

KANSALAISJÄRJESTÖJEN ELÄVÄ TILA

**Tarkastelussa Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry:n
ja Pelastakaa Lapset ry:n lausunnot ja kannanotot**

**Riikka Leukumaa
Pro gradu -tutkielma
Yhteiskuntapolitiikka/
Kansalaisyhteiskunnan
asiantuntijuuden
maisteriohjelma
Yhteiskuntatieteiden
ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2010**

TIIVISTELMÄ

KANSALAI SJÄRJESTÖJEN ELÄVÄ TILA

Tarkastelussa Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry:n ja Pelastakaa Lapset ry:n lausunnot ja kannanotot

Riikka Leukumaa

Yhteiskuntapolitiikka/Kansalaisyhteiskunnan asiantuntijuuden maisteriohjelma

Pro gradu -tutkielma

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

Ohjaaja: Esa Konttinen

Kevät 2010

Sivumäärä: 91 + 3 liitettä

Tutkielmassani olennaista on kansalaisjärjestöjen ja tarkemmin Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry:n (MLL) sekä Pelastakaa Lapset ry:n yhteiskunnallisen aseman tarkastelu järjestöjen omasta näkökulmasta. Tarkastelu painottuu julkisen ja kolmannen sektorin väliseen suhteeseen. Hahmotan kansalaisjärjestöjen asemaa suhteessa valtiovaltaan tutkimalla kansalaisjärjestöjen kommentointia valtiovallan toimiin ja esityksiin sekä järjestöjen omia kokemuksia niiden oikeudesta toimia valtiovallan rinnalla.

Tutkielman aineiston muodostaa Mannerheimin Lastensuojeluliiton ja Pelastakaa Lasten lausunnot ja kannanotot vuodelta 2008. Lisäksi olen käyttänyt järjestöjen hyvinvointiohjelmaa, toimintakertomuksia, sääntökirjoja ja historiikkeja sekä järjestön edustajan kommentteja aineistoanalyysin apuna. Tutkielman analyysimenetelmänä olen käyttänyt aineistolähtöistä sisällönanalyysiä ja diskurssianalyysiä. Keskeiset asiat tutkielmassani ovat järjestöjen kommentoimien aiheiden ja niissä käytettyjen perustelujen analysointi, järjestöjen kokemukset valtiovallan roolista sekä niiden omista tehtävistään valtiovallan rinnalla.

Lakeihin ja yleisesti päätöksentekoon liittyvät aiheet ovat eniten esillä lausunnoissa ja kannanotoissa. Myös elinympäristöt ja kulttuurinen ilmapiiri, vuorovaikutus ja osallisuus, taloudelliset voimavarat, ongelmien ennaltaehkäisy sekä sosiaaliturvaan ja terminologiaan liittyvät aiheet ovat kommentoinnin kohteena. Myönteinen, mutta kehittävä linja on selkeästi tarkastelemieni järjestöjen antamien lausuntojen ja kannanottojen tavallisin kommentointisuunta. Lasten etuja ja oikeuksia pidetään ensiarvoisen tärkeinä kaikissa aihepiireissä. Kuitenkin järjestöt suhtautuvat myös kriittisesti, torjuvasti ja uutta ehdottavasti esityksiin, joiden ne eivät usko saavuttavan toivottuja päämääriä, olevan epärealistisia tai unohtavan lasten edut ja oikeudet. Järjestöt perustelevat suhtautumistaan valtiovallan toimiin sekä arvo- että hyötydiskurssein. Kustannustehokkuus, taloudellisuus ja tehokkuus ovat osa myös järjestömaailman käyttämää kieltä ja todellisuutta, mutta myöskään asioiden ja toimintojen itseisarvoja ja inhimillisiä tarpeita ei ole unohtettu.

Tutkielmani osoittaa, ettei järjestömaailma ole omien kokemustensa mukaan unohtanut alkuperäisiä tehtäviään valtiovallan toiminnan tarkkailijana ja yhteistyökumppanina, kokemuksellisen asiantuntijuutensa ja kanavallisuutensa avulla. Järjestöt kokevat asemansa edelleen tarpeelliseksi, arvokkaaksi ja hyödylliseksi sekä valtiovallan rinnalla toimiessaan että omana toimintaympäristönään, mutta muutoksia vaikuttamis- ja osallistumiskeinoihin on jo tullut ja tulee jatkossakin.

Avainsanat: demokratia, julkinen valta, kansalaisjärjestöt, kansalaisyhteiskunta, valtio

SISÄLLYS

1.	JOHDANTO.....	4
1.1.	Tutkimuksen avainkäsitteet	5
2.	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	7
2.1.	Tutkimusaineisto	9
2.2.	Tutkimusmenetelmät.....	13
2.2.1.	Aineistolähtöinen sisällönanalyysi	15
2.2.2.	Diskurssianalyysi.....	17
3.	KANSALAISYHTEISKUNTA	19
3.1.	Kansalaisyhteiskunnan liikkuvuus	19
3.2.	Demokraattisen yhteiskunnan toimintaedellytykset.....	22
3.3.	Kansalaisyhteiskunnan tila Suomessa	25
3.3.1.	Järjestöjen rahoitus	30
3.4.	Järjestöjen ominaisuudet ja erityispiirteet	33
3.4.1.	Järjestöjen kanavallisuus	35
3.4.2.	Järjestöjen asiantuntijuus.....	36
3.5.	Tutkimuksessa tarkasteltavat järjestöt.....	37
3.5.1.	Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry.....	37
3.5.2.	Pelastakaa Lapset ry	40
4.	ARVO- JA HYÖTYARGUMENTOINTI RINNAKKAIN	42
4.1.	Lait ja päätöksenteko	43
4.2.	Elinympäristöt ja kulttuurinen ilmapiiri	47
4.3.	Vuorovaikutus ja osallisuus.....	51
4.4.	Taloudelliset voimavarat	53
4.5.	Ongelmien ennaltaehkäisy.....	55
4.6.	Sosiaaliturva	58
4.7.	Terminologia	60
4.8.	Lasten edut ja oikeudet pääosassa	62
5.	JÄRJESTÖJEN KOKEMUKSET VALTIOVALLAN ROOLEISTA	65
5.1.	Valtiovalta velvollisena	66
5.2.	Valtiovalta riittämättömänä	68
5.3.	Valtiovalta vuorovaikutuksellisenä ja toimivana	70
6.	JÄRJESTÖJEN KOKEMUKSET OIKEUDESTAAN OLLA OLEMASSA.....	72
6.1.	Järjestöjen asiantuntijuus alalla	72

6.2.	Järjestöjen kanavallisuus	74
6.3.	Yhteistyökumppanuus	76
6.4.	Järjestöjen erityisosaamisen hyödyntäminen valtion osalta	76
7.	TARVE JÄRJESTÖILLE SÄILYY KEINOJEN MUUTTUESSA.....	78
LÄHTEET		84
LIITTEET		94
Liite 1. Mannerheimin Lastensuojeluliiton ja Pelastakaa Lasten lausuntojen ja kannanottojen tarkat tiedot		94
Liite 2. Esimerkkejä analyysivaiheista: aihepiirit.....		96
Liite 3. Esimerkkejä analyysivaiheista: arvo- ja hyötydiskurssien muotoutuminen		97

1. JOHDANTO

Nykypäivän epävarmuuden ja muutosten ilmapiiri sekä järjestökentällä että yleensäkin julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin suhteissa, toiminnassa ja määrittelyissä on tuonut kansalaisyhteiskunnan yhteiskunnallisen keskustelun ytimeen. Kansalaisjärjestöjen on muuttuvassa yhteiskunnassa tutkittava, arvioitava ja määriteltävä uudelleen toimintaansa, arvojansa ja asemaansa. Lasten ja nuorten hyvinvointi on aina ajankohtainen ja kiinnostava aihe, mutta varsinkin nyt yhteiskunnallisen taantuman vuoksi tehtävien resurssien leikkausten oikeuttamiskeskusteluissa aihe on erityisen paljon esillä.

Tutkielmassani olennaista on kansalaisjärjestöjen ja tarkemmin Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry:n (MLL) sekä Pelastakaa Lapset ry:n yhteiskunnallisen aseman tarkastelu järjestöjen omasta näkökulmasta. Tutkielmani ydin on pohtia useassa eri kontekstissa esille nousutta kysymystä kansalaisjärjestöjen omaehtoisuudesta ja järjestöjen mahdollisuudesta toimia valtiosta erillisenä tahona. Mikä tila kansalaisyhteiskunnalla tai kolmannella sektorilla Suomessa on? Kansalaisyhteiskunnalla ei ole Suomessa ollut samanlaista yhteiskunnallista toimintatilaa kuin monissa muissa maissa, johtuen muun muassa hyvin vahvasta hyvinvointivaltiosta. Valtio on pääasiallisesti hoitanut sosiaali- ja terveystalvet, jotka monissa maissa ovat suvun ja kansalaisyhteiskunnan toimijoiden vastuulla. Kansalaisyhteiskunnan ja kolmannen sektorin on Suomessa kamppailtava jatkuvasti omaehtoisuutensa puolesta pysyäkseen omana sektorinaan ja säilyttääkseen sille ominaiset ja ainutlaatuiset piirteensä. Muutospaineita kansalaisyhteiskunnalle ja kolmannelle sektorille aiheutuu sekä yksityisen että julkisen sektorin puolelta. Tässä tutkielmassa painotan tarkastelua julkisen ja kolmannen sektorin väliseen suhteeseen.

Tutkielmassani hahmotan kansalaisjärjestöjen asemaa suhteessa valtiovaltaan tutkimalla kansalaisjärjestöjen kommentointia valtiovaltan toimiin ja esityksiin. Tutkin myös järjestöjen omia kokemuksia niiden oikeudesta toimia valtiovaltan rinnalla. Tutkimusaineistoni muodostuu kahden lastensuojelujärjestön lausunnoista ja kannanotoista vuodelta 2008. Aineistosta etsin vastauksia seuraaviin kysymyksiin. Millaisiin aiheisiin lausunnoissa ja kannanotoissa kantaa otetaan? Millaisilla argumenteilla järjestöt

perustelevat kantojaan? Miten Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry ja Pelastakaa Lapset ry kokevat valtiovallan toimet? Miten järjestöt oikeuttavat omaa olemassaoloaan suhteessa valtiovaltaan?

Lausunnoista ja kannanotoista esille nousseita teemoja ovat järjestöjen argumentoinnin arvo- ja hyötynäkökulma, niiden kokemukset oman asiantuntijuutensa ja kanavallisuutensa toimivuudesta sekä järjestöjen ja valtiovallan yhteistyön toimivuus ja toimimattomuus sekä riittävyys ja riittämättömyys. Lasten edut ja oikeudet sekä osallisuuden parantaminen nähdään tarkastelemissani järjestöissä ensisijaisiksi toiminnan lähtökohdiksi. Teemoja käsittelemän sekä teoreettisesta että empiirisestä näkökulmasta. On olennaista huomata, että tutkimukseni painopiste on nimenomaan havainnointi järjestöjen omista kokemuksista ja järjestöjen tuottamien tekstien ymmärtäminen, selittäminen ja tulkitseminen. Näin rakennan kuvaa siitä, miten järjestömaailman suhtautuminen valtiovallan toimiin ja yleiseen yhteiskunnalliseen asemaansa näyttäytyy ulospäin.

1.1. Tutkimuksen avainkäsitteet

Perinteisesti yhteiskunta on jaoteltu kolmioon kärkinään valtio, markkina- ja tuotantosektori sekä kansalaisyhteiskunta. Kolmas sektori¹ on näiden kolmen piirin leikkauspisteessä. Kärkien välille muodostuu poliittisia, ideologisia ja symbolisia suhdeverkostoja, jotka ovat jännitteisiä ja kiistanalaisiakin. Kansalaisyhteiskunnalla tarkoitetaan ei-valtiollista (non governmental), voittoa tavoittelematonta (non profit), yleishyödyllistä talouden ja valtion sekä perheen toiminnasta eroavaa vapaaehtoista toimintakenttää. Pohjoismaissa yhdistykset ja järjestöt ovat kansalaisyhteiskunnan institutionaalinen ydin ja sen voi muodostaa seuraavista olemuksista: järjestäytynyt, voittoa jakamaton, autonominen ja vapaaehtoinen. (Salamon ym. 2004b, 8-11; Niemelä 2003, 122–123.) Hyvinvointivaltiota taas voi ajatella kompromissina eri kenttien toimijoiden

¹ Ensimmäisiä kertoja käsitettä *kolmas sektori* alettiin käyttää 1970-luvulla. Tällöin käsitteellä viitattiin valtion ja markkinoiden väliseen harmaaseen vyöhykkeeseen ja varsinkin vyöhykkeellä toimiviin organisaatiomuotoihin. Kolmas sektori onkin neutraalimpi käsite kuin esimerkiksi verovapaa tai vapaaehtoistyön sektori. Tässäkin käsitteessä on ongelmansa, mutta käsite on kuitenkin suhteellisen vakiintunut esimerkiksi Suomessa ja se vaikuttanee olevan tieteenalaneutraali eli käyttökelpoinen sekä sosiaali- että politiikkatieteissä, mutta myös esimerkiksi talous- ja oikeustieteissä. (Helander 1998, 51–52.)

välillä. (Siisiäinen 1999, 10–13.) Muun muassa kansalaistoiminta, ei-valtiolliset organisaatiot ja hyväntekeväisyys ilmaisevat kolmannen sektorin toimintaa (Salomon ym. 2004b, 8). Valtiosta ja markkinoista eroavaa sektoria tai sektoreita voi kutsua usealla eri nimellä. Käytän jatkossa käsitteitä kolmas sektori ja kansalaisyhteiskunta pitkälti tarkoittaen samaa, valtion ja markkinoiden sektoreista eroavaa ja taloudellista voittoa tavoittelematonta toimintaa.

Kansalaisjärjestöllä tarkoitetaan rekisteröityä yksilöistä muodostettua yhdistystä tai rekisteröityä liittoa tai järjestöä, joka muodostuu yksilöiden muodostamista kansalaisjärjestöistä (Arajärvi 2007, 1.) Kansalaisjärjestö määritellään ja luokitellaan usein sellaiseksi organisaatioksi, joka saa suurimman osan tuloistaan yksityisiltä lahjoittajilta valtion tuen tai tuottavan liikevaihdon sijaan. Kansalaisjärjestön oikeudellinen asema taas määräytyy yleensä laillisen järjestäytymisen muodossa, yhdistyksenä tai säätiönä. Kansalaisjärjestö voi määräytyä kansalaisjärjestöksi myös sen perusteella, mitkä sen toiminnan tarkoitukset ovat. Kansalaisjärjestö yleensä pyrkii edistämään yhteistä hyvää, kannustamaan osallistumiseen ja osoittamaan rakenteellisia juuria köyhyydelle ja sorrolle. (Salomon ym. 2004b, 8.) Vapaaehtoisuus on järjestötoiminnan perimmäinen pohja, eikä se ole vain tekoja ja hyväntekeväisyyttä vaan ihmisyyteen ja arvoihin liittyvää, välttämätöntä välittämistä ja jakamista, joka mahdollistaa yhteiskunnan toimivuuden. Järjestöt sekä kehittävät sosiaalista pääomaa että ovat sitä verkostoineen, normeineen ja luottamuksineen itsessään. (Ks. Dufva 2003, 17; Ruohonen 2003, 40; Putnam 2000.)

Valtiovallalla ja julkisella vallalla tarkoitetaan valtiota, kuntia ja kuntayhtymiä, Ahvenanmaan maakuntaa, evankelisluterilaista kirkkoa ja välillisen julkishallinnon organisaatioita, kuten Kansaneläkelaitosta (Myllymäki & Tetri 2001, 206). Tässä tutkielmassa käytän valtiovallan käsitettä kuvaamaan järjestöjen tarkoittamaa valtiollista, päättävää tahoja, joka on sekä markkinasektorista että kansalaisyhteiskunnasta eroava toimija.

2. TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Kansalaisyhteiskunnan toimintatila liikkuu ja muuttuu. Sekä julkinen että yksityinen sektori työntyvät kansalaisyhteiskunnan keskeiselle tilalle jatkuvasti. Kansalaisyhteiskunnan asemaa, tilaa ja kehitystä sekä kansalaistoimintaa ja kansalaisjärjestöjen suhdetta julkiseen valtaan on tutkittu sekä kansallisesti että kansainvälisesti paljon. (Mm. Baker 2002; Hann & Dunn 1996; Harju 2005; Konttinen ym. 1999; Lappalainen 2005; Möttönen 2005; Rothstein 1998; Siisiäinen 2002; Tocqueville 2006; Trägårdh 2007.) Yhteiskunta on kuitenkin jatkuvasti muuttuva, kehittyvä ja liikkuva, samoin kuin kansalaisjärjestöt sekä yhteiskuntasektoreiden rajat ja niiden mahdollisuudet. Tutkielmani antaa tämän hetken tietoa lastensuojelujärjestöjen omista kokemuksista toimintatilastaan ja suhteestaan toisten sektoreiden toimijoihin. Tutkimuksia Mannerheimin Lastensuojeluliiton ja Pelastakaa Lasten kannanotoista ja lausunnoista ei tässä mielessä näyttäisi olevan aiemmin tehty. Olen huomionnut myös yksityisen sektorin puolelta tulevaa painetta, mutta pääsääntöinen tutkimuksellinen tarkasteluni on painottunut nimenomaan julkisen sektorin puolelta tulevaan paineeseen. Haluan selvittää, millainen rooli MLL:lla ja Pelastakaa Lapsilla on nykyisessä yhteiskunnassamme suhteessa valtiovallan toimijoihin ja oman roolinsa näkemiseen. Etsin aineistosta vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

1. Millaisiin aiheisiin lausunnoissa ja kannanotoissa kantaa otetaan?
2. Millaisilla argumenteilla järjestöt perustelevat kantojaan?
3. Miten järjestöt kokevat valtiovallan toimet?
4. Miten järjestöt perustelevat ja oikeuttavat omaa olemassaoloaan suhteessa valtiovaltaan?

Tähän tarkoitukseen sopivat hyvin kyseisten kansalaisjärjestöjen tekemien lausuntojen ja kannanottojen tarkastelu ja analysointi. Olen itse kiinnostunut lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämisestä ja tästä syystä valitsinkin tarkasteltaviksi järjestöiksi kaksi lastensuojelujärjestöä. Molemmat kansalaisjärjestöt ovat valtakunnallisia, poliittisesti sitoutumattomia ja yleishyödyllisiä. Esittelen järjestöt tarkemmin kappaleessa 3.5. Lausuntojen ja kannanottojen lisäksi olen tarkastellut valitsemieni järjestöjä kattavasti niin

toiminnan, rahoituksen kuin omakuvankin kentällä. Hyvinvointiohjelmat, sääntökirjat, vuosi- ja toimintakertomukset sekä järjestöjen lehdet ja internetsivut toimivat omanlaisena tausta-aineistona tutkimusaineiston tarkasteluun ja johtopäätösten tekemiseen.

Päädyin aineiston osalta kahden suuren suomalaisen lastensuojelujärjestön lausuntoihin ja kannanottoihin siksi, että saisin hieman laajemman kuvan lastensuojelujärjestöjen toiminnasta, enkä vain yhden järjestön luomaa kuvaa. Kyseiset järjestöt ovat samoihin aikoihin perustettuja kansalaisjärjestöjä, jotka molemmat ovat kokeneet yhteiskunnalliset muutokset Suomessa ja eläneet sekä tasaisia että poikkeuksellisia järjestöaikoja. Valitsemalla kaksi samantyyppistä järjestöä, sekä historialtaan että toiminnaltaan, pystyn minimoimaan järjestökohtaisten muuttujien vaikutusta tutkimukseni kannalta olennaiseen kysymykseen kansalaisyhteiskunnan liikkuvasta tilasta ja kokemuksista valtiovallasta. Järjestöjen samanlaisuudet ja eroavaisuudet antavat näin ollen hyvän kuvan siitä, mitä järjestökentällä on yleisemminkin tapahtunut.

Tutkimusprosessini lähti käyntiin tutkimus- ja teoriakirjallisuuteen tutustumisella. Hyvin pian kuitenkin huomasin tarvitsevani aineistoa avuksi fokusoimaan kirjallisuuden lukemista. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineiston kerääminen, käsittely ja analysointi kietoutuvat usein tiiviisti yhteen (Uusitalo 2002, 81; Metsämuuronen 2008, 48). Näin toimin myös tässä tutkimuksessa. Aloitin analyysiprosessin lukemalla järjestöjen kaikki lausunnot ja kannanotot vuosilta 2006–2008 useaan kertaan, jonka jälkeen jaottelin aineistoa kriittisiin tai torjuviin ja myönteisiin tai kannattaviin lausuntokommentteihin. Perehtymisen jälkeen koin kuitenkin, että näiden järjestöjen tapauksessa pystyn tekemään luotettavia ja ajankohtaisia päätelmiä yhdenkin vuoden perusteella ja päädyin tarkastelemaan tarkemmin ainoastaan vuoden 2008 lausuntoja ja kannanottoja. Olen pystynyt analysoimaan yhden vuoden lausuntoja ja kannanottoja kahden järjestön osalta tarkasti ja yksityiskohtaisesti menettämättä kuitenkaan informaatioarvoa, jotka sain aiempien vuosien lausuntojen ja kannanottojen tarkastelusta. Seuraavaksi tein vuoden 2008 kannanotoista ja lausunnoista alustavia ryhmittelyjä aiheittain. Luokittelin kommentteja aiheittain aina niin kauan, että sain muodostettua aihepiirien pääluokkia. Esittelen aiheiden pääluokat kappaleessa 4.

2.1. Tutkimusaineisto

Tutkimusaineistoni muodostavat Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry:n (MLL) ja Pelastakaa Lapset ry:n kaikki lausunnot ja kannanotot vuodelta 2008². Lausunnot ovat kommentteja jostain tietyistä asiasta, jota valtiollinen taso on käsittelemässä tai on jo käsitelty. Valtiovallan edustajat usein myös pyytävät lausuntoja kyseessä olevaan asiaan eri yhteiskunnan toimijoilta. Kannanotot vastaavasti kertovat järjestöjen oma-aloitteisesta kommentoinnista aiheeseen. Tutkimusaineistoni on valmiiksi kirjoitettua, verbaalista materiaalia ja kysymyksessä on tutkimuskysymysteni perusteella tarkoituksellisesti kerätty aineisto. Suurimman osan aineistosta sain internetistä järjestöjen kotisivuilta. Myös järjestöjen hyvinvointiohjelmat, sääntökirjat, vuosi- ja toimintakertomukset sekä historiikit ovat muodostuneet omanlaisiksi osaksi tutkimusaineistoa. Olen ollut sähköpostiyhteydessä järjestöjen edustajien kanssa, joilta olen saanut täydennyksiä aineistoon. Järjestön edustaja on myös vastannut lyhyehköön haastatteluun käsittelemistäni aihepiireistä.

MLL:n vuoden 2008 lausunnot ja kannanotot koskivat elinympäristön kehittämistarpeita, lapseksiottamisesta annetun lain uudistamistarpeita, YK:n lapsen oikeuksien yleissopimusta, sosiaali- ja terveysministeriön alaisten virastojen ja laitosten voimavarojen kohdentamista, yhdenvertaisuutta, lapsiperheiden hyvinvointipalveluita ja sosiaaliturvaa, neuvolatoimintaa, koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoa sekä suun terveydenhuoltoa, sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuja ja asiakasmaksulain muutostarpeita, verkkoympäristöjen turvallisuutta ja sähköisen kuulemisen kehittämistä, ennaltaehkäisevää työtä, perusopetuksen ja opetuksen tuen voimavaroja, valtion talousarvioesityksiä sekä alkoholimainontaa. Vuonna 2008 MLL antoi 15 lausuntoa ja 4 kannanottoa. MLL:n lausunnot ja kannanotot muodostivat yhteensä tekstiä 92 sivua. MLL:n laajimmat lausunnot olivat 29.2.2008 tehty lausunto YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen määräaikaissäätöraportin valmistelusta (26 sivua) ja 30.9.2008 tehty lausunto lapsiperheiden sosiaaliturvan kehittämisestä (8 sivua). Yleisimmin kannanotot ja lausunnot olivat pituudeltaan 1-4 sivua.

² Liite 1: Mannerheimin Lastensuojeluliiton ja Pelastakaa Lasten kannanottojen ja lausuntojen otsikot ja tarkemmat tiedot

Pelastakaa Lasten vuoden 2008 kannanotot ja lausunnot koskivat lapseksiottamisesta annetun lain uudistamistarpeita, YK:n lapsen oikeuksien yleissopimusta, internetiä ja muita viestintäteknologioita käyttävien lasten suojelua ja turvallisuutta, sähköisen kuulemisen kehittämistä, tyttöjen ja naisten ympärileikkausten torjumista, pakolaisten vastaanottoon ja maahanmuuttajien kotouttamiseen liittyviä asioita, valtion tulo- ja menoarviota, rikosrekisterilain muutostarpeita ja globaaleja kehityskysymyksiä sekä globaalia vastuuta. Vuonna 2008 Pelastakaa Lapset antoi yhteensä 9 lausuntoa ja 4 kannanottoa. Pelastakaa Lasten kannanotot ja lausunnot muodostivat yhteensä tekstiä 60 sivua. Pelastakaa Lasten lausunnoista laajimmat olivat YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen täytäntöönpanosta 28.2.2008 tehty lausunto (21 sivua) ja lapseksiottamisesta annetun lain uudistamistarpeiden arviomuistiosta 8.2.2008 tehty lausunto (10 sivua). Pelastakaa Lasten kannanotot ja lausunnot olivat yleisesti pituudeltaan 1-3 sivua.

Analyysiyksiköt muodostavat aineistoanalyysin lähtökohdan. Analyysiyksiköllä tarkoitetaan alkuperäisestä aineistosta eli lausunnoista ja kannanotoista poimimaani yksittäistä lausetta, lauseen osaa tai ajatuskokonaisuutta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 110.) Kappaleessa 3.2.1 käsittelen yksityiskohtaisemmin analyysiyksikköjen muotoutumista. Alla olevasta taulukosta voi nähdä analyysiyksikköjen määrän teemakohtaisesti (ks. taulukko 1).

Taulukko 1. Sekä MLL:n että Pelastakaa Lasten lausunnoista ja kannanotoista nostettujen analyysiyksikköjen määrät teemakohtaisesti. Kantaaottavat -teema tarkoittaa niitä lauseita ja ajatuskokonaisuuksia, joilla järjestöt ilmaisivat suhtautumistaan tiettyyn asiaan. Valtiosuhde-teema tarkoittaa järjestöjen näkemyksiä valtion toiminnasta. Oikeutukset -teema vastaavasti tarkoittaa järjestöjen oman olemassaolonsa oikeutuksia suhteessa muihin, erityisesti julkisen sektorin, toimijoihin.

Teema	Analyysiyksiköt
Kantaaottavat	258
Valtiosuhde	31
Oikeutukset	92
Yhteensä	381

Pelastakaa Lasten lausunnoissa osoitettiin selkeästi, oliko lausunto pyydetty valtiovallalliselta taholta. Pyydettyjä lausuntoja oli yhteensä 7. MLL:lla ei vuonna 2008 ollut kertaakaan erikseen mainittu mikäli lausunto oli pyydetty. Aiempina vuosina myös MLL on ilmoittanut lausunnossaan, mikäli lausuntoa oli järjestöltä erikseen pyydetty.

Järjestöt myös korostivat sitä, mikäli jostain aiheesta lausuntopyyntöä ei ollut tullut, vaikka järjestön mielestä lausuntopyyntö olisi kyseisestä aiheesta pitänyt saada.

Pyydettyä lausuntonaan Pelastakaa Lapset haluaa kunnioittavasti todeta seuraavaa... (Pelastakaa Lapset 8.2.2008)

MLL kannattaa lämpimästi toimikunnan ehdotusta siitä, että viranomaisorganisaation uudistuksessa otetaan huomioon tarve kehittää perus- ja ihmisoikeuksien edistämistä ja valvontaa kokonaisuutena kansalainvälisten velvoitteiden ja suositusten mukaisesti. (MLL 31.3.2008)

Pelastakaa Lapset ry haluaa kiittää mahdollisuudesta lausua kantansa vuoden 2009 budjetista ja toteaa seuraavaa: ... (Pelastakaa Lapset 6.10.2008)

Lausunnot ja kannanotot ovat osoituksia osallistumisesta valtiolliseen hallintotyöhön ja näin ollen myös sen kieleen. Ne ovat kielelliseltä sävyltään asiallisia, kohteliaita, maltillisia ja perusteellisia. Järjestöt ilmaisevat suhtautumistaan käsiteltävään aiheeseen usein lausumalla ja toteamalla näkemyksensä *kunnioittavasti* tai *kohteliaimmin*. Harvoissa teksteissä käytetään huomiota herättävän poikkeuksellista, voimakasta ja vahvaa kieltä ja argumentointia. Muistuttaessaan useamman kerran samasta asiasta, järjestöt käyttävät kielellisesti ärhäkämpää sävyä. Turhautuminen toteutumattomiin lupauksiin ja tekoihin näkyy järjestöjen lausuntojen ja kannanottojen kielellisessäkin tyyliässä.

Järjestöt ovat antaneet lausuntoja enemmän kuin kannanottoja. Lausunnot ovat nimenomaan valtiovallan esille nostamien kysymysten tarkastelua. Kannanotot taas ovat selkeästi riippumattomampia. Ne ovat yhteiskunnallisen keskustelun ja järjestöjen omien kokemusten myötä tärkeiksi koettuja teemoja, joilla halutaan herättää muun muassa valtiovallan huomiota kyseiseen aiheeseen. Tarkasteleman järjestöt ovat antaneet vuosina 2006–2008 selkeästi eniten lausuntoja sosiaali- ja terveysministeriölle, oikeusministeriölle ja ulkoministeriölle (ks. taulukko 2). Vuonna 2008 oikeusministeriön esityksiä on kommentoitu aiempaa enemmän. Lait ja päätöksenteko onkin kyseisen vuoden kommentoinnissa erittäin vahvasti esillä.

Taulukko 2. MLL:n ja Pelastakaa Lasten antamien lausuntojen kohdennus valtiolliselle päättävälle elimelle vuosina 2006–2008. Taulukkoon on listattu lausuntoja eniten saaneet tahot. Listattujen tahojen lisäksi mm. eduskunnan eri valiokunnat, eduskuntaryhmät, Euroopan komissio, STAKES, valtionvarainministeri sekä viestintävirasto ja ympäristöministeriö ovat saaneet lausuntoja.

Lausunnon kohde	2006	2007	2008	Yhteensä
Sosiaali- ja terveysministeriö	8	2	2	13
Oikeusministeriö	1	0	8	12
Ulkoministeriö	2	5	3	11
Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta	3	0	2	6
Opetusministeriö	2	2	0	5
Suomen hallitus	0	2	2	5
Liikenne- ja viestintäministeriö	1	1	1	4
Eduskunnan sivistysvaliokunta	1	1	0	3
Sisäministeriö	1	2	0	3

Järjestöillä oli vuonna 2008 täsmälleen samasta asiasta annettuja lausuntoja kuusi kappaletta. Näitä olivat arviomuistio koskien lapseksiottamisesta annetun lain uudistamistarpeita, YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen täytäntöönpano; Suomen neljännen määräaikaisraportin valmistelu, lausunto valtion tulo- ja menoarviosta vuodelle 2009, sähköisen kuulemisen kehittäminen valtionhallinnossa, perheen sisäinen adoptio rekisteröidyn parin perheessä sekä Euroopan komissiolle osoitettu lausuntopyyntö koskien komission ehdotusta Euroopan parlamentin ja neuvoston päätökseksi internetiä ja muita viestintäteknologioita käyttävien lasten suojelua koskevan monivuotisen yhteisön ohjelman perustamisesta (Safer Internet-ohjelma).

Suuria eroja järjestöjen lausuntojen ja kannanottojen tyyliässä, tavoissa, aiheissa ja perusteluissa ei ole havaittavissa. Tämän vuoksi en ole tarkasti tuonut esiin vertailuja järjestöjen lausunnoista ja kannanotoista nousseista analyysiyksiköistä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, ettenkö olisi käynyt analyysiyksiköitä läpi tarkasti ja nimenomaan järjestökohtaisesti. Esimerkkisitaateista voi nähdä samankaltaisuuden sekä sen, kumpi järjestö asiaa on kommentoinut. Joitain huomionarvoisia seikkoja nostan silti esiin. Lausunnoissaan ja kannanotoissaan MLL toistaa useammin samojakin lauseita ja lausekokonaisuuksia, mutta Pelastakaa Lapset muistuttaa ottaneensa asian aiemminkin esille ja ilmoittaa viittauksen kyseiseen kohtaan. Molemmat tavat voivat olla vaikuttamiskeinoiltaan perusteltuja, sillä toistuvuus palauttaa asian helposti mieleen ja asia menee varmemmin perille. Toisaalta jatkuvassa toistuvuudessa on mahdollisuus, että lukijat saavat kokemuksen jankuttamisesta tai jopa laiskuudesta ilmaista asia toisin. Pahimmassa tapauksessa lukija saattaa tällöin hypätä kohdan yli ajatellen sen olevan joka

tapauksessa tuttua. Useaan kertaan luettuani tekstit läpi pidin Pelastakaa Lasten tyyliä purevampana ja asianmukaisempana.

MLL pitää toimikunnan välimietinnön ehdotuksia tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslianssädännön uudistamistyön suuntaviivoiksi pääosin kannatettavina. MLL pitää kuitenkin tärkeänä, että viranomaisjärjestelmää uudistettaessa erillisten valtuutettujen virat säilytetään, jotta työssä tarvittava erityisasiantuntemus voidaan turvata. (MLL 31.3.2008)

Työskentely verkossa lasten ja nuorten suosimissa palveluissa on myös jäänyt ohjelmassa huomioimatta. Luotettavien aikuisten läsnäolon ja saavutettavuuden lisääminen, esim. chateissa, on kuitenkin huomattavaa nettiturvallisuustyötä paikan päällä. Kaiken kaikkiaan ohjelma on hyvin rakennettu kokonaisuus, joka yhdistää eurooppalaista lasten hyväksi tehtävää työtä digitaaliseen mediaan liittyen. (Pelastakaa Lapset 11.4.2008)

MLL ja Pelastakaa Lapset ovat aktiivisia lausuntojen ja kannanottojen antajia. On tärkeää tuoda esiin tekemäni huomio kyseisten järjestöjen perusteellisesta selvittämistyöstä ja perusteluista. Tarkastelemani järjestöt ovat mieluummin kommentoimatta aihetta, jos niillä ei ole mitään todellista sanottavaa tai kehitettävää. Yksi alkuperäisistä mielikuvistani oli, että MLL ja Pelastakaa lapset antavat lausuntoja ja kannanottoja lähinnä tukien valtion linjauksia. Järjestöt kuitenkin pyrkivät jatkuvasti kehittämään ja parantamaan esimerkiksi lakiehdotuksia ja yleissopimustekstejä. Kannattaessaankin tiettyä ehdotusta järjestöt pyrkivät esittämään kriittistä tarkastelua, antamaan kehittäviä kommentteja ja ehdotuksia eli lisäämään ehdotuksiin lasten ja nuorten asemaa parantavia kohtia sekä torjuessaan jonkin ehdotuksen järjestöt pyrkivät esittämään vaihtoehtoisia menettelytapoja. Yleensä lausunnot ja kannanotot ovat selkeästi perusteltuja ja taustoitettuja. Myös lausuntoja, joissa esitystä yksinkertaisesti pidettiin kannatettavana ilman eriteltyjä syitä suhtautumiseen, löytyi. Tällaisissa tapauksissa esitystä pidettiin riittävänä ja tarpeeksi yksityiskohtaisena sellaisenaan.

2.2. Tutkimusmenetelmät

Tutkimukseni on kvalitatiivista tutkimusta. Perustana kvalitatiivisessa tutkimuksessa on nimenomaan moninaisen todellisen elämän kuvaaminen mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Tarkoituksena on paljastaa ja löytää tosiasioita eikä niinkään todistaa jo olemassa olevien totuusväittämien paikkansapitävyyttä. (Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara 2003, 151–152.) Kvalitatiivista aineistoa voi analysoida oletuksesta, että tekstit ovat

vääristelemättömiä kertomuksia todellisuudesta tai suhteellisemmasta oletuksesta, jossa tekstit ovat tietynlaisia siksi, että ne on rakennettu sellaisiksi tiettyä tarkoitusta silmällä pitäen. (Eskola & Suoranta 1998, 142–143.) Itse pitäydyn jälkimmäisessä suhtautumistavassa eli suhteellisemmassa oletuksessa, sillä haluan tutkia kielen olemuksen ohella myös sitä, miksi kannanotoissa käytetään valittua kieltä ja ilmaisutapaa sekä miten erilaisia käsitteitä ja perusteluja käytetään rakentamaan valtiosuhdetta.

Käytän tutkimusmenetelminäni sekä diskurssi- että sisällönanalyysia. Haluan tutkia tekstejä ja sitä, miten todellisuutta, tässä tapauksessa valtion ja kansalaisjärjestöjen suhdetta, rakennetaan kommentteilla, perusteluilla ja käytetyillä käsitteillä. Tarkoituksena on nähdä miten todellisuutta todennetaan jatkuvasti tietyillä diskursseilla vai todennetaanko sitä. Kieli ei heijasta sosiaalista todellisuutta puolueettomasti, vaikkakin se on sosiaalisen todellisuuden tuote. Kieli itsessään tuottaa tätä samaa todellisuutta. Eli kieltä ei voi irrottaa kontekstistaan hajottamatta todellisuutta, sillä kieli on osa sitä. Analyysin tavat ovat siis vahvasti aineistosidonnaisia, eivätkä niinkään sääntöihin sidottavissa. (Uusitalo 2002, 81; Eskola & Suoranta 1998, 141–142.) Tiivistetysti tutkimuksessani tarkastellaan sekä sitä, miten ja millaiseksi kansalaisjärjestöjen valtiosuhde rakentuu teksteissä, että sitä, miten valtiosuhdetta rakennetaan teksteissä. Tästä syystä tarvitsen sekä diskurssianalyysia että sisällönanalyysia työvälineiksi vastausten etsintään.

Laadullisessa tutkimuksessa tutkimusaineiston kokoa ei säätele sen määrä vaan laatu. Tilastollisten yleistyksien sijaan laadullisen tutkimuksen tavoitteena on muun muassa ilmiön selittäminen ymmärrettäväksi niin, että se antaa mahdollisuuden ajatella toisin. Tutkimusaineisto toimii nimenomaan apuvälineenä asian tai ilmiön ymmärtämisessä. Pienikin tutkimusaineisto riittää, mikäli analyysi tehdään perusteellisesti. Laadullisessa tutkimuksessa voikin olla mielekkäämpää yhdistellä erilaisia aineistoja, julkista keskustelua ja asiaa koskevia teorioita kuin pysyä tiukasti yhdessä aineistotyypissä. (Vilka 2005, 126–129; Tuomi & Sarajärvi 2009, 85–86.) Tutkimuksessani olen lausuntojen ja kannanottojen lisäksi pohjannut tulkintojani järjestöjen hyvinvointiohjelmiin, toimintakertomuksiin ja historiikkeihin sekä olen pyytänyt kommentteja aiheista järjestön edustajalta.

Ihmisten tuottamat tekstit sopivat hyvin havainnoinnin kohteeksi ja ne jo itsessään sisältävät merkityksiä. Tällöin on kuitenkin muistettava, että tulkinta edellyttää materiaalin tuotantoedellytysten heijastamista kulttuuriseen asiayhteyteen, eli aikaan ja paikkaan. (Vilkkä 2005, 122–123.) Kannanotot ja lausunnot ovat osa tietynlaista maailmaa ja ne itsekin rakentavat kyseistä maailmaa. Kannanotoilla ja lausunnoilla osallistutaan valtiolliseen ja hallinnolliseen järjestelmään, jolloin myös käytetään sitä kieltä, millä kyseisessä järjestelmässä puhutaan. Merkityksiä tulkittaessa on olennaista ymmärtää, että kaikilla asioilla on oma merkitysyhteytensä eli kontekstinsa. Merkityssuhteita on mahdollista lähestyä muun muassa sisällönanalyysillä ja diskurssianalyysillä, joita tässä tutkimuksessa käytän tutkimuksellisinä työvälineinä. (Vilkkä 2005, 134–136.)

2.2.1. Aineistolähtöinen sisällönanalyysi

Sisällönanalyysillä etsitään merkityssuhteita ja merkityskokonaisuuksia ja näitä koskeva tieto on esitettävissä sanallisina tulkintoina. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä tutkijalla on tavoitteena löytää aineistosta esimerkiksi jonkinlainen toiminnan logiikka ja tutkimusaineiston keräämisen jälkeen liikkeelle lähdetään päätöksestä, mistä tätä toiminnan logiikkaa lähdetään etsimään. Seuraavaksi tutkimusaineistoa pelkistetään eli tutkimusaineistosta karsitaan tutkimusongelman kannalta epäolennainen informaatio hävittämättä kuitenkaan tärkeää informaatiota. Eli tätä ennen tutkimusaineisto on tiivistettävä tai pilkottava osiin, jota ohjaa tutkimusongelma tai tutkimuskysymykset. (Vilkkä 2005, 140; Tuomi & Sarajärvi 2002, 102–115.)

Aineiston valintaprosessin lähtökohtana on ollut erittäin kattava perehtyminen kaikkiin vuoden 2008 kannanottoihin ja lausuntoihin. Etenin aineiston analyysissä puhtaalta pöydältä. Aloitin analyysin tutkimusaineiston silmäilyllä, ryhmittelyllä ja luokittelulla sen mukaan, mitä aineistosta nousi esiin. Luettuani tekstit läpi kirjoitin lyhyet muistiinpanot ensivaikutelmistani sekä tein taulukointeja ja määrällisiä luokitteluja muun muassa tekstien määrästä ja tahoista, joille lausunto tai kannanotto oli kohdennettu. Tämän jälkeen etsin aineistosta sellaiset tekstiosiot, jotka koin tutkimusaiheeni kannalta mielekkäiksi. Aineistoni muodostuu siis kyseisen järjestön lausunnoissa ja kannanotoissa esiintyvistä lauseista ja kappaleista, jotka ilmaisevat järjestön kannan kyseessä olevaan aiheeseen,

perusteluargumentteja, kokemuksia järjestön valtiosuhteesta, järjestön oman toiminnan tärkeyttä suhteessa valtiovaltaan tai muutoin mielenkiintoa herättävistä kommentteista. Olen nostanut esiin yllättäviäkin lauseita ja kappaleita, mikäli ne ovat valituilta sanoiltaan tai sisällöiltään poikenneet pääsääntöisistä tyyleistä ja sisällöistä.

Tutkimusaineistosta etsittävien tietojen perusteella tutkimusaineisto ryhmitellään uudeksi johdonmukaiseksi kokonaisuudeksi. Ryhmittely voi tapahtua esimerkiksi ominaisuuksien, piirteiden tai käsitysten mukaan, jotka löytyvät analyysin kohteena olevasta analyysiyksiköstä, joka voi olla sana, lause, lauseen osa tai ajatuskokonaisuus. Seuraavaksi jokainen uusi ryhmä nimetään ryhmän sisältöä kuvaavalla kattokäsitteellä. Tutkimuksen tuloksena näistä uusista ryhmittelyistä muodostuu käsitteitä, luokitteluja tai vaikkapa teoreettisia malleja. Saatujen tuloksien perusteella taas yritetään ymmärtää tutkittavan kuvaamaa merkityskokonaisuutta. (Vilka 2005, 140; Tuomi & Sarajärvi 2009, 103–113)

Aineistolähtöinen sisällönanalyysi on tutkimuksessani ollut kolmivaiheinen prosessi³. Aluksi aineisto redusoidaan eli pelkistetään, toiseksi aineisto klusterioidaan eli ryhmitellään ja kolmanneksi luodaan teoreettiset käsitteet eli abstrahoidaan. (Miles & Huberman 1994). Lausunnot ja kannanotot ovat sellaisenaan tutkimusaineistoani, josta aineiston pelkistämävaiheessa olen karsinut pois tutkimukselle epäolennaista informaatiota. Olen pelkistänyt aineistoa etsimällä siitä tutkimustehtävien kysymyksiin vastaavia ilmauksia. Jatkoin pelkistämistä koodaamalla eri värein eri kysymyksiin vastaavia ilmauksia. Olen käynyt aineistosta nostetut alkuperäisilmaisut (analyysiyksiköt) läpi ja muodostanut niistä pelkistettyjä ilmauksia. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108–109.)

Aineiston klusterointi eli ryhmittely on tehty aiheiden osalta, perustelujen osalta, valtiosuhteen osalta ja järjestöjen olemassaolon oikeuttamisen osalta. Ryhmittelyssä pelkistetyistä ilmauksista etsitään samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Samaa asiaa tarkoittavat luokitellaan omiksi ryhmiksi (alaluokiksi) ja alaluokalle annetaan sitä kuvaava nimi. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 111–112.) Aineiston klusterointia eli ryhmittelyä seuraa abstrahointi. Abstrahoinnissa eli käsitteellistämässä edetään

³ Ks. liitteet 2 ja 3. Liitteissä on esimerkein osoitettu analyysiprosessin vaiheita.

teoreettisiin käsitteisiin ja johtopäätöksiin. Abstrahointia jatketaan yhdistelemällä luokituksia (yläluokat ja pääluokat) aina niin kauan kuin se on mahdollista ja järkevää aineiston sisällön näkökulmasta katsottuna. Pääluokista taas pyritään tekemään yhdistävä luokka, joka on viimeisin käsitteellistämisen vaihe. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 111–113.)

2.2.2. Diskurssianalyysi

Diskurssianalyysi ei ole mikään selvärajainen tutkimusmetodi vaan pikemminkin väljä teoreettinen viitekehys, joka sallii metodisia sovelluksia. Analyysimenetelmässä diskurssi tarkoittaa jonkinlaisia säännönmukaisia merkityssuhteiden järjestelmiä, jotka muodostuvat sosiaalisissa käytännöissä ja rakentavat samalla sosiaalista todellisuutta. Diskurssianalyysissä ydinajatus on se, että ihmisten kielellisesti tuottamat merkitykset jäsentyvät diskursseiksi eli merkityssuhteiden kokonaisuuksiksi, jotka luovat, ylläpitävät ja muuttavat todellisuutta. (Vilka 2005, 142.) Tarkoituksena on paljastaa, millaisiksi ilmiöt muotoutuvat ja ensisijaista on se, miten merkitykset tuotetaan. Sisältöjen katsotaan paljastuvan tapahtumatilanteessa toimijoiden käyttämien selontekojen ja ennen kaikkea toimijoiden käyttämien perustelujen avulla. Tästä syystä diskurssianalyysi on asian tai toiminnan olemuksen sijaan kiinnostunut pikemminkin tilanteessa käytetyistä perusteluista. Perustelut paljastuvat ja tulevat ymmärretyiksi kuitenkin vain tilannekokonaisuuden avulla. Tästä syystä myös diskurssianalyysissä kontekstilla on suuri merkitys. (Vilka 2005, 142–143.)

Aineiston kappaleet muodostavat erilaisia diskursseja. Tutkielmani kannalta on olennaista keskittyä perusteludiskursseihin. Tutkin, millaisia diskursseja käytetään perusteltaessa järjestön suhtautumista tiettyyn asiaan. Ei ole tarkoituksenmukaista huomioida ainoastaan lausunnon tai kannanoton yleiskuvaa kokonaisuutena, sillä yhdessä kannanotossa tai lausunnossa on usein useampaa kantaa ja mielipidettä esiin tuovia kommentteja järjestöltä. Tästä syystä olenkin poiminut lausunnoista ja kannanotoista sellaiset kommentit, jotka ilmaisevat esitettyyn kysymykseen suhtautumisen järjestön osalta. Näin ollen asiakysymyksiä ja suhtautumisia nousee yhdestä lausunnosta ja kannanotosta useimmiten huomattavasti yhtä enemmän. Esimerkiksi laajoissa lausunnoissa voi olla parikymmentä

järjestön kantaa ilmaisevaa kommenttia. Tästä syystä järjestöjen lausuntojen ja kannanottojen määrä ei vastaa kantaa ilmaisevien kommenttien yhteenlaskettua määrää.

Diskurssianalyysissa analyysin kohteena ovat diskurssien, tekstien, puheen, viestien, dialogien ja keskustelujen maailmat. Diskurssianalyysissa tärkeää on se, miten kerrotaan, eikä niinkään mitä kerrotaan. Sisällönanalyysissa vastaavasti tärkeää on juuri se, mitä kerrotaan. (Metsämuuronen 2005, 238–239.) Tarvitsen sekä diskurssi- että sisällönanalyysia tutkimuksessani, sillä haluan tutkia sitä, mitä lausunnoissa ja kannanotoissa kerrotaan, mutta myös sitä, miten kerrotaan. Ensimmäiseen pystyn vastaamaan sisällönanalyysilla ja jälkimmäiseen diskurssianalyysilla. Diskurssianalyysin keinoin olen pystynyt käsittämään aineistolähtöisestä sisällönanalyysistä saamani yhdistävät luokat analysoitaviksi diskursseiksi. Diskurssianalyysi on vastannut nimenomaan kysymykseen siitä, miten järjestöt perustelevat suhtautumisiaan ja millaisia diskursseja tällöin käytetään.

Kummassakin menetelmässä tieto paljastuu etenkin merkitysten avulla, sillä niissä tutkitaan ihmisten tuottamia merkityksiä. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä tieto paljastuu ihmisen muodostamassa puheessa olevan sanan, lauseen, lausejoukon avulla muodostuvassa merkityskokonaisuudessa, kun taas vastaavasti diskurssianalyysissä tieto paljastuu merkitysjärjestelminä sosiaalisissa käytännöissä, esimerkiksi perusteluiden, pikemminkin kuin yksilön ja hänen historiansa avulla. (Vilka 2005, 144–145.) Tutkimuksessa yleistäminen tehdään tulkinnasta, joka on aina tutkijan, tutkimusaineiston ja teorian välisestä keskustelusta syntynyttä. (Vilka 2005, 157.)

3. KANSALAISYHTEISKUNTA

Kansalaisyhteiskunnan ja näin ollen kansalaisjärjestöjen mahdollisuudet toimia vaihtelevat ja mukautuvat yhteiskunnallisten rakenteiden ja ilmapiirien muuttuessa. Kolmannen sektorin ja kansalaisyhteiskunnan suhdetta poliittiseen demokratiaan on mahdollista tarkastella useista näkökulmista. Valtion ja kansalaisyhteiskunnan välinen suhde tai jännite on perinteinen lähtökohta tarkastelulle. Kansalaisyhteiskunnalla nähdään yleisesti ottaen laajat mahdollisuudet nimenomaan välittävien rakenteidensa vuoksi sekä ylläpitää demokraattista valtakoneistoa että toimia keskustelukanavana kansalaisten ja valtion välillä. Järjestöt ja yhteisöt voivat olla toteuttamassa yhteiskunnallisia edellytyksiä demokratian toimivuudelle. (Siisiäinen 1996a, 17.) Suomessa kansalaisyhteiskunnalla ja valtiolla on ollut kansainvälisesti vertaillen poikkeuksellisen tiivis yhteistyösuhde, joka näkyy yhteiskunnassamme edelleen. Suomessakin kansalaisjärjestöjen elintilat ovat mukautuvia ja muun muassa järjestöjen rahoituskuviot vaikuttavat omalta osaltaan niiden omaehtoisuuteen ja yleisesti tilan kehittymiseen.

3.1. Kansalaisyhteiskunnan liikkuvuus

Tänä päivänä kansalaisjärjestöt ovat muutoksen kourissa ja niiden on mietittävä omaa erityislaatuisuuttaan verrattuna yrityksiin ja julkisiin palveluihin eli suhdettaan markkinoihin ja valtioon. Muutos on kuitenkin suurempi kuin moni ajattelee, sillä muutos on koko yhteiskunnallisessa ilmapiirissä. Kansalaisjärjestöjen toimintatilan kapenemisen osalta uhka myös markkinoiden puolelta on todellinen ja yksi osoitus tästä on muutamia vuosi sitten laaditut verotuskäytännöt, joka rajoittivat järjestöjen toimintatilaa (Ks. esim. Kari & Saari 2005, 63–69; Arajärvi & Särkelä 2008). Tämän seurauksena moni järjestö ottikin yritysmaillemme lähemmäs lähtökohdan toimintaansa ja astui näin lähemmäs yksityistä sektoria kaventaen samalla kansalaisyhteiskunnan toimintatilaa (Harju 2007, 10–25).

Hyvinvointipalvelujen yksityistäminen ja ulkoistaminen, kilpailulainsäädännöt sekä muut kulttuuriset motivoijat ovat kuitenkin vasta viime aikoina muokanneet käsityksiämme kolmannen sektorin toiminnasta ja merkityksestä, sillä vasta äskettäin perinpohjainen muutos on tullut kaikille näkyväksi laman, poliitikkojen, median ja akateemisen yhteisön sekä suuren yleisön keskustelunavausten myötä. Edes järjestöaktiivit itse eivät ole välttämättä nähneet ja ymmärtäneet muutosten merkittävyyttä, laajuutta ja vaikuttavuutta yhteiskunnan toimintaan. (Salamon ym. 2004a.) Muun muassa Julkunen (2001) on osoittanut, että yhteiskunnallinen rakenteellinen muutos voi olla hyvin hitaasti ja askeleittain etenevää. Tällöin politiikan ja toimintatapojen suunnanmuutokset tapahtuvat lähes huomaamatta. Järjestömaailma on jo kokenut suunnanmuutoksen, vaikka yhteiskunnallisen keskustelun keskiöön se onkin päässyt vasta äskettäin.

Kansalaisyhteiskunta on valtava sosiaalinen ja taloudellinen voima ja viime aikoina se on saanut enenevässä määrin poliittista ja analyttistä huomiota lähes kaikkialla. Kansalaisyhteiskunta on kuitenkin muotoutunut hyvinkin eri tavoin eri puolella maailmaa. (Salamon ym. 2004b, 56.) Eri maiden kansalaisyhteiskunnat omaavat globaalisti paljon yhteisiä piirteitä, mutta sektorille mahtuu myös runsaasti erilaisia muotoja. Kansalaisyhteiskunta ei missään nimessä ole homogeeninen yhteiskunnan sektori vaan koostuu olosuhteisiin mukautuvista ja erilaisia piirteitä korostavista osista. Esimerkiksi mittavassa John Hopkins -tutkimusprojektissa on onnistuttu käsittämään kansalaisyhteiskunnan moninaisuusilmiöitä. Hyvinkin erilaisilla kansalaisyhteiskuntarakenteilla on voitu saavuttaa onnistumisia ja tavoitteita. (Salamon ym. 2004c, 77–79.) Kansalaisjärjestöillä on myös yhä enemmän vastuuta kriittisistä yhteiskunnallisista tehtävistä. Sosiaalisten palvelujen tuotantoapu, vähäosaisten valtaistaminen ja ongelmakohtien osoittaminen, kulttuurisen monipuolisuuden ja virkistävyuden säilyttäminen, yhteisöjen rakentaminen, luottamuksen ja tuottavuuden edistäminen poliittisen ja taloudellisen vakauden säilyttämiseksi sekä yksilöiden osallistaminen ovat esimerkkejä siitä, millaisia tehtäviä kansalaisyhteiskunnan toimijoilla tällä hetkellä on. (Salamon ym. 2004b, 3-4.)

Viimeaikaiset tutkimukset (ks. esim. Salamon ym. 2004c, 61) osoittavat, että kansalaisyhteiskuntajärjestöjen olemuksessa, taloudellisessa kehityksessä ja

demokraattisessa hallinnossa on yhteys kansalaisyhteiskuntasektorin elinvoimaisuuteen. Sektorin elinvoimaisuus on enenevässä määrin akateemisen huolenaiheen lisäksi myös käytännöllisyyden huolenaihe. Tämä on johtanut toimiin vahvistaa kansalaisyhteiskunnan kehitystä yksityisten säätiöiden, kansallisten hallitusten ja kansainvälisten instituutioiden osalta. Ne ovat pyrkineet tukemaan kansalaisyhteiskuntaa siinä toivossa, että kyseinen sektori osallistuisi demokratisointiin, köyhyyden lieventämiseen ja sosiaalisen pääoman kasaamiseen. (Salamon ym. 2004c, 84.)

Tocquevillen (2006, 495–497; Saastamoinen 1998, 97) mukaan kansalaiset edesauttavat vallan keskittymistä keskittymällä vain itseensä ja lähipiiriinsä, jolloin toisten auttamisesta tulee yhä vaikeampaa ja haluttomampaa. Yksilöistä koostuvassa yhteiskunnassa ongelmia kuitenkin syntyy ja apua tarvittaessa onkin käännyttävä valtiovallan puoleen. Valtio saa edelleen yhä enemmän määräysvaltaa ja keskitetyn valtiovallan vaikutus yhteiskunnallisen tasa-arvon, kehityksen ja yhteiskuntajärjestyksen keinona saa korostetun suuren merkityksen. Hyvinvointivaltiossa valtio on ottanut ensisijaisen vastuun kansalaisista ja muun muassa sosiaali- ja terveystalvelujen hoitamisesta. Ongelmien syntyessä hyvinvointivaltiossa käännyttään valtion tarjoamien palvelujen puoleen. (Kangas 2008, 139–141.)

Käytäntö toimii, mikäli valtio myös ottaa tosiasiallisen vastuun kansalaisistaan. Nykyinen hyvinvointivaltiomalli Suomessa ei enää toimi samoin kuin vielä parikymmentä vuotta sitten. Pohjoismaat pärjäävät kansainvälisissä vertailuissa edelleen hyvin⁴ käytettäessä sosiaalipolitiikan onnistuneisuuden mittarina köyhyyttä, mutta tuloerot, köyhyys ja yleisesti yhteiskunnalliset erot ovat kasvaneet. (Kangas 2008, 139–141.) Hyvinvointivaltiota on Suomessa riisuttu jo niin paljon, että kuilut eivät näytäkään kutistuvan vaan nimenomaan edelleen kasvavan. Rothsteinin (1998) mukaan Suomessa ja muissa Pohjoismaissa kansalaiset luottavat kansallisiin instituutioihin ja sosiaaliturvajärjestelmiin vahvasti. Kansalaiset pitävät julkisen vallan tehtävänä perusturvan takaamista. Tämän vuoksi he ovatkin valmiita maksamaan muun muassa enemmän veroja hyvinvointipalvelujen takaamiseksi. Kansalaisten mielipiteet pitäisi

⁴ Tulonjakoaineiston Luxemburg Income Study (LIS 2008) mukaan Suomen köyhyysaste oli Suomessa noin 14 %, Ruotsissa ja Norjassa reilun prosenttiyksikön pienempi. Köyhiksi laskettiin kaikki, joiden tulot jäivät alle 60 % koko kansan keskitulosta (mediaanitulosta). Esimerkiksi Englannissa ja Yhdysvalloissa luvut olivat yli kaksinkertaisia. (Kangas 2008, 140.)

kuitenkin saada konkreettisiksi poliittisiksi teoiksi, sillä Rothsteinin mukaan kansalaisten näkemykset eivät yllä päättäjien näköpiiriin. Kansalaisten ja päättäjien arvo- ja kokemusmaailmat ovat jokseenkin eriytyneet (Kangas 2008, 144). Kansalaiset eivät enää voi ensisijaisesti luottaa siihen, että valtio huolehtii heistä epätavallisissa ja ongelmallisissa olosuhteissa. Valtiovallalla ollessa keskustelukumppaneina muita toimijoita se ei voi tehdä ratkaisevia kehityssuuntapäätöksiä yksin, mielivaltaisesti ja suppeasti. Tällöin ratkaisut voivat olla näkökohdiltaan huomattavasti monitahoisempia.

Uudenlaisen kumppanuussuhteen luominen valtiovallan ja kolmannen sektorin toimijoiden välille voisi mahdollistaa kansalaisten elämän uudistumisen useissa maissa. Perinteinen taloudellinen elämä ja nykyiset markkinavoimat ovat pitäneet riittämättömästi huolta muun muassa köyhien ravitsemisesta, perusterveydenhoidosta, kouluttamisesta ja ympäristönsuojelusta. Samanaikaisesti valtiovalta perääntyy viimesijaisen huolehtijan roolistaan, joten uudenlaisia malleja tarvitaan varmistamaan ihmisten hyvinvointi. Kolmas sektori, julkisen vallan riittävällä tuella, voi auttaa esimerkiksi sosiaalisten peruspalvelujen hoitamisessa. (Rifkin 1997, 246–247.)

3.2. Demokraattisen yhteiskunnan toimintaedellytykset

Demokraattisessa yhteiskunnassa kansalaiset ovat keskenään tasa-arvoisia yksilöitä, mutta alisteisia koko kansakunnan intressejä edustavalle valtiolle, joka on näin ollen oikeutettu määräämään kansakuntaa. Kansalaiset voidaan nähdä yksinään olevan voimattomia ja ehkäpä jopa kykenemättömiä toimimaan todellisesti demokraattisesti. Demokraattiselle yhteiskunnalliselle ominaisen tasa-arvon eteneminen on esimerkiksi Tocquevillen (2006, 208–210; Saastamoinen 1998, 94–95) mukaan historiallisesti ja moraalisesti oikeutettua, muttei ongelmatonta. Vastavoimaa byrokraattisella valtiovallalla ei välttämättä olekaan demokraattisessa yhteiskunnassa.

Taloudellinen ja sosiaalinen tasa-arvo tuo mukanaan uudenlaisia riippuvuuden muotoja. Kansalaisten omaksuma individualistinen elämänsenne uhkaa ihmisten tasaveroista

vapautta, sillä Tocquevillen (2006, 208–210; Saastamoinen 1998, 91–95) mukaan individualismi on inhimillinen luonteenpiirre, joka irrottaa yksilön kaikesta yhteiskunnallisesta vastuustaan ja näin ollen yksilö kuvittelee olevansa riippumaton muista ihmisistä. Eli ihmisten olosuhteiden keskinäinen tasa-arvoisuus pyyhkäisee yksilöt helposti pois yhteisten asioiden hoidosta, mutta yhdistyksillä on mahdollisuus saada ihmiset ymmärtämään henkilökohtaisen ja yhteisen edun yhteneväisyydet. (Ehrenberg 1999, 167.)

Tocquevillen (2006, 283–284) mukaan hajautettu demokratia on vastaus valtiokeskeisen yhteiskunnan ongelmalliseen lähtökohtaan, sillä 1800-luvun Yhdysvaltojen esimerkki osoitti, ettei demokraattisen yhteiskunnan välttämättä tarvitse olla byrokraattisen valtiokoneiston ja eristäytyneiden kansalaisten summa. Vallan hajauttaminen on mahdollista myös demokraattisessa yhteiskunnassa. Yhdysvalloissa kunnallinen itsehallinto ja kaikkien suvereenien kuntalaisten kokous (town meeting) sekä paikallishallinnosta kumpuava yhdistysinto näytti levittäytyvän myös muuhun yhteiskuntaelämään. Kansalaiset olivat valmiita käyttämään aikaansa yhteisten asioiden hoitoon ymmärtäen sen johtavan pitkällä tähtäimellä myös oman hyvinvoinnin varmistumiseen. Tocqueville olikin vakuuttunut yhdistystoiminnan mahdollisuudesta muodostaa toimiva ja aktiivinen vastavoima hallitusten keskittyneelle vallalle vapauttaen samalla kansalaiset individualistisen maailmankuvan harhaluulosta. Näistä syistä yhteiskunnassa pitäisikin olla aina paljon valtiosta riippumattomia kansalaisten yhteenliittymiä. (Tocqueville 2006, 258–263; Saastamoinen 1998, 97–102; Ehrenberg 1999, 167.)

Edustuksellinen demokratia voi synnyttää keskitetyn, byrokraattisen valtion, jossa vallankäyttö on vahvalla virkamiehistöllä. Päätöksentekijät saavat toimintaoikeutensa demokraattisten vaalien tuloksena eli vallankäyttö nojaa edustukselliseen järjestelmään. Kansalaiset kyllä luovuttavat valtaansa edustajille, mutta kansalaiset pääsevät myös itse osallistumaan päätöksentekoon silloin, kun valtaa on hajautettu sekä alueellisesti että toiminnallisesti. (Helander 1998, 121–122.) Demokraattisen hallinnan pitäisikin muun muassa Hirstin (1994, 20) mukaan pohjautua jatkuvaan informaatiovirtaukseen päätöksentekijöiden ja kansalaisten välillä. Päätöksentekijät pyrkisivät jatkuvasti yhteisymmärrykseen ja yhteistyöhön kansalaisten kanssa. Näin ollen järjestöt voidaan

nähdä edustuksellista demokratiaa tukevin, sillä kolmannen sektorin toimijat voivat auttaa poliitikkoja ymmärtämään kansalaisten näkemyksiä välittämällä tietoa kansalaisten oloista. Tämän seurauksena myös organisaatioiden vieraantuminen kansalaisten arjesta vähenee. (Micheletti 1994, 22; Siisiäinen 1996a, 23.)

Järjestöt tuovat yhteiskunnalliseen keskusteluun myös sellaisten vähemmistöryhmien näkemyksiä, jotka itse eivät syystä tai toisesta saa ääntään kuuluviin eivätkä pysty puolustamaan omia tarpeitaan (Siisiäinen 1996a, 22). Demokratian toteutumisen kannalta on merkittävää, että kaikilla on mahdollisuus tosiasialliseen osallistumiseen ja siihen tehtävään järjestöt ovat keskeisiä, tarkasteltaessa edustuksellisen demokratian mahdollisuutta toimia todellisesti demokraattisesti. Lausuntojen antaminen ja kannanottojen tekeminen on yksi järjestöjen keskeinen tehtävä, sillä näin järjestöt pystyvät osallistumaan yhteiskuntasuunnitteluun tuomalla esiin jäsentensä erityispiirteitä ja elinolosuhteita. Järjestöt toivovat pystyvänsä näin vaikuttamaan sekä lainsäädäntöön että palvelujärjestelmien ja yhdyskuntasuunnittelun kehittämiseen. (Rönneberg 1999, 89.)

On kuitenkin huomioitava, että yhteiskunnan rakentuminen on hyvin monisäikeistä. Järjestömaailmassa on paljon muuttuvan yhteiskunnan myötä esille nousseita uusia kysymyksiä, eikä vastauksia voida vielä tietää. Kolmannen sektorin tulevaisuuskehityksestä on erilaisia käsityksiä ja kuten yleensäkin, asiat ovat monitahoisia ja yhden sektorin kehittyminen vaikuttaa toisen sektorin mahdollisuuksiin. Seuraavaksi tuon lähinnä esiin kolmannen sektorin demokratiakeskustelussa nähtäviä ongelmakohtia, mutta sen suurempaan tarkasteluun en tältä osin lähde.

Järjestöjen taloudelliset ja organisatoriset voimavarat vaikuttavat myös järjestöjen tosiasiallisiin mahdollisuuksiin vaikuttaa. Järjestötkin saattavat ylläpitää yhteiskunnan epätasa-arvoisuuksia suosimalla tiettyjä ryhmiä ja toiset järjestöt ovat vahvempia kuin toiset ja näin ollen edellytykset toiminnalle ovat paremmat. Palvelujen tuottamistakin voidaan pitää jokseenkin ongelmallisena kansalaisjärjestön perustehtävän kannalta. Taloudelliset ja sosiaaliset kysymykset saattavat tällöin viedä terää poliittisista näkemyksistä ja kansanvaltaisen näkökohdan ja tulkkauksen muistamiselta. (Helander 1998, 124–125; Jeppsson Grassman & Svedberg 1995, 88–89.)

Helander (1998, 128–129) nostaa esiin myös muita kolmannen sektorin toiminnan ongelmakohtia suhteessa muihin sektoreihin. Järjestötoiminta on yleisesti ajatellen kansalaislähtöistä ja kansalaisläheistä. Kuitenkin esimerkiksi terveydenhoidon palveluntuotannossa ammattimaisuus on laadukkaan palvelun perusedellytys. Vapaaehtoisvoimin tuotettu palvelu voi myös olla liian lyhytjänteistä esimerkiksi sitoutumattomuuden vuoksi, jolloin vastuuta jatkuvuudesta ei voida varmistaa. Kolmannen sektorin uskottavuus palvelujen tuottajina saattaa siis olla heikompaa kuin julkisen ja yksityisen sektorin tuottamilla palveluilla. Tämän kannalta on tärkeää, että järjestöissä työskentelevillä on riittävä koulutus ja palkkaus tehtäviin. Tällöin järjestöt siis vastaavat tilanteeseen ammattimaistamalla toimintaansa. (Selle & Öymyr 1995, 246–248.) Ammattimainen palveluntuotanto vaatii taas johtotasolle entistä enemmän palkattuja kokopäiväisiä työntekijöitä, jotka saattavat alkaa toteuttaa järjestössä omaa politiikkaansa omien intressien ajamana. Jäsenkunta ei olekaan enää niin sanotusti johdossa, vaan tilanne kääntyy ylösalaisin. (Selle & Öymyr 1995, 85.) Tällöin herännee kysymys koko kansalaisjärjestön kansalaisjärjestömäisyydestä tai pikemminkin sen puutteesta.

Kansalaisjärjestötoiminta voidaan kuitenkin nähdä osana poliittista instituutiota, vaikka toiminta erottuu niin julkisesta hallinnosta kuin taloudestakin. Vapaaehtoiset yhdistykset, sosiaaliset liikkeet ja muut kansalaisyhteiskunnan verkostot muodostavat suvereniteetin perustan. Järjestöillä on mahdollisuus valtion hallinnon ja julkisen päätöksenteon vahvistamisen lisäksi rekisteröidä uusia ongelmia ja tulkata niitä. Vahvistamalla näin poliittista itsehallintaa, järjestöt luovat perustaa demokratialle. (Laitinen 1998, 28.)

3.3. Kansalaisyhteiskunnan tila Suomessa

Hyvinvointivaltion perustana voidaan nähdä sosiaaliset liikkeet ja yhdistykset muun muassa siitä näkökulmasta, että sellaisissa maissa, joissa ei ole toimivia yhdistysinstituutioita, ei ole kehittynyt myöskään hyvinvointivaltiota. (Niemelä 2003, 124.) Vastaavasti Suomessa yhteiskunnallisten liikkeiden, yhdistysten ja järjestöjen sekä valtion

instituutioiden välisessä vuorovaikutusprosessissa on kehittynyt ja rakentunut suomalainen hyvinvointivaltio. (Siisiäinen 1996b, 47.) Esimerkiksi Pohjoismaissa luotetaan poliittisiin ja yhteiskunnallisiin instituutioihin merkittävästi keskimääräistä enemmän kuin muissa Euroopan maissa. Pohjoismaalaiset ja suomalaiset ovat jokseenkin tyytyväisiä demokratian toimivuuteen yhteiskunnassamme ja poliittinen osallistuminenkin on puolue- ja vaaliosallistumista lukuun ottamatta suhteellisen hyvää. Kehittämistä suomalaisessakin demokratiassa kuitenkin on.⁵ (Borg 2005, 84–86.) Tiettyjä organisatorisia rakenteita ja menettelytapoja todennetaan ja ylläpidetään jatkuvasti länsimaisissa demokratioissa. Esimerkiksi Suomessa melkein neuvottelujen alkamisen ehdoksi asetetaan se, että intressiryhmät ovat muodostaneet formaalin yhdistyksen. Viranhaltijoiden kanssa käydyille keskusteluille odotetaan oikeuskelpoista ja vastuullista neuvottelukumppania, joka usein tarkoittaa rekisteröityä yhdistystä. (Siisiäinen 1996b, 38.)

Vakiintuneen kansalaistoiminnan synty voidaan Suomessa ajoittaa 1700-luvun loppupuoliskolle vapaamuurariveljeskunnan ja salaseurojen toimintaan, sitten erilaisten sivistysseurojen ja 1800-luvun alussa uskonnollisten yhdistysten toimintaan. 1800-luvun kuluessa syntyi raittiusseuroja, rouvasväenyhdistyksiä ja vapaapalokuntia. Kuitenkin vasta 1860-luvulla Suomessa toden teolla herättiin kansallisesti, sillä uusi keisari Aleksanteri II:n salli vapaampaa poliittista ilmapiiriä. Tällöin luotiin pohjaa vahvalle, kasvattavalle ja järjestäytyneelle kansalaistoiminnalle. (Harju 2007, 184–185.) 1800-luvun lopussa naisasialiikkeet nostivat päätään kunnolla ja Suomen naisyhdistys perustettiin vuonna 1884 ajamaan naisten asioita perheen, koulutuksen ja viranhallinnan kentillä. 1800-luvun lopulla perustettiin myös ensimmäisiä sosiaali- ja terveysalan järjestöjä. 1800-luvun puolivälin tienoilla rouvasväenyhdistykset loivat pohjan sosiaaliselle turvalle murtamalla kodin

⁵ Poliitiikkaa esimerkiksi pidetään tärkeänä elämänalueena vain harvoin, suomalaiset seuraavat uutisia ja ajankohtaisohjelmia vähemmän kuin Norjassa ja Tanskassa. Hyvän kansalaisen hyvin tärkeäksi ominaisuudeksi ei nähdä vapaaehtoisjärjestöjen toimintaan osallistumista ja poliittista aktiivisuutta. Vain 7 % suomalaisista on erittäin kiinnostunut politiikasta ja yleisten vaalien äänestysprosentit ovatkin Pohjoismaiden alhaisimpia. Kansalaiset ja puolueet ovat Suomessa etäännyneet toisistaan muita Pohjoismaita enemmän ja suhteellisesti Suomessa on eniten vain muodollisia puolueiden jäseniä, ei todellisesti sitoutuneena. Ainoastaan joka kymmenes suomalainen luottaa puolueisiin melko paljon ja politiikkakielteisyyss onkin Suomessa selkeästi vahvempaa kuin muissa Pohjoismaissa. Poliittikkoihin toisaalta taas luotetaan keskimääräistä enemmän verrattuna muihin Euroopan maihin. Suomessa politiikka kuitenkin koetaan useammin monimutkaiseksi kuin muissa Pohjoismaissa. Pohjoismaisittain tarkasteltuna Suomi ei näyttäytymiskään yhdistystoiminnan luvattuna maana, sillä suomalaiset osallistuvat yhdistystoimintaan vähemmän kuin muissa Pohjoismaissa. (Borg 2005, 84–86.)

muurit järjestäytyneellä vapaaehtoistoiminnalla ja toivat äitiyden olemuksen ja hoivan koko yhteiskuntaan. (Harju 2007, 185–186; Ruohonen 2003, 43.)

Suurlakko vuonna 1905 heilutti koko yhteiskunnan valtarakennetta ja varsinkin työväenliike radikalisoitui lakon jälkeisinä vuosina. Vuoden 1918 sodan jälkeen Suomi jakaantui vahvasti kahteen leiriin ja tämä näkyi hyvin selvästi kansalaisjärjestöjen toiminnassa koko vuosisadan. Yhteiskunnan jälleenrakennus kuitenkin yhdisti järjestömaailmaakin, sillä jälleenrakennukseen tarvittiin koko yhteiskunnan panosta. (Harju 2007, 185–187; Ruohonen 2003, 44.) 1920-luvulta lähtien seuraavat parikymmentä vuotta olivat uusien opinto- ja sivistysjärjestöjen sekä lasten- ja nuorisojärjestöjen, kuten Mannerheimin Lastensuojeluliiton ja Pelastakaa Lasten syntyäikää.

1960-luvulta lähtenyt kehitys loi yhteyden julkishallinnon ja järjestökentän välille. Vahva vuorovaikutuksen ilmapiiri on kestänyt nykypäivään asti, johon hyvinvointivaltiomme pohjaa. Kansanliikkeiden ajasta siirryttiin lopullisesti hierarkkisten, suunnitelmallisten ja vertikaalisten kansalaisjärjestöjen maailmaan. (Harju 2007, 187–190; Ruohonen 2003, 44.) Näihin aikoihin Suomessa alkoi hyvinvointivaltion todellinen rakentaminen ja tällöin kansalaisjärjestöjen toimintaa pidettiin uhkana hoivan ammatillistumiselle eikä vapaaehtoistoimintaa juurikaan arvostettu. (Ruohonen 2003, 46.) 1980-luvulla julkinen valta sivuutti kansalaisjärjestöjen panoksen kehittäessään sosiaali- ja terveydenhuoltoa tarkalla, valtakunnallisella ja suunnitelmallisella ohjeistuksella. 1980-luku olikin kansalaisyhteiskunnan kehityksessä seuraavan murrosvaiheen aikaa. Yksilökulttuuri ja individualistinen ajattelu alkoivat syrjäyttää yhteisöllisyyden ajattelua laajasti kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla. Tocquevillen (2006, 208–210; Saastamoinen 1998, 91–95) mukaan ihmisten harhaanjohtavasti kuvitellessa olevansa yksin vastuussa omasta kohtalostaan, he lähinnä pyrkivät edistämään omaa ja lähipiirinsä hyvinvointia unohtaen koko yhteisöä koskevan toiminnan. Ihmisten kiinnostus järjestötoimintaan muuttui ja poliittisista vaikuttamiskanavista siirryttiin enemmänkin vapaa-ajan ja elämäntapayhdistysten piiriin. Järjestökenttä siis säilytti jäsenistön lukumäärältään, mutta erilaisena ja pirstoutuneempana 1990-luvun muutosten siivittämänä. (Harju 2007, 189–190.)

1990-luvulla laman yllättämänä valtio kuitenkin joutui pyytämään apua myös sosiaali- ja terveysjärjestöiltä taatakseen kansalaisille edes peruspalvelut. Tästä heräsi kysymyksiä muun muassa vastuun säilyttämisestä järjestöille perustuslain takaamien palvelujen ylläpitämisestä sekä mahdollisuudesta, että järjestöt kadottavat tuoksinassa perustehtäviensä olemuksen. Joka tapauksessa lama toi kolmannen sektorin toimijoiden arvostusta takaisin. (Niemelä & Dufva 2003, 6-9; Ruohonen 2003, 46.) Vuonna 2008 alkanut taantuma on selvästi herättänyt samansuuntaisia ajatuksia kolmannen sektorin mahdollisuuksista ja ehkä jopa velvollisuudesta pelastaa yhteiskunnalliset palvelut ja lannistaa työttömyys. Suomalaisen järjestelmän mukaan selvästi kunnille kuuluvia tehtäviä on alettu säilyttää järjestöjen tehtäviksi sosiaali- ja terveydenhuollon kentällä (Murto 2003). 1990-luvulla kuvio kuitenkin herätti jopa levottomuutta kolmannen sektorin toimijoissa, sillä järjestökenttä on ollut vahva osallistuja hyvinvointivaltion rakentamiseen ja vahvaa hyvinvointivaltion rakennetta pidettiin perusteltuna ja puolustettavana järjestelmänä. (Niemelä 2003, 124–126; Ruohonen 2003, 46.)

Kuten edeltä voi havaita, Suomessa perinteisesti valtion ja kansalaisyhteiskunnan suhdetta on sävyttänyt vahva yhteistyön henki. Suomessa on ollut pitkä historia yhteiskunnallisten liikkeiden kytköksistä valtioon, joka on ollut pääasiallinen sosiaalisten hyvinvointipalvelujen tuottaja ja tarjoaja. (Salamon ym. 2004b, 22.) Selkeää jakoa kolmannen sektorin ja julkisen sektorin välillä ei välttämättä ole aina nähtävillä, sillä esimerkiksi kansalaisten aktiivisuus kunnallisten tehtävien ja järjestöjen puolesta on osin päällekkäistä. Valtio luo raamit kansalaisyhteiskunnalle ja tätä kautta järjestökentälle. Näin ollen järjestöt eivät voi olla, eikä niiden tarvitsekaan olla täysin riippumattomia valtion toiminnasta. Järjestöillä saa olla hyvät kanavat ja keskusteluyhteydet valtion elimiin, mutta kannanotot ja lausunnot eivät välttämättä ole tarpeeksi riippumattomia, mikäli kyseinen järjestö on jo valmistelussa suostunut ja sitoutunut kompromisseihin ja myönnytyksiin. Osallistuminen valtion neuvottelukuntiin ja työryhmiin mahdollistaa varmasti järjestöjen näkyvyyden jo valmisteluissa, mutta vaarana voi olla niin sanotun hampaattoman vaikuttajan rooli. (Niemelä & Dufva, 2003, 9; Ruohonen 2003, 51; Särkelä 2003, 94.)

Ruohonen (2003, 51) nostaa osuvasti esiin kansalaisjärjestöjen maksaman hinnan osallistumisesta valtion tavoite- ja toteuttamisohjelmien sekä toimintasuunnitelmien

tekemiseen. Niin sanotun veto-oikeuden tai vahtikoiran roolin menettäminen saattaa olla liian kova hinta osallistumisoikeudesta. Toisaalta kuten Ruohonenkin muistuttaa, tärkeintä järjestöillä on itse muistaa omat lähtökohtansa ja suuntansa. Hierarkkisten ulkopuolelta annettujen tehtävien toteuttaminen ei nimittäin ole kansalaisjärjestön perinteisen, omaehtoisen toimintatehtävän mukaista. (Harju 2005, 17; Siisiäinen 2000, 153.) Lahti (2003, 87) muistuttaa, ettei kansalaisjärjestötoiminnan peruseriaate mahdollisuudesta kyseenalaistaa valtion tai kunnan menettely saa eikä voi olla ostettavissa. Järjestöjen tulevaisuuden haasteena onkin muun muassa juuri kyky laajeta menettämättä perustehtäviään ja – rooliaan. Tietynlainen anarkia, kapinallisuus, riippumattomuus ja käytännön toiminnan tasolta kumpuavat tarpeet ovat kansalaisjärjestöjen henki ja veri. (Ruohonen 2003, 51–54.)

Kolmas sektori laajenee, mutta kansainvälisesti vertaillen varsinkin Pohjoismaissa vahvistumisen lisäksi samanaikaisesti kolmas sektori näyttäisi tulevan riippuvammaksi muista sektoreista, erityisesti julkisesta. Tosin suomalaisessa kontekstissa kolmas sektori ajatellaan toimivan pikemminkin täydentävänä kuin korvaavana elementtinä julkiselle sektorille. (Helander 1998, 137–138.) Suomessa kolmas sektori on yhteiskunnalliselta asemaltaan merkittävä, mutta vastaavasti valtion ja yritysten rinnalla asema on vielä ainakin Rönnerbergin (1999, 97) mukaan heikohko. Kolmannella sektorilla on varsinkin sen kommunikatiivisen rakentajan luonteessa paljon sellaista annettavaa, mitä yhteiskunnassa ei ole riittävästi ymmärretty.

Murto (2003, 66–76) muistuttaa Suomelle ja Pohjoismaille tyypillisestä universaalien perusoikeuksien hyvinvointivaltiohengestä ja nykyisestä trendistä, jonka mukaan tästä oltaisiin Suomessa luopumassa. Mikäli kansalaisen saamat peruspalvelut ovat esimerkiksi paikkakuntakohtaisen politiikan armoilla, ei voida puhua enää universaaleista oikeuksista ja hyvinvointivaltiosta. Tällä kaikella on vaikutusta niin kansalaisjärjestöjen tehtäviin edunvalvojina ja palvelujen tuottajina sekä laajemmin koko yhteiskunnan muutokseen. Markkinoiden logiikan ja talouden kielen vieminen kansalaisjärjestöihin voi aiheuttaa suurta menetystä, sillä kaikkea ei voi mitata rahassa, hyödyssä ja kustannuksissa. Kansalaisjärjestöjen pelisäännöt eroavat yksityisen ja julkisen sektorin säännöistä. (Harju 2005, 14–15).

3.3.1. Järjestöjen rahoitus

Kansainvälisesti tarkastellen kansalaisjärjestöjen varat yleisesti koostuvat noin 50 prosenttisesti omatoimisesti hankituista rahoituksista ja noin 40 prosenttisesti julkisesta tuesta. Euroopan unionin maissa julkisen tuen osuus on yleisesti tätä suurempi ja vastaavasti esimerkiksi Yhdysvalloissa pienempi. Suomessa julkisen tuen osuus järjestöjen varoista on yleisesti kuitenkin vain kolmanneksen verran. Järjestöjen oma varainhankinta Suomessa taas on selvästi suurempaa, noin 60 prosenttia. Tämän perusteella voi nähdä, että järjestöjen omavaraisuus on Suomessa suurempaa ja riippuvuus julkisista viranomaisista pienempää verrattuna muihin Euroopan maihin. (Raninen ym. 2007, 135.)

Jotkut tukijat (ks. esim. Matthies 1997) näkevät järjestöjen välittäjäroolin esimerkiksi suomalaisessa yhteiskunnassa olevan hiipumassa. Uhkakuvan takana ovat juuri rahoitukselliset lähtökohdat järjestötoiminnassa. Mikäli järjestöjen rahoitus siirtyy vahvaan hankekohtaiseen avustukseen ja julkisen tuen tarkkaan kohdennukseen, rajoittaa se väistämättä tukea saavan järjestön omaehtoisuutta. Rahoitusriippuvuus voi nousta ongelmakysymykseksi etenkin silloin, kun järjestöt joutuvat kilpailemaan jonkin palvelun tuottamisesta julkisten yksikköjen kanssa. (Wijkström 1995.)

MLL:n ja Pelastakaa Lasten rahoituksesta suuri osa tulee Raha-automaattiyhdistykseltä (RAY). Muun muassa juuri tämä yhdistys mahdollistaa Suomen poikkeuksellisen rahoituskuvion. Rahoitus ei ole suoranaista julkista tukea tai valtionapua, vaan välillisesti julkiselta vallalta saatavaa rahoitusta. RAY perustettiin vuonna 1938 tarkoituksenaan kerätä varoja rahapelitoiminnalla suomalaisille sosiaali- ja terveysalan järjestöille (Särkelä ym. 2005, 24). Se on välillisen julkisen hallinnon yksikkö ja myös välillisen julkishallinnon organisaatiot ovat julkisen vallan käsitteen alla (HE 1/1998 vp 74–75)⁶. RAY ei kuitenkaan ole osa valtionhallintoa, vaikka se on julkisoikeudellinen yhdistys. Sille kyllä kuuluu julkisten tehtävien hoitaminen ja julkisen vallan käyttö ja se on perustettu tiettyä tarkoitusta varten. Avustustoiminnan päämäärä on terveyden ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistäminen. (Myllymäki & Tetri 2001, 21–23, 141.) Ilman RAY:n tukea nykyinen sosiaalisen tuen ja palveluiden tarjonnan malli ei olisi mahdollinen

⁶ HE Hallituksen esitys eduskunnalle, vp valtiopäivät

suomalaisessa yhteiskunnassa (Särkelä ym. 2005, 24). RAY:llä on lailla määritelty yksinoikeus raha-automaatti- ja kasinopelitoiminnan harjoittamiseen Suomessa. Arpajaislaki⁷ velvoittaa yhdistyksen tuottojen jaettavan avustuksina yleishyödyllisten yhdistysten ja säätiöiden toimintaan ja hankkeisiin. Euroopan yhteisön tuomioistuimessa ja Euroopan unionin komissiossa tunnustettiin RAY:n monopoliasema 1990-luvun lopulla. (Särkelä ym. 2005, 25).

Joissain yhteyksissä puhutaan sekä raha-automaattivastuksista että valtionosuuksista täysin erillisissä lauseissa. RAY:llä ei kuitenkaan ole autonomista muttei myöskään täysin riippuvaista suhdetta valtioneuvostoon ja julkisen vallan tehtäväjakoisiin. Sekä MLL:lla että Pelastakaa Lapsilla on tukenaan huomattavasti RAY:n avustuksia. Tästä ei voi suoraan vetää johtopäätöstä valtioneuvostoon, sillä kysymyksessä ei ole olennaisia seikkoja unohtamatta valtiontuki sellaisenaan. Kuitenkin on muistettava, että valtio mahdollistaa RAY:n toiminnan muun muassa monopoliaseamalla. RAY käsittelee yleishyödyllisten yhteisöjen avustushakemukset ja laatii avustuksia koskevan jakoehdotuksen, joka luovutetaan sosiaali- ja terveystieteiden ministeriölle. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö vie sen edelleen valtioneuvostolle. Valtioneuvosto on siis lopullinen taho, joka tekee päätökset raha-automaattivastusten jakamisesta. RAY:n avustustoiminnasta on siis syytä muistaa sen valtionapuluonne ja yhdistyksen asema julkisen tehtävän hoitajana. (Myllymäki & Tetri 2001, 281.)

Suomessa avustusjärjestelmän kokonaisuus on toiminut suhteellisen hyvin ja on perusteltua sanoa, että RAY on yksi selkeä syy järjestelmän toimivuuteen. Kuitenkin globalisaatio ja uudenlaiset yhteiskunnalliset asenteet aiheuttavat muutoksia tälläkin kentällä. RAY on entistä enemmän painottanut sekä järjestöjen keskinäistä yhteistyötä että julkisen sektorin ja järjestöjen yhteistyön tarpeellisuutta. RAY näkee järjestöt verkostojen solmijoina ja kokoajina eli niin sanottuina välittäjätahoina eri sektoreiden välillä. Taloudellisestikaan yhteistyöhakuisuutta ei nähdä huonona vaihtoehtona vaan nimenomaan resursseja säästävänä. (Vuorinen ym. 2004.)

⁷ 1047/2001

Euroopan unioniin liittyttyä Suomessa on keskusteltu entistä enemmän vapaasta kilpailusta ja muun muassa RAY:n vaikutuksesta siihen. Vuoden 2002 laki raha-automaattivastuksista⁸ edellyttääkin, etteivät avustukset saa aiheuttaa vähäistä suurempaa kilpailua tai markkinoiden vääristystä. Vuonna 2000 RAY ja Suomen yrittäjät laativat yhteisen suosituksen⁹ avustustoiminnasta kilpailunäkökohdat huomioiden. Olennaisinta suosituksessa on se, että RAY on avustustoiminnassaan sitoutunut seuraamaan markkinoita, selvittämään aktiivisesti avustusten kilpailuvaikutuksia ja pysyvään keskusteluyhteyteen yrittäjien kanssa. Avustamisen pitää olla lähtökohdaltaan markkinapuutteitten korjaamista eli palvelutarjonnan selkeitä riittämättömyyksiä ja puutteita korjaavaa. (Särkelä ym. 2005, 63–64.)

Myös Kilpailuvirasto on kiinnostunut RAY:n avustustoiminnan kilpailuvaikutuksista. Muun muassa vanhuksille tarkoitettut palvelutoiminnat, kuten kotipalvelut ja sairaankuljetustoiminta ovat olleet selvitysten kohteena. (Särkelä ym. 2005, 64.) Kehitys on edennyt niin, että RAY on luopunut rahoittajana useista aiemmin rahoittamistaan toiminnoista. Raha-automaattiyhdistyksen (2005) mukaan erityistarkkailuun ovat joutuneet yhdistyksen osalta myös muun muassa lastenhoitopalvelut, joissa RAY:n tuki on ollut merkittävää. Kunnat nimittäin ovat supistaneet näitä palveluja huomattavasti. RAY (Avustusinfo 2005) toteaa seuraavasti: ”...yleishyödyllisen rahoitusjärjestelmän kilpailuvaikutteiset rönsyt leikataan pois. Se tulee merkitsemään vetäytymistä vielä monista palveluista sitä mukaa kuin yritysmuotoiset palvelut yleistyvät, avustusten käyttöehtojen tarkistamista joltain osin ja nykyistä selkeämpiä rajauksia julkisen palvelujärjestelmän suuntaan...”

RAY tekee siis järjestöjen toiminnan rahoittamisessa uudelleenmäärittelyjä sekä suhteessa julkisiin palveluihin ja julkiseen vastuuseen että suhteessa yritysmuotoiseen palvelutuotantoon eli palveluyrityksiin. (Särkelä ym. 2005, 64–66). Suomalaisen yhteiskunnallisen järjestötoiminnan kannalta näillä on merkittäviä vaikutuksia niin kansalaisjärjestöjen toimintamahdollisuuksiin kuin myös koko hyvinvointivaltion

⁸ 1056/200, 4 §

⁹ Suositus kilpailunäkökohtien huomioon ottamisesta Raha-automaattiyhdistyksen avustustoiminnassa 17.4.2000

toimimiseen. Jää nähtäväksi, kuinka järjestöt pystyvät varmistamaan tarvittavat resurssit jatkossa, mikäli RAY ei pystykään toimintaa tukemaan.

Samoin muuttuneet ja muuttuvat verotuskäytännöt Suomessa yleishyödyllisten yhteisöjen osalta ovat vaikuttaneet järjestöjen toimintaan. Muun muassa kauppa- ja teollisuusministeriö on yritysten edustajien kanssa edustanut näkemystä, jonka mukaan järjestöissä palveluntuotanto ja yleishyödyllinen toiminta pitäisi erottaa toisistaan. Kuten jo edelläkin on mainittu, toimivien palvelukokonaisuuksien luomiseksi, tämä on useissa tapauksissa mahdotonta. Ongelmia aiheuttaa myös verolainsäädännön ja verovelvollisuuden tulkintaerot eri puolella Suomea. Verottaja on joka tapauksessa alkanut tiukentaa yleishyödyllisyyden tulkintaa ja Suomessa keskeisintä verolainsäädännössä näyttää olevan juuri toiminnan yleishyödyllisyyden¹⁰ määritelmä. (Särkelä ym. 2005, 82; Helander 1998, 75.) Muutokset sisämarkkinoissa sekä kuntien, RAY:n ja verohallituksen linjauksissa vaikuttavat yhteisesti järjestöjen toimintaedellytyksiin.

3.4. Järjestöjen ominaisuudet ja erityispiirteet

Muutokset koko yhteiskunnan kirjossa on aiheuttanut sen, että järjestöt itsekin vaikuttavat olevan osaksi tietämättömiä oman toimintatilansa laajuudesta sekä siitä, mihin yhteiskunnalliseen suuntaan pitäisi kallistua tai miten säilyttää oma tila mitä suurimmissa määrin nykyisellään. Kuitenkaan kysymyksessä ei niinkään ole vallan haaliminen pois valtiovallalta tai yksityiseltä sektorilta vaan pikemminkin oman tilan säilyttäminen ja järjestöjen olemassaolon tärkeyden perustelu niiden kanavallisuudella ja omanlaisella asiantuntijuudella.

10 Kansallisesti ja lainsäädännöllisesti yhtenäistä määritelmää yleishyödyllisyydelle ei ole, mutta kansalaisjärjestöjen näkökulmasta tärkeitä yleishyödyllisyyteen liittyviä käsitteitä ovat muun muassa yhteisvastuu, autonomia, aatteellisuus ja sääntöjen mukainen tarkoitus. (Arajärvi 2007, 1-11.) Tuloverolain 22 §:n mukaan yhteisö on yleishyödyllinen, jos se toimii yksinomaan ja välittömästi yleiseksi hyväksi aineellisessa, henkisessä, siveellisessä tai yhteiskunnallisessa mielessä, sen toiminta ei kohdistu vain rajoitettuihin henkilöpiireihin, se ei tuota toiminnallaan siihen osalliselle taloudellista etua osinkona, voittoosuutena tai kohtuullista suurempana palkkana tai muuna hyvityksenä.

Ihmisten hyvinvointi ja toimintakyky ovat sekä julkisen vallan että järjestöjen toiminnan yhteinen tavoite. Tähän lähtökohtaan nähden on järkevää toimia yhdistäen voimavaroja. Kuitenkin järjestöjen toiminta ja palvelut ovat erilaisia verrattuina julkisiin ja yritysmäisiin palveluntuotantoihin. Järjestöjen palveluntuotantoon liittyvät läheisesti muun muassa pienet kohderyhmät, erityisasiantuntemus, kysynnän vähäisyys ja satunnaisuus mutta tarpeellisuus, ihmissuhteet, sosiaalinen tuki ja mielekäs tekeminen. Nämä eivät välttämättä tue yritysmäisen palveluntuotannon tavoitteita taloudellisen kannattamattomuutensa vuoksi, mutta ovat sitäkin tärkeämpiä palvelujen piirissä oleville ihmisille arkipäivästä selviytyäkseen. Tällaisia palveluja ei voi tuotteistaa palvelutuotteiksi. (Särkelä ym. 2005, 29.) Periaatepäätöksellä asetetaan toimintalinjoja ja tavoitteita julkisen vallan kansalaisjärjestösuhteeseen, joiden kautta kansalaisyhteiskunta pääsääntöisesti toimii. Useat kansalaisjärjestöt täydentävät julkista palvelutuotantoa ja eritoten yhteiskunnassa esiintyviä tarpeita, joita ei kaupallisella toiminnalla onnistuta täyttämään. (Arajärvi 2007, 1.)

Parhaimmillaan kansalaisjärjestöt ovat niitä tahoja, jotka voivat tarjota sektoreitten ylittäviä toimivia toiminta- ja palvelukokonaisuuksia. Esimerkiksi julkiset hyvinvointipalvelut vaativat ammatillista osaamista, perustuvat lain velvoitteisiin ja sisältävät viranomaistehtäviä. Julkiset hyvinvointipalvelut toimivat sektoreittain, mutta nykyään on entistä enemmän sektoreiden rajoja rikkovia sosiaalisia ongelmia, joihin tällainen lokeromainen ajattelu ei sovi. Vaikkapa sekä päihde- että mielenterveydellisistä ongelmista kärsivät ihmiset voivat jäädä lokeroiden ulkopuolelle, sillä liialliset päihdeongelmat estävät pääsyn mielenterveyspalvelujen piiriin ja liialliset mielenterveydelliset ongelmat estävät päihdepalvelujen käytön. Tällaisissa tapauksissa järjestöillä on helpompi ylittää sektoreiden rajat ja kehittää yritysmäisen logiikan mukaan kannattamattomia palvelukokonaisuuksia, joissa yhdistyy ammatillinen erityisosaaminen, vapaaehtoisten mahdollistama arkipäivän tuki, arjen mielekäs tekeminen ja uudet ihmissuhteet. (Särkelä ym. 2005, 29.) Järjestöjen kun ei tarvitse tuottaa voittoa toiminnallaan. Tärkeintä on, että perustelut toiminnalle löytyvät arvoista ja inhimillisyydestä. Tietenkin järjestöjen on voimavaroillaan pystyttävä toimimaan, jolloin vapaaehtoistyö ja riippumattomat tuet nousevat erityisen tärkeiksi lähtökohdiksi järjestötoiminnan mahdollisuuksille.

Tocquevillen (2006, 498–501; Ehrenberg 1999, 163–168) mukaan riippumattomat instituutiot, lait ja yhdistymisvapaus ovat elintärkeitä tasa-arvoisuudelle, demokratialle ja solidaarisuudelle. Riippumattomat instituutiot suojelevat paikallisuutta ja yhdistykset tekevät juuri tätä rajoittaen enemmistön valtaa. Ihmiset kuitenkin pyrkivät oman hyvinvointinsa maksimoimiseen, joka demokraattisessa yhteiskunnassa nousee helposti ensisijaiseksi motivoijaksi, sillä kaikilla on periaatteessa samat mahdollisuudet kasvattaa omaa hyvinvointiaan. Näin ollen individualistista maailmankuvaa korostavassa yhteiskunnassa on luotava keinotekoisesti muita motivoivien keinoja, jotka pitkällä tähtäimellä edistävät sekä yksilön että koko yhteisön hyvinvointia. Tämä on Tocquevillen (2006, 502–505; Ehrenberg 1999, 164) mukaan toteutettavissa ainoastaan yhdistyksillä. Vapaaehtoiset yhdistykset kokoavat henkilökohtaisen hyödyn ja yhteisen hyvän toimivaksi energiaksi ja intensiteettiseksi toiminnaksi, joka toimii rakennettuna ja hetkellisenä suojana yksinapaista valtaa vastaan. Yhdistykset muodostavat demokraattisen yhteiskunnan valtiovallalle luovutetun vallan vastapainon ja ottavat näin ollen vallasta osan takaisin kansalaisyhteiskunnalle ja edelleen kansalaisille.

3.4.1. Järjestöjen kanavallisuus

Modernissa hyvinvointivaltiossa voi nähdä ihmisten vapaaehtoisesti luopuneen vaikutusmahdollisuuksistaan. Äänestysprosentit kunnallis- ja eduskuntavaaleissa ovat alhaisia ja yhä suurempi osa kansalaisista ilmaisee kiinnostamattomuuttaan politiikkaa kohtaan. Enenevä osa kansalaisista pitää politiikkaa näyttämönä ja pelinä, joka on irrallaan tavallisten ihmisten arjesta. Poliittisilla päätöksillä on kuitenkin merkitystä arkeen. Kansalaisjärjestöt voivat olla se voima, joka palauttaa ihmisten mieleen yhteisön voiman merkittävyyden ja vaikutusmahdollisuuden. Voivatko järjestöt toimia foorumeina sekä tiedonvälittäjinä ja –kääntäjinä ruohonjuuritason toiminnan ja valtionhallinnollisten päätösten välillä?

Järjestön perustaminen voidaan muun muassa Niemelän (2003, 122) mukaan nähdä epäluottamuksen osoituksena poliittiselle prosessille. Järjestö nimittäin voidaan kokea äänestämiseen verrattuna parempana kanavana saada ääni kuuluviin esimerkiksi tietyn hyvinvointipalvelun kehittämisessä. Kuitenkin juuri tämä prosessi vahvistaa poliittista

demokratiaa. Kuten Siisiäinenkin (1999, 30–36) huomauttaa, verkostojen runsaus on yksi turva vakaalle yhteiskuntakehitykselle. Tocquevillen (2006, 502–505; Ehrenberg 1999, 169) mukaan yhdistysten voima on nimenomaan siinä, että ne voivat toimia välikätenä kaupallisen yhteiskunnan eristäytyneiden yksilöiden ja kasvavassa määrin keskittyvän ja tungettelevan hallintokoneiston välillä. Kansalaisten on pystyttävä luottamaan siihen, että järjestöt tavallaan tulksaavat yhteiskunnan vaikeaselkoisuutta haastamalla, kyseenalaistamalla ja reagoimalla julkisen vallan toimintaan (Lahti 2003, 88).

3.4.2. Järjestöjen asiantuntijuus

Järjestöjen keskeisimpiä tehtäviä ovat vaikuttamis- ja kansalaistoiminnan, eli muun muassa vapaaehtoistoiminnan mahdollistamisen ja vertaistuen tarjoamisen lisäksi asiantuntijatehtävät (Särkelä ym. 2005, 27). Asiantuntijuus alalla onkin yksi perustavanlaatuisista olemisen oikeuttamisen argumenteista järjestöjen omienkin näkemysten mukaan. Kansalaisten yhteenliittymänä järjestöt pystyvät sekä estämään valtion kokonaisvaltaista valtaa suhteessa kansalaisiinsa että edistämään kansalaisten elämänlaatua muun muassa tekemällä yhteistyötä myös viranomaisten kanssa. Järjestöjen mahdollisuudet edistää tosiasiallista demokraattista hallintoa nojaavat tavallisesti juuri järjestöjen asiantuntijuuden ja osallistamisen perustehtäviin. Järjestöjen asiantuntemus syntyy kenttäkokemusten ja – selvitysten myötä ja tuomalla tätä asiantuntemusta päätöksentekoprosessiin järjestöt pystyvät vaikuttamaan päätösten sisältöön. Tietenkin tämä edellyttää valtiovallan halua kuunnella järjestötoimijoita. Järjestöt pystyvät kuitenkin myös osallistamaan suuria joukkoja poliittisten ratkaisujen taakse näin halutessaan, jolloin päätöstentekijöiden on järkevää ottaa huomioon järjestökentän näkemykset ja käyttäytyä sen mukaisesti. (Helander 1998, 123.)

On olemassa useita eri asiantuntijuuden muotoja, esimerkiksi teorianietoista, menetelmätietoista ja – taidoista, tekemisistä, taidoista, kokemuksista tai intuitiivisista tiedoista muodostuvaa asiantuntijuutta. Yhä useammin asiantuntijuus kuitenkin nähdään monitieteisenä ja – taitoisena, eri yhteiskunnan sektoreita ylittävänä osaamisena. Tämän näkemyksen seurauksena olisikin ainoastaan loogista, että julkinen, yksityinen ja kolmas sektori tuottaisivat yhdessä asiantuntijuutta ratkaisemaan erilaisia sosiaali- ja terveystal-

ongelmakohtia. (Vertio 2003, 56–57.) Esimerkiksi tarkastelemieni kansalaisjärjestöjen osalta voisi puhua lastensuojelullisesta ”edunvalvonnasta”¹¹ yhtenä oman alan asiantuntijuuden muotona ja se onkin yksi tärkeä perustelu sille, että järjestöt kokevat olevansa tarpeellisia ja elintilansa ansainneita toimijoita yhteiskunnallisella vaikuttamisen kentällä. Järjestöt haluavat olla kertomassa, mitä valtiovallan toimijoiden pitäisi tietää lasten, nuorten ja lapsiperheiden arjesta esimerkiksi lasten hyvinvointia koskevien lakien ja säännösten laatimisprosessissa.

Suurilla järjestöillä, kuten muun muassa Mannerheimin Lastensuojeluliitolla ja Pelastakaa Lapsilla, on takanaan voimavaroja siinä määrin, että ne pystyvät tuottamaan tutkimusta ja erilaisia palveluja sekä kehittämään omaa asiantuntijuuttaan. Niistä on ajan kuluessa kehittynyt laaja-alaisia yhteiskunnallisia toimijoita, vaikka ne aikanaan perustettiinkin enemmän tai vähemmän yhden asian organisaatioiksi. Järjestöjen asiantuntijuutta voi jäsentää muun muassa kansalaisasiantuntijuudeksi eli kokemuksista ja ymmärryksistä muodostuvan hiljaisen tiedon kokoajaksi. (Vertio 2003, 57–61.)

3.5. Tutkimuksessa tarkasteltavat järjestöt

Olen tiivistänyt tutkimieni järjestöjen toiminta-ajatuksen seuraaviin kappaleisiin. Todettakoon, että molempien järjestöjen toiminta- ja vaikuttamistyö on erittäin laaja-alaista, kattavaa ja kirjavaa, joten esimerkiksi järjestöjen kotisivuilla toimintaan voi tutustua tarkemmin¹². Esittelyyn olen koonnut tutkimukseni kannalta olennaisimpia tietoja Mannerheimin lastensuojeluliitto ry:stä ja Pelastakaa Lapset ry:stä.

3.5.1. Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry

Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry (MLL) on vuonna 1920 perustettu poliittisesti ja uskonnollisesti sitoutumaton valtakunnallinen ja kaikille avoin kansalaisjärjestö. Järjestö

¹¹ Edunvalvonta on lainausmerkeissä siksi, että tarkoitukseni ei ole osoittaa edunvalvontaa vastakohtana toiselle edunsaajalle, vaan pikemminkin tietämystä ja osaamista lasten arjesta ja järjestöjen mahdollisuudesta osoittaa tätä asiantuntijuutta valtiovallan päätöksentekoeleimille.

¹² Mannerheimin Lastensuojeluliitto: <http://www.mll.fi/> ja Pelastakaa Lapset: <http://www.pelastakaalapset.fi/>

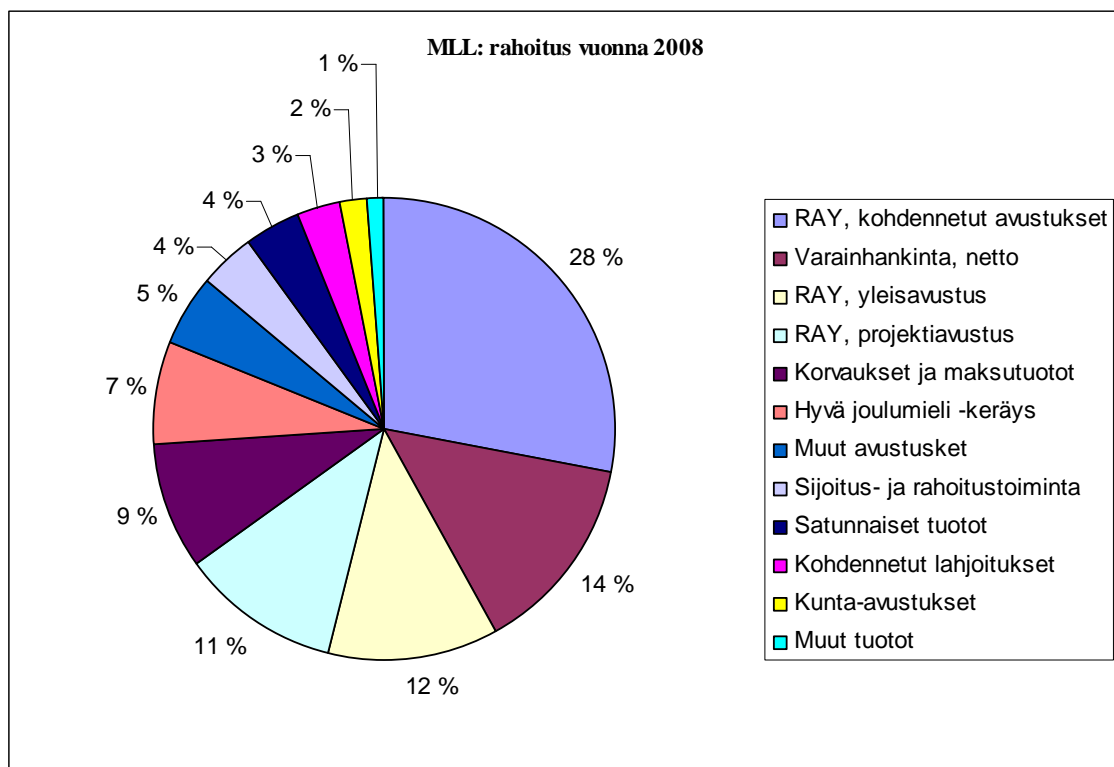
nimettiin merkittävimmän perustajansa Suomen marsalkka Carl Gustaf Emil Mannerheimin (1867–1951) mukaan. MLL:n tavoitteena on edistää lapsen ja lapsiperheiden hyvinvointia, oikeuksia ja etuja sekä yhteiskunnallista näkyvyyttä. Se on Suomen suurin lastensuojelujärjestö. Järjestöllä on 93 000 jäsentä ja 565 paikallisyhdistystä, joiden toimintaa tukee 13 piirijärjestöä. Järjestö tekee paljon yhteistyötä koti- ja ulkomaisten järjestöjen, yhteisöjen ja erilaisten verkostojen sekä ministeriöiden ja viranomaisten kanssa.

Järjestössä on vahvaa ammatillista palvelutoimintaa, jota toteutetaan kunkin yhteisön vastuun ja vallan raameissa, mutta toiminnan perustan luo kuitenkin paikallinen vapaaehtoistoiminta. Ammatillinen toiminta ei heikennä MLL:n mukaan taloudellisesti tai toiminnallisesti järjestön yleishyödyllistä kansalais- ja vertaistoimintaa. Järjestön mukaan sillä on edellytykset yhteiskunnallisen vaikuttajan rooliin, sillä se pystyy tuomaan yhteiskunnalliseen keskusteluun ja päätöksentekoon kattavan yhteistyöverkoston avulla muodostuvaa ajankohtaista tietoa lasten, nuorten ja lapsiperheiden tilanteesta. MLL:n toimintaperiaatteita ovat muun muassa lapsen näkökulman huomioon ottaminen, vapaaehtoisten ja ammattilaisten kumppanuus, tekemisen riemu, avoimuus, yhteistyöhakuisuus, näkyvyys, riippumattomuus ja hyvä talouden hoito. MLL:n yksi tavoite on edistää Yhdistyneiden Kansakuntien (YK) yleiskokouksessa 20.11.1989 hyväksytyssä lapsen oikeuksien yleissopimuksessa¹³ turvattujen ihmisoikeuksien toteutumista. Lapsen oikeuksien yleissopimus velvoittaa ja sitoo oikeudellisesti sopimuksen hyväksyneitä valtioita. Suomessa sopimus on ollut oikeudellisesti velvoittava vuodesta 1991 lähtien.

MLL:n toiminta on hyvin monisäikeistä kattaen nuoriso- ja kouluyhteistyötä, lapsi- ja perhetoimintaa, auttavia puhelin- ja nettipalveluita sekä erilaisia kampanjoita ja keräyksiä. MLL korostaa pyrkimystään vaikuttaa lapsipoliittisiin asioihin ja kannustaa kansalaisia esimerkiksi toimintaryhmän kokoamiseen lasten asioiden viemiseksi eteenpäin, adressien

¹³ (<http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060>) YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus on ollut Suomessa sopimus voimassa 20.7.1991 lähtien, jonka jälkeen sopimuksessa turvatut oikeudet on otettava huomioon lakeja säädettäessä, viranomaisnormeja annettaessa, hallintopäätöksiä tehtäessä ja ratkaistaessa asioita tuomioistuimissa. Vuonna 2000 sopimusta on täydennetty kahdella valinnaisella pöytäkirjalla, joista toinen koskee lasten osallistumista aseellisiin selkkauksiin ja toinen lasten myyntiä, lapsiprostitutiota ja lapsipornografiaa. Ensimmäinen valinnainen pöytäkirja on ollut voimassa Suomessa 10.5.2005 lähtien, mutta toista valinnaista pöytäkirjaa Suomi ei ole ratifioinut.

keräämiseen, kirjelmien, aloitteiden tai kannanottojen laatimiseen ja aktiiviseen asuinalueen tapahtumien seuraamiseen ja niihin reagoimiseen MLL:n paikallisyhdistyksen kautta eli käyttämään järjestöä kanavana päätöksentekoon. Järjestö korostaa vanhempien oikeutta, velvollisuutta ja vastuuta lapsen kasvatuksessa, mutta myös kaikkien aikuisten yhteistä vastuuta, vanhemmuuden tukemista ja vahvistamista. Järjestön mukaan toiminta- ja vaikuttamistyössä on onnistuttu, kun siinä näkyy ja toteutuu lapsen näkökulma.

Kuvio 1. Mannerheimin Lastensuojeluliiton rahoituksen jakautuminen prosentteina vuonna 2008.

Vuonna 2008 MLL:n toiminnan volyymi oli 8,3 miljoonaa euroa (ks. kuvio 1). 51 prosenttia järjestön toiminnan rahoituksesta tuli Raha-automaattiyhdistykseltä. Lisäksi MLL sai muita avustuksia Euroopan unionilta, kunnilta ja valtiolta. Näiden avustusten osuus oli seitsemän prosenttia. Jäsenmaksut muodostivat kuusi prosenttia toiminnan rahoituksesta. Toimintaa rahoitettiin myös korvauksilla, maksutuotoilla, lahjoituksilla, varainhankinnalla, sijoitustoiminnalla ja satunnaisilla tuotoilla.¹⁴

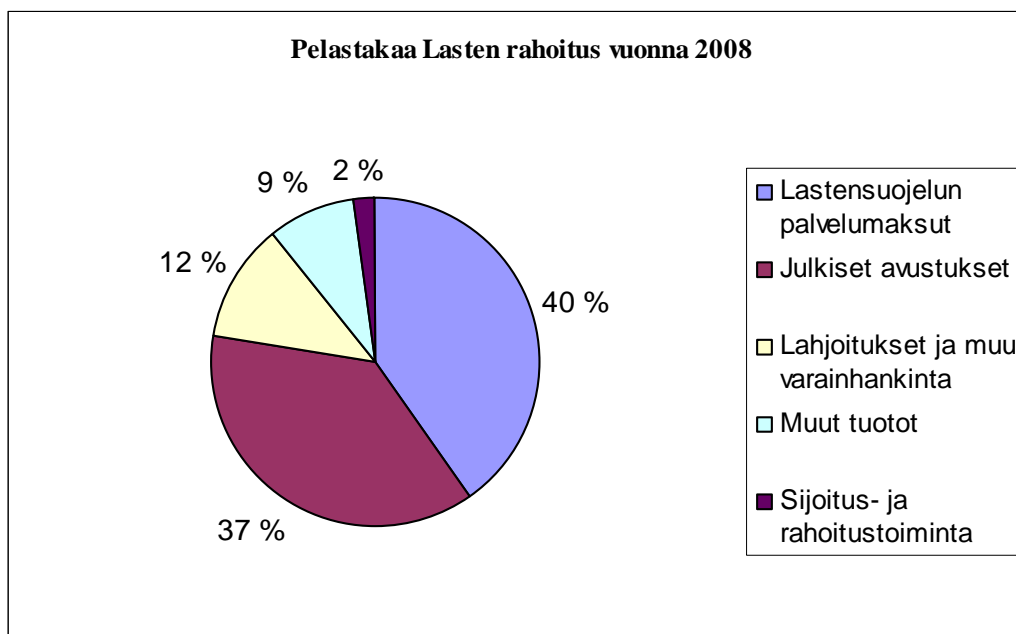
¹⁴ Rahoitustiedot perustuvat MLL:n vuoden 2008 vuosikertomuksessa annettuihin tietoihin. Vuosikertomus löytyy osoitteesta <http://www.mll.fi/mll/vuosikertomukset/>.

3.5.2. Pelastakaa Lapset ry

Suomen Pelastakaa Lapset ry on vuonna 1922 silloisen tasavallan presidentin puolison Ester Ståhlbergin perustama voittoa tuottamaton kansalaisjärjestö. Järjestön esikuva oli Iso-Britanniassa vuonna 1919 ensimmäisen maailmansodan lapsiuhrien tukemiseksi perustettu säätiö Save the Children Fund (SCF). Pelastakaa Lapset pyrkii parantamaan lasten asemaa ja elämää ammatillisen osaamisen, lapsipoliittisen vaikuttamisen ja auttamisen kautta niin kotimaassa kuin kansainvälisestikin. Järjestön mukaan sen pyrkimys on lisätä yleistä tietoisuutta lasten oikeuksista ja huomioida ne omassa toiminnassaan. Myös Pelastakaa Lapset tekee työtään YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen mukaisesti.

Pelastakaa Lasten mukaan myös sillä on edellytykset aktiivisen yhteiskunnallisen vaikuttajan ja keskustelijan rooliin. Järjestö tekee kattavaa yhteistyötä muiden järjestöjen, viranomaisten ja päättäjien kanssa sekä on mukana eri työryhmissä ja toimikunnissa, antaa lausuntoja ja kannanottoja, nostaa keskustelun piiriin aiheita lasten hyvinvoinnista ja kouluttaa vastuunkantajia. Järjestön tavoitteina kotimaan kentällä onkin saada lainsäädännön valmisteluun arvioinnit lapsivaikutuksista, lisätä resursseja ennaltaehkäisevään lastensuojeluun, vahvistaa lapsilähtöisyyttä sijaishuoltoin sijoituksissa, lisätä tietoa kansainvälisestä adoptiosta ja adoptiolasten erityistarpeista, lisätä lastensuojelunkysymysten kansainvälistä yhteistyötä ja koulutusta sekä tehdä näkyvämmäksi lapsiin kohdistuvan väkivallan vaikutuksia ja vahvistaa toimenpiteitä sen ehkäisemiseksi.

Pelastakaa Lasten vuosien 2006–2008 toimintakertomusten mukaan järjestön vaikuttamistoimintaa ovat yhteistyöryhmät, lausunnot ja kannanotot, koulutus, erilaiset julkaisut ja Pelastakaa Lapset -lehti. Järjestön julkishallinnolliset yhteistyökumppanit ovat Raha-automaattiyhdistys (RAY), Stakes ja ministeriöt sekä Euroopan Unioni. Tutkimuksessani keskityn kotimaan toimintaan ja vaikuttamistyöhön, vaikka hedelmällisiä ja kiinnostavia kannanottoja ja lausuntoja löytyisi myös koko Euroopan ja maailman kentältä.

Kuvio 2. Pelastakaa Lasten rahoituksen jakautuminen prosentteina vuonna 2008, jolloin tuotot olivat yhteensä 15,4 miljoonaa euroa.

Pelastakaa Lasten tuotot olivat vuonna 2008 yhteensä 15,4 miljoonaa euroa (ks. kuvio 2). Pelastakaa Lapset ry saa Raha-automaattiyhdistykseltä yleisavustuksia, joiden taso on pysynyt viime vuosina toiminnan laajentumisesta huolimatta samalla tasolla, noin 0,7 miljoonassa eurossa. Yleisvarainhankintaan kuuluu kohdentamattomat varainhankinnan tuotot, kuten Lasten Päivän Säätiön avustus, jäsenmaksuista saatavat tuotot, tuotemyynti sekä muut yleisesti toimintaan käytettävissä olevat lahjoitukset ja tuotot. Yleisvarainhankinnan tuottojäämä vuosittain on noin 0,5 miljoonaa, josta suurimman osuuden muodostaa Lasten Päivän Säätiön avustus 0,3 miljoonaa vuosittain. Jäsenmaksutuottojen tuottojäämä on noin 50 000 euroa.¹⁵

¹⁵ Rahoitustiedot perustuvat Pelastakaa Lasten vuoden 2008 toimintakertomuksessa annettuihin tietoihin sekä Pelastakaa Lasten Joensuun liittokokouksessa marraskuussa 2004 hyväksytyyn vuosien 2005–2009 resurssi-strategian linjaamaan toimintastrategiaan vuosille 2007–2010. Toimintakertomukseen voi tutustua tarkemmin osoitteessa <http://www.pelastakaalapset.fi/fi/jarjesto/toimintakertomus> ja toimintastrategia löytyy osoitteesta http://www.pelastakaalapset.fi/assets/files/fi/jarjesto/pela_strategia_2007_2010.pdf.

4. ARVO- JA HYÖTYARGUMENTOINTI RINNAKKAIN

MLL ja Pelastakaa Lapset perustelevat suhtautumistaan valtiovallan toimiin sekä arvo- että hyötydiskursseilla. Lasten ja nuorten edut, oikeudet ja tasa-arvoisuus, inhimillisyys, oikeudenmukaisuus sekä hyvinvointi, turvallisuus ja kehitys, lasten ja nuorten vaikuttamis- ja osallistumismahdollisuudet, lasten ja nuorten näkökulma sekä arvot ja normit yleensä, avoimuus, köyhyden vähentäminen ja vaatimusten kohtuuttomuus, liiketaloudellisen ohjauksen haitallisuus, yhteiskunnan paikallinen ja globaali vastuu sekä käsitteiden asenteellisuus ovat osoituksia järjestöjen perusteluista kannanotoissa ja lausunnoissa, joista on muodostunut arvodiskurssi. Taloudellisuus, kustannustehokkuus ja tehokas toiminta sekä poliittisten velvoitteiden toteutuminen ja poliittinen tahto, tiedon välittäminen sekä päättävien tahojen riippumattomuus, yhden- ja tarkoituksenmukaisuus käytännöissä, hallinnolliset rakenteet ja palvelujen laatusuositukset, ymmärrettävyys, maksukykyisyys sekä lakien puutteellisuus, ohjeistuksen riittämättömyys ja heikko tiedottaminen ovat vastaavasti osoituksia järjestöjen esittämistä perusteluista, joista on muodostunut hyötydiskurssi.

Molempien järjestöjen lausunnoissa ja kannanotoissa arvoargumentointi on vahvempaa, mutta hyötyargumentointi on voimakkaasti täydentämässä järjestöjen näkemyksiä lausuntojen ja kannanottojen perusteluissa. Kriittistä ja torjuvaa suhtautumista sekä MLL:n että Pelastakaa Lasten lausunnoissa ja kannanotoissa esiintyy huomattavasti vähemmän kuin myönteistä, kehittävää ja kannattavaa kommenttia. Toisaalta myönteisissäkin osioissa on usein kehittämis- ja parantamisehdotuksia, vaikka pääasiallinen kommentointi onkin hyväksyvää. Purematta järjestöt eivät selvästikään niele tarjottuja esityksiä. Kriittisissä suhtautumisissa kysymys on siis siitä, että järjestö on nähnyt esityksen tai ehdotuksen ongelmallisuuden liian suurena esteenä pelkälle hienosäädölle. Tällöin ehdotuksen torjuminen on järjestön näkemyksen mukaan syystä tai toisesta ollut mielekästä.

MLL:n ja Pelastakaa Lasten lausunnoista ja kannanotoista nousee esiin seitsemän käsiteltyä aihepiiriä pääluokiksi. Näillä tarkoitan ainoastaan aiheita, joita kommentit koskivat. Kaikki kannanottojen ja lausuntojen kommentoinnit eli analyysiyksiköt ovat

ryhmiteltyinä joihinkin alla oleviin aihepiireihin (ks. taulukko 3). Järjestöjen lausunnoissa ja kannanotoissa käsiteltyjen aiheiden pääluokkia ovat seuraavat 1) *Lait ja päätöksenteko* 2) *Elinympäristöt ja kulttuurinen ilmapiiri* 3) *Vuorovaikutus ja osallisuus* 4) *Taloudelliset voimavarat* 5) *Ongelmien ennaltaehkäisy* 6) *Sosiaaliturva* ja 7) *Terminologia*. Seuraavaksi analysoin perusteluteemoja pääaiheittain.

Taulukko 3. MLL:n ja Pelastakaa Lasten kannanotoista ja lausunnoista poimittujen analyysiyksikköjen määrät ilmoitettuna aihepiireittäin.

Aihepiiri	Analyysiyksikköjen määrä
Lait ja päätöksenteko	99
Elinympäristöt ja kulttuurinen ilmapiiri	39
Vuorovaikutus ja osallisuus	32
Taloudelliset voimavarat	30
Ongelmien ennaltaehkäisy	26
Sosiaaliturva	20
Terminologia	12
Yhteensä	258

4.1. Lait ja päätöksenteko

Järjestöt kommentoivat Lait ja päätöksenteko-aihepiiriin luokiteltavia aiheita määrällisesti eniten. Aihepiiri muodostuu kommentoinnista, jotka koskevat muun muassa politiikkaohjelmia, kansainvälisiä sopimuksia, työryhmämietintöjä, säännöksiä, lakeja, asetuksia, viranomaisia ja eri instituutioita. Esimerkiksi adoptioluvat, seksuaalirikosten tuomioiden selvittäminen, kunta- ja palvelurakennemuutos sekä adoptioneuvonnan ja eri lupa-asioiden käsittelyt kuuluvat tähän aihepiiriin.

Perusteltaessa lakeihin ja päätöksentekoon suhtautumista selkeästi vahvimpia argumentointiteemoja ovat lasten oikeudet, edut ja tasa-arvoisuus sekä yhden- ja tarkoituksenmukaiset käytännöt. Muita perustelukeinoja ovat muun muassa palvelujen laadukkuuden ja asiantuntijuuden varmistaminen, laadun riittämättömyys, lain puutteellisuudet ja hallinnollisten rakenteiden erilaisuudet, nykytilanteen ongelmallisuus, viranomaisten riippumattomuus sekä ennaltaehkäisevän työn tukeminen. Myös

liiketaloudellisen ohjauksen haitallisuus nähtiin yhtenä argumenttina tässä aihepiirissä. Hyöty- ja arvoargumentointi näyttäytyy siis selvästi rinnakkain.

Arviomuistion ehdotukset itsenäisiä ulkomaisten adoptiota koskeviksi säännöksiksi ovat perusteltuja, koska ne parantavat mahdollisuuksia varmistaa, että adoptio on lapsen edun mukainen. (MLL 26.1.2008)

Pelastakaa Lapset kannattaa lapsen edun näkökulmasta mahdollisuutta perheen sisäiseen adoptioon rekisteröidyssä parisuhteessa. Lapsia elää jo nyt tosiasiallisesti samaa sukupuolta olevien perheissä ja heidän oikeudellista asemaansa voidaan vahvistaa mahdollistamalla perheen sisäinen adoptio. Lapsen edun kannalta on kuitenkin perusteltua, että tämä mahdollisuus rajataan tilanteisiin, joissa parisuhde on mahdollisimman kestävä ja vakiintunut. (Pelastakaa Lapset 8.2.2008)

Suhtautuessa myönteisesti päätöksentekoon liittyviin toimiin ja esityksiin järjestöt perustelevat tätä vahvasti arvoargumentoinnilla, muun muassa lasten eduilla, oikeuksilla ja tasa-arvoisuudella. Tämä on järjestöjen lastensuojelullisen olemuksen vuoksi järkeenkäypää. On loogista, että järjestö perustelee kannatustaan esimerkiksi samaa sukupuolta olevien parien adoptio-oikeudelle nimenomaan näiden lasten oikeudellisen aseman turvaamisella.

Adoption mahdollistaminen rekisteröidyssä parisuhteessa muuttaisi oikeudellisen äitiyden ja isyyden käsitteitä. Lapsella voisi tällöin olla kaksi oikeudellisesti määriteltyä äitiä tai isää, joten asia on periaatteellisesti merkittävä. Oikeusministeriössä laaditussa arviomuistiossa ei ole arvioitu asiaa tältä kannalta. [...]MLL:n mielestä eri vaihtoehtojen arviointia samaa sukupuolta olevien parikumppanien perheissä elävien lasten aseman ja oikeuksien parantamiseksi on syytä jatkaa lapseksiottamislain kokonaisuudistusta valmisteleavassa toimikunnassa tai työryhmässä. Lain jatkovalmistelussa tulee ottaa huomioon äitiyden ja isyyden biologiset, psykologiset, sosiaaliset ja oikeudelliset seikat ja niiden monitahoiset vaikutukset lapsiin. (MLL 26.1.2008)

Lastensuojelulakia valmisteltaessa Pelastakaa Lapset otti asiaan kantaa toteamalla, että huostassa pidon edellytykset tulee arvioida ainoastaan niissä tilanteissa, jolloin lapsen alkuperäisessä kasvuympäristössä on objektiivisesti arvioiden tapahtunut lapsen tasapainoisen kehityksen turvaamisen kannalta olennainen ja pysyvä muutos. Lakiin ei tullut esittämäämme tarkennusta. Tilanne ylläpitää lapsella epävarmuutta omasta tulevaisuudestaan ja se voi riskeerata lapsen mahdollisuuden kiinnittyä häntä hoivaaviin aikuisiin. (Pelastakaa Lapset 28.2.2008)

Huomattavaa on kuitenkin järjestöjen yleinen varauksellisuus lakiehdotusten moninaisille ja arvaamattomillekin vaikutuksille, joita järjestöjen näkemysten mukaan on pyrittävä arvioimaan kattavasti ennen lakiehdotuksen hyväksymistä. Ajoittain lausunnoista nousee esiin huoli päätöksenteon liian nopeasta tahdista, jolloin muun muassa juuri kyseessä olevan aihepiirin parissa toimivien kansalaisjärjestöjen näkemyksiä ei ehditä ottaa huomioon. Useat näkökulmat huomioiden rakennettu laki nähdään toimivimmaksi sekä arvojen että hyödyn kannalta. On suotuisaa, jos lakia ei jouduta muuttamaan jatkuvasti ja

lakiin ei synny niin sanottuja porsaanreikiä, jotka mahdollistavat lain tai asetuksen väärin- ja hyväksikäytön.

MLL pitää tärkeänä yhdenmukaisen ratkaisukäytännön turvaamista adoptiolupa-asioissa. Tämä turvataan MLL:n käsityksen mukaan parhaiten niin, että adoptioluvat myöntää valtakunnallisesti yksi viranomainen. (MLL 26.10.2008)

Stakesin ja KTL:n yhdistämisestä todennäköisesti seuraisi monia raportissa esille tuotuja etuja. Terveysteen ja hyvinvointiin vaikuttavat tekijät ovat usein samoja ja terveys ja hyvinvointi kytkeytyvät toisiinsa. Näin ollen on erittäin perusteltua, että tutkimuksen ja kehittämisen asiantuntemus yhdistyvät ja tehdään poikki- ja monitieteellistä tutkimusta. Laitosten yhdistyessä siirtymävaiheeseen tulee varata riittävästi aikaa painopisteiden ja toimintakulttuurin harkittuun yhteensovittamiseen. Tiedottamisen henkilöstölle ja julkisuuteen pitää olla läpinäkyvää. (MLL 28.1.2008)

Erilaisia perusteita punnittaessa vaikuttaisi selkeimmältä, ettei lakia sovellettaisi takautuvasti. (Pelastakaa Lapset 5.9.2008)

Hyötyargumentointia ja varsinkin yhden- ja tarkoituksenmukaisuutta käytetään argumentointikeinona lakeihin ja muuhun päätöksentekoon liittyvissä aiheissa. Yhden- ja tarkoituksenmukaisia käytäntöjä pidetään molemmissa järjestöissä erittäin tärkeinä. Esitykset saavat järjestöiltä kannatusta juuri niissä tapauksissa, jotka järjestöjen näkemyksen mukaan parantavat vallitsevia käytäntöjä. Laeista, viranomaistahoista, instituutioista ja yleisestä päätöksenteosta puhuttaessa koetaan erityisen tärkeäksi, että toiminnat ovat johdonmukaisia, perusteltuja ja oikeudenmukaisia. Tiettyjen viranomaisvirastojen sijoittaminen saman tahon alle koetaan kannatettavaksi juuri siksi, että se varmistaa yhdenmukaisen ja tasa-arvoisen käsittelyn. Kannattaessaankin esityksiä järjestöt tuovat esiin näkemyksiään jatkotoimenpiteille ja huomauttavat mahdollisista ongelmista.

Lapseksiottamisesta annetun lain 1 §:n mukaan lapseksiottamisen tarkoituksena on edistää lapsen parasta vahvistamalla lapsen ja vanhemman suhde lapseksi otettavan ja lapseksiottajan välille. Pelastakaa Lasten käsityksen mukaan on ristiriitaista, että rikosrekisterilaki ja myös rikostaustan selvittämistä koskeva laki mahdollistavat rikosrekisteriotteen pyytämisen sijaisvanhemmiksi ryhtyvien henkilöiden osalta, mutta ei ottovanhemmiksi ryhtyvien henkilöiden osalta, [...] Pelastakaa Lasten käsityksen mukaan rikosrekisterilakiin tulee ottaa säännös, jonka nojalla ottolapsineuvontaa antavalle taholle tulee pyydettäessä luovuttaa ottovanhemmiksi haluavien henkilöiden rikosrekisteriotteet lapsen edun täysimittaiseksi selvittämiseksi ottolapsineuvonnan kuluessa. (Pelastakaa Lapset 30.10.2008)

Järjestöjen toiminnan tavoitteita tukevat lait ovat niiden näkemyksen mukaan nimenomaan tarkoituksenmukaisia. Muun muassa työnantajaa velvoittava laki lasten ja nuorten kanssa työskentelevien vapaaehtoisten rikostaustatietojen tarkistamisesta tukee yhdenmukaisuutta

lasten ja nuorten kanssa ammatikseen työskentelevien rikostaustaotteen tarkistamisesta olevan lain kanssa. Toisaalta rikostaustan selvittämisvelvollisuus ei, esimerkiksi Pelastakaa Lasten näkemyksen mukaan, yllä vielä tarpeeksi laajalle.

Selvityshenkilöt ehdottavat, että valtion koulukodeista muodostetaan STM:n alainen liikelaitos. Raportissa ei ole esitetty lainkaan perusteluja ehdotukselle. Ehdotuksen toteuttaminen johtaisi siihen, että valtion koulukoteja ohjattaisiin ensisijaisesti liikeloudellisesta näkökulmasta. MLL:n mielestä ehdotusta ei tule toteuttaa. (MLL 28.1.2008)

Lakeihin ja päätöksentekoon liittyviä kielteisiä suhtautumisia järjestöt perustelevat vahvasti liikeloudellisen ohjauksen haitallisilla vaikutuksilla, lain puutteellisuuksilla ja riittämättömyyksillä sekä hallinnollisten rakenteiden erilaisuudella, mutta myös riittämättömillä selvitystöillä ja perusteilla, eli pääsääntöisesti hyötydiskurssien avulla. Lakien ja päätöksenteon ongelmallisuuksiksi nostettiin kuitenkin myös lasten etujen ja oikeuksien unohtaminen. Kaikessa valtiollisessa päätöksenteossa pitäisi järjestöjen mukaan näkyä lasten etujen, oikeuksien ja tasa-arvoisuuden huomioiminen.

Laki lapseksiottamisesta 6§ 1 momentin mukaan pääsääntö on, että puoliset voivat avioliiton aikana ainoastaan yhdessä ottaa ottolapsen. Tällöin kyseeseen ei siis tule toisen puolison suostumus vaan molemmat puoliset ovat adoption hakijoina. Laki rekisteröidystä parisuhteesta ei mahdollista samaa sukupuolta olevien parisuhteen osapuolten yhdessä ottaa adoptiolasta, mutta parisuhteen toinen osapuoli voi yksin ottaa ottolapsen. Suomen lainsäädäntö ei edellytä adoption vahvistamiseksi parisuhteen toisen osapuolen suostumusta eikä muutakaan myötävaikutusta adoptioprosessiin. Parisuhteen osapuoli ei ole velvollinen esimerkiksi osallistumaan lakisäätöön adoptioneuvontaan. (Vrt. myös 10 artikla 2 kappale c-kohta) Yleissopimuksen 5 artikla 2 kappale sen sijaan edellyttää lisäksi, että suostumuksen antajalle tulee antaa välttämätön neuvonta. Suostumuksen edellyttäminen näyttäisi siten olevan ristiriidassa Suomen vallitsevan lainsäädännön kanssa. (Pelastakaa Lapset 28.10.08)

Järjestöt huomauttavat muun muassa Suomessa vallitsevan lainsäädännön ja esityksen sellaisenaan hyväksymisen välisestä ristiriidasta. Lausunnoista selviää kansalaisyhteiskunnan toimijoiden olevan hyvin perillä Suomen lainsäädännöstä. Esimerkiksi ulkoasiainministeriölle osoitetussa lausunnossa YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen täytäntöönpanosta ja oikeusministeriölle osoitetusta lasten adoptiota koskevan uudistetun eurooppalaisen yleissopimuksen allekirjoittamisesta huomautetaan vallitsevasta lainsäädännöstä. Molemmat lausunnot ovat myös pyydettyjä lausuntoja, joten ministeriöt ovat toivoneetkin kommenttia järjestöthoilta. Järjestöille on siis sälytetty vastuullinen tehtävä ilmoittaa jopa ristiriitaisuuksista hyväksymisen edellytyksistä ja lainsäädännön välillä.

Näistä esimerkeistä selviää kansalaisyhteiskunnan toimijoiden toteuttavan valtiovallan toiminnan vahtikoiran roolia. MLL:n johtava asiantuntija Esa Iivonen (sähköpostihaastattelu 17.2.2010) pitääkin kansalaisjärjestöjen tehtävänä muistuttaa valtiovaltaa ja muuta julkista valtaa sen velvoitteista ja vastuusta. Iivosen näkemyksen mukaan valtiovallan toiminnan laillisuuden ja oikeudenmukaisuuden vahtiminen on yksi perustavanlaatuisimmista kansalaisjärjestön tehtävistä, sillä myös itse järjestöt pyrkivät edistämään perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista. Iivosen mukaan kansalaisjärjestöillä on edelleen ehdottoman tärkeä asema suomalaisessa yhteiskunnassa, muun muassa juuri demokratian edistämiseksi.

Lausunnoissa ja kannanotoissa otetaan paljon kantaa lakeihin ja päätöksentekoon liittyvissä aiheissa, aihepiiri on selkeästi vahvimmin esillä järjestöjen vaikuttamispolitiikassa. Sekä arvo- että hyötyargumentointi on selkeästi näkyvillä lakiin ja päätöksentekoon liittyvien aiheiden kommentoinnissa. Myönteisessä suhtautumisessa arvoargumentoinnin apuna käytetään hyötyargumentointia täydentämässä ja korostamassa perusteluja. Torjuvia suhtautumisia vastaavasti perustellaan hiukan vahvemmin hyötydiskurssien avulla.

4.2. Elinympäristöt ja kulttuurinen ilmapiiri

Elinympäristöä ja kulttuurista ilmapiiriä koskevat kommentoinnit ovat muun muassa koulu-, päiväkotitai perheympäristöön, verkko- ja mediaympäristöön sekä kulttuuriseen, kasvatukselliseen ja yhteiskunnalliseen ilmapiiriin, esimerkiksi kouluväkivaltaan, oppiaiheisiin, kouluviihtyvyyteen, adoptionhakijoiden kriteereihin, suvaitsevaisuuteen ja globaaliin turvallisuuteen sekä kehitysyhteistyöhön liittyviä aiheita. Perusteltaessa elinympäristöihin ja kulttuuriin ilmapiireihin suhtautumista järjestöt käyttävät argumentointikeinoina lasten hyvinvointiin liittyviä asioita. Lasten edut, oikeudet, tasa-arvoisuus, turvallisuus ja yleisesti arvot ja normit sekä poliittinen tahto ovat erittäin vahvasti esillä perusteluissa. Arvoargumentointi on siis huomattavan vahvaa.

Toteuttamiskelvottomuus, käytännön haasteellisuus sekä käytännön konkreettinen tuki ovat perusteluteemoina jonkin verran esillä, eli hyötydiskursseja käytetään lähinnä täydentämässä perusteluja ja nimenomaan torjuvissa suhtautumisissa.

Joukkoliikenteen edellytysten parantaminen lisää autottomien henkilöiden liikkumismahdollisuuksia, parantaa liikenneturvallisuutta ja edistää ilmastonmuutoksen torjuntaa. Yksityisautoilun vähentäminen parantaa ilman laatua, jolla on erityisen suuri merkitys lasten terveyden kannalta. (MLL 15.1.2008)

Erityisesti arvotyhjössä elävä nuori voi olla altis alkoholikeskeisen elämäntavan ihannoimiseen. Iso ongelma alkoholimainonnassa on, että alkoholista tehdään humoristista ja humalassa olemisesta siis samalla hauska asia. MLL vaatii, että Suomessa siirrytään terveystavoitteiseen alkoholipolitiikkaan. (MLL 8.12.2008)

Televisioyhtiöiden itsesäätelyn alalla on tapahtunut myönteistä kehitystä, mutta itsesäätelyyn perustuvat lapsen kehitykselle haitallisten tv-ohjelmien lähetyssajat ovat edelleen liian varhaiset. Ongelmana on myös, että lapsen kehitykselle haitallisia ohjelmia mainostetaan tv-kanavilla lasten televisiokatseluaikaan. (MLL 29.2.2008)

Media tuo aikuisten elämäntapaan kuuluvat asiat pientenkin lasten ulottuville. Tv-ohjelmat, pelit, mainokset ja lehtien lööpit luovat kuvaa turvattomasta ja väkivaltaisesta maailmasta. Lisäksi ne tarjoavat tytöille ja pojille vääristyneitä, seksistisiä roolimalleja. Median vaikutuksia lasten ja nuorten turvattomuuden ja hyvinvoinnin kokemuksiin aliarvioidaan. Väkivallan vaikutuksia lapsiin vähätellään, vaikka aiheesta on tutkimusnäyttöä jo vuosikymmenten ajalta. Yliseksualisoituneita mediasisältöjä ei valvota riittävästi. (MLL 5.6.200)

Järjestöt haluavat kehittää ja parantaa lasten elinympäristöjä ja kulttuurista ilmapiiriä. Vahvana perusteluargumenttina käytetään turvallisuutta ja heikkoa nykytilannetta, jotka nähdään erittäin tärkeinä tekijöinä esimerkiksi kouluviihtyvyyden parantamishdotuksissa. Suomessa kouluviihtyvyys on kansainvälisesti verrattuna heikohkoa ja kuitenkin lapset viettävät suuren osan elämästään nimenomaan kouluissa. Oppilaat kokevat, ettei opettajia oikeastaan kiinnosta heidän äänensä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2005, 42–44.) Kouluviihtyvyys, osallistuminen, vastuunotto sekä opettajien ja oppilaiden suhteet liittyvät ja vaikuttavat suhteessa toisiinsa. Muun muassa juuri tästä syystä kouluviihtyvyyttä parantavat ehdotukset saavat myönteistä palautetta järjestöiltä. Elinympäristöön ja kulttuuriseen ilmapiiriin liittyvät myönteiset suhtautumiset MLL ja Pelastakaa Lapset perustelevat erittäin selkeästi lasten eduilla, oikeuksilla ja hyvinvoinnilla eli arvoargumentoinnilla.

Turvallisuusaspekti on selkeästi esillä ainoastaan tässä aihepiirissä. Turvallisuus nähdään sekä fyysisenä että henkisenä turvallisuutena. Puhuttaessa mediasta ja verkkokäyttäytymisestä turvallisuus nähdään erityisen tärkeänä ja huomioitavana. Poliittista tahtoa ja arvojohtajuutta arvostetaan järjestöjen toimesta kulttuurisen ilmapiiriin

parantamisessa. Markkinavetoisesta yhteiskunnasta tahdotaan siirtyä arvo- ja normiyhteiskuntaan. Arvot ja normit ovat selkeimmin esillä sellaisenaan elinympäristöihin ja kulttuuriin ilmapiireihin liittyvissä argumentoinneissa.

Pelastakaa Lapset pitää tärkeänä, että myös kyseessä olevassa hankkeessa [Sähköisen kuulemisen kehittäminen valtionhallinnossa] lasten ja erityisesti nuorten näkemykset otetaan huomioon ja heidät otetaan mukaan valmisteluun ja suunnitteluun. Varsinkin nuorille internet/verkkomaailma on luonteva toimintaympäristö eikä heitä voi sivuuttaa yhtenä asiantuntijaryhmänä pohdittaessa esimerkiksi internetpohjaisen osallistumisympäristön mahdollisuuksia nuorten aktivointiin osallistua yhteisten asioiden hoitamiseen...[...] Lapset ja nuoret toimivat aktiivisesti erilaisilla verkkofoorumeilla ja virtuaaliyhteisöissä jo nyt. Haasteellista on saada tämä innostus ja halu osallistua kanavoitua edes osittain myös hallinnon käyttöön. (Pelastakaa Lapset 16.6.2008)

Järjestöt pyrkivät muistuttamaan nuorten asiantuntijaroolista sekä heidän omassa elämässään että nykyisten ja tulevaisuuden toimintaympäristöjen käyttämisessä. Lapsissa ja nuorissa on tulevaisuus ja varsinkin jatkuvalla ja kiihtyvällä tahdilla muuttuvat teknologiset ympäristöt vaativat asiantuntijoiksi niiden käyttäjiä ja kehittäjiä. Järjestöjen mukaan nuoret pystyvät antamaan yhteiskunnalle oman panoksensa, mikäli heitä ollaan valmiita kuuntelemaan ja heiltä oppimaan.

Myönteistä on, että opetusministeriö on käynnistänyt KiVa-koulu – hankkeen koulukiusaamisen ehkäisemiseksi. On kuitenkin muistettava onnistuessaankin kyse on vain yhdestä hankkeesta. Koulukiusaamisen ehkäisemiseksi tarvitaan useiden eri toimijoiden panosta ja useita eri malleja, joista koulut voivat valita itselleen sopivimmat. MLL on kolmen vuoden ajan selvittänyt kyselyillä koulukiusaamisen tapoja ja siihen suhtautumista. MLL on myös luonut hyviä malleja koulukiusaamisen ehkäisemiseksi ja kerää parhaillaan eri koulujen toimintasuunnitelmia kiusaamiseen ehkäisemisestä ja siihen puuttumisesta. (MLL 15.1.2008)

Maahanmuuttajataustaisten lasten, nuorten ja perheiden kotoutumista, opiskelua ja työllistymistä on edistetty monenlaisilla hankkeilla, mutta usein hankkeiden ongelmana on niiden lyhytkestoisuus ja/tai paikallisuus ja se, etteivät projektien hyvät käytännöt siirry peruspalveluihin. (MLL 29.2.2008)

Ratifoimalla YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen Suomi on sitoutunut suojelemaan lasta kaikenlaiselta väkivallalta ja vahingoittamiselta sekä ryhtymään tehokkaisiin toimenpiteisiin poistaakseen lasten terveydelle vahingollisia perinteisiä tapoja. Tähän nähden on hämmästyttävää todeta, että tähän mennessä tyttöjen ympärileikkausten torjumiseksi sekä ylipäätään ongelman tiedostamiseksi ja siihen puuttumiseksi Suomessa on tehty kovin vähän. Eduskunnan kirjallisten kysymysten johdosta (esim. KK 240/1991 vp, KK 804/1998 vp) ja tyttöjen ympärileikkausten erilliskriminalisointia koskevien sekä 1990- että 2000-luvulla tehtyjen lakialoitteiden myötä kansanedustajat ovat pyrkineet herättämään aiheesta keskustelua, mutta valitettavasti tilanteen vakavuudesta huolimatta ongelmaan ei ole tartuttu riittävän ponnekaasti. (Pelastakaa Lapset 23.9.2008)

Järjestöt tuovat esiin myös elinympäristöjen ja kulttuurisen ilmapiirin ongelmia. Esitysten toteuttamiskelvottomuus sekä lapsivaikutusten unohtaminen elinympäristöjen

kehittämisessä ovat järjestöjen näkemysten mukaan syitä suhtautua kriittisesti asiakysymyksiin. Toteuttamistapoihin liittyvissä ongelmissa kaivataan nykyistä enemmän konkreettisia tekoja ohjelmien täytäntöönpanoon ja toteuttamisen mahdollistamiseen. Käytännön työtä on konkreettisesti tuettava, mikäli halutaan, että ohjelmat tuottavat toivottuja tuloksia. Ainoastaan hyvät ja ylevät ajatukset eivät riitä, vaan hankkeen käynnistämisen ja alullepanon jälkeen on varmistettava, että toimintaedellytykset on jatkossakin mahdollistettava. Järjestöt huomauttavat, että ohjelmat ovat merkityksellisiä ja toimivia ainoastaan silloin, kun ohjelman tavoitteiden listaamisen lisäksi niille luodaan konkreettisia toimintaedellytyksiä. Järjestöt vaativat ja muistuttavat valtiovaltaa siitä, että ohjelmiin on merkittävä velvoitteet ja vastuunkantajat toiminnasta. Samoin tarvittavat resurssit on varattava täytäntöönpanolle. Järjestöjen lausunnoista nousee toistuvasti esiin realistinen käsitys ohjelmien toimimattomuudesta ilman velvoitteita. Järjestöjen näkemyksen mukaan valtiovallalla vaikuttaisi olevan hyvät pyrkimykset ja tavoitteet, mutta realistinen kuva toteutusmahdollisuuksista uupuu. Molemmat järjestöt esittivät usein kommentteja, joista on havaittavissa kannatus ehdotukselle, mikäli järjestöt kokisivat ehdotuksen olevan tällä hetkellä todellisesti toteutettavissa ja tavoite saavutettavissa. Eli ajoittain molemmat järjestöt huomioivat todellisuutta tuoden korostetusti esille näkemyksensä valtiovallan realistisuudettomuudesta.

Erilaisiin elinympäristöihin ja ilmapiireihin kiinnitetään järjestöissä huomiota, sillä lausunnoissa ja kannanotoissa pyritään huomauttamaan varsinkin lasten ja nuorten ajanviettotapojen ja – paikkojen turvallisuuden varmistamisesta sekä lasten ja nuorten oman asiantuntijuuden hyödyntämisestä eri ympäristöjen kehittämisessä. Arvoargumentointi on selkeästi näkyvillä elinympäristöihin ja kulttuurisiin ilmapiireihin liittyvien aiheiden kommentoinnissa. Varsinkin myönteisessä suhtautumisessa arvoargumentointi on vahvaa, mutta kriittisissä kannoissa arvo- ja hyötyargumentointia käytetään tasaisemmin.

4.3. Vuorovaikutus ja osallisuus

Vuorovaikutusta ja osallisuutta koskevat kommentoinnit ovat muun muassa lasten ja nuorten osallisuuden ja vaikuttamisen mahdollistamiseen, osallistamiskeinoihin, viranomaistahojen tiedottamistapoihin ja vuorovaikutukseen eri tahojen välillä sekä eri selvityksiin liittyviä aiheita. Vuorovaikutusta ja osallisuutta kehittävät esitykset saavat järjestöiden lausunnoissa ja kannanotoissa myönteistä palautetta silloin, kun perustelujen mukaan parannetaan kansalaisten ja erityisesti lasten vaikuttamis- ja osallistumismahdollisuuksia ja lasten näkökulma ja oikeudet muistetaan. Muita argumentteja ovat yhteistyön ja avoimuuden kehittäminen, toiminnan tehokkuus sekä kehitys ja turvallisuus. Valtion toiminnan riittämättömyys tiedottamisessa tosin nousee vahvasti esille kriittisissä suhtautumisissa vuorovaikutuksen mahdollistamisessa. Myös epäselvät käytännöt ja puutteelliset lapsivaikutusten selvitykset nostattavat kriittistä suhtautumista esityksiin. Myönteisiä suhtautumisia argumentoidaan siis pääsääntöisesti arvodiskursseilla, kun taas torjuvia tai kriittisiä suhtautumisia argumentoidaan oikeastaan ainoastaan hyötydiskursseilla.

Esitys on kannatettava. Mittareiden ja menetelmien kehittäminen on tarpeen tehdä yhteistyössä kansalaisjärjestöjen kanssa. (MLL 16.6.2008)

Kansalaisten ja erityisesti lasten vaikuttamis- ja osallistumismahdollisuuksien parantaminen on järjestöjen perusteluista eniten esillä oleva argumentti vuorovaikutus ja osallisuus -aihepiirin esityksiin myönteisesti suhtautumisesta. Vuorovaikutuksellinen yhteistyö nähdään tehokkaana keinona toimivien ratkaisumallien löytämiselle. Kaikki osapuolet muun muassa varmimmin sitoutuvat ratkaisemaan ongelmaa, jos toimintamalli perustuu kaikkien osapuolien yhdessä sovituille pelisäännöille ja tavoitteille. Kanavien kehittäminen lasten omille vaikuttamisen keinoille ja osallistumisen muodoille sekä eri tahojen avoin toiminta nähdään järjestöissä tärkeänä keinona todellisen vuorovaikutuksen luomiselle sekä lasten, koulujen ja vanhempien että eri lastensuojeluviranomaisten välillä. Tutkimustietoa ja uusia osallistumismalleja poliittisilla tahoilla on ja myös poliittista näkemystä näyttäisi löytyvän lasten ja nuorten osallistumisen tarpeellisuudelle, mutta toteutuuko se siltikään käytännössä? (Sosiaali- ja terveysministeriö 2005, 43–62). Osallistumiseen kannustaminen on kansalaisjärjestön yksi keskeisimmistä tehtävistä, sillä

järjestötoiminnassa yhdistyy yksilön erilaiset osallistumismahdollisuudet sekä joukkovoiman vaikutusmahdollisuudet. Vaikka järjestöt selkeästi kannattavat ehdotuksia, silti lausunnoissa tuodaan esiin kehitettäviä puolia.

Mietinnössä pyritään vahvistamaan kaksisuuntaista osallisuutta hallinnon ja kansalaisyhteiskunnan välillä. Tämä on erittäin tärkeä tavoite, sillä lasten ja tässä tapauksessa erityisesti nuorten mukaan innostaminen edellyttää mahdollisuutta olla vuorovaikutuksessa. Myös lasten/nuorten proaktiivista roolia aloitteiden ja ideoiden esittäjänä tulee edistää.(Pelastakaa Lapset 16.6.2008)

Lasten/nuorten osallisuuden vahvistaminen edellyttää myös täydennyskoulutuksen kehittämistä kaikille niille työntekijöille, jotka tekevät työtä lasten ja nuorten kanssa. Osallisuus ja lasten/nuorten kanssa vuorovaikutuksessa oleminen vaatii resursseja.(Pelastakaa Lapset 16.6.2008)

Arvoargumentointi on erittäin vahvaa, mutta hyötynäkökulmakin tuodaan esiin muistuttamalla siitä, että tehokkaan toiminnan saavuttamiseksi vuorovaikutuksen ja osallistumisen kehittämistä on tuettava. Järjestöjen lausunnoissa valtion toiminnan riittämättömyys on selkeästi eniten käytetty perusteluteema vuorovaikutuksen ongelmallisuuksia kuvaavissa aiheissa, kuten heikossa tiedottamisessa ja selvitystyössä. Avoin keskustelu ja toimiva vuorovaikutus järjestöjen, valtiovallan ja kansalaisten välillä ei voi toimia, mikäli muun muassa kansalaisyhteiskunnan toimijoita ei tiedoteta riittävästi. Samoin juuri kansalaisille osoitettua informaatiota muun muassa lasten oikeuksista ja eri mahdollisuuksista olla osallisena ja aktiivisena yhteiskunnan jäsenenä ja kehittäjänä pidetään järjestöjen lausunnoissa riittämättömänä tai tehottomana.

Järjestöt näkevät myös erityisen ongelmalliseksi lähtökohdat, joissa halutaan tuloksia ilman riittävää panostusta selvitystyöhön. Esimerkiksi pätevien ja todellisuudessa toimivien budjettisuunnitelmien teko on mahdotonta, jos ei tiedetä, missä ongelmat todellisuudessa ovat. Järjestöt korostavat näkemystään siitä, että rahalliset kohdennukset auttavat vasta sitten, kun on tehty perusteellista selvitystyötä ongelmien laadusta ja paikoista. Järjestöjen lausunnoissa ja kannanotoissa lasten ja nuorten osallisuutta ja vaikuttamismahdollisuuksia halutaan tukea ja korostaa. Viranomaistahoilta vastaavasti kaivataan lähinnä avoimuutta ja yhteistyöhakuisuutta eri toimijoiden kanssa. Arvoargumentointi on selkeästi näkyvillä vuorovaikutuksen ja osallisuuden aihepiirissä. Myönteisessä suhtautumisessa arvoargumentointi on vahvaa, vastaavasti kriittisissä kannoissa hyötyargumentointi.

4.4. Taloudelliset voimavarat

Taloudellisten voimavarojen aihepiiri muodostuu kommentoinnista, jotka koskevat muun muassa rahallisia ja henkilöllisiä resursseja, kustannuksia, säästötavoitteita ja palveluntuotantoa. Esimerkiksi järjestöjen ehdot ja edellytykset toimia palveluntuottajina, kehitysmäärärahat, maahanmuuttajien kotouttamisen ja työllistämisen määrärahat, turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten vastaanoton ja jälkihuollon resurssit sekä kuntakorvaukset ovat taloudellisten voimavarojen aihepiiriin kuuluvia asioita. Perusteltaessa taloudellisten voimavarojen aihepiiriin kommentteja, järjestöt tuovat esiin arvoargumentteja riskitekijöiden välttämistä ja ennaltaehkäisevän työn tärkeydestä, lasten eduista ja hyvinvoinnista. Muita argumentteja ovat hyötydiskurssit politiikan ja velvoitteiden toteutumisesta sekä arvodiskurssit yhteiskunnan vastuusta ja köyhyyden vähentämisestä. Taloudellisiin voimavaroihin liittyviä esityksiä kritisoidaan arvoargumenteilla taloudellisen ajattelun haitallisuudesta, lasten etujen unohtamisella ja globaalilla vastuuttomuudella sekä hyötydiskursseilla lakimääritysten löyhyydestä ja perustelujen riittämättömyydestä. Lausunnoissa ja kannanotoissa arvodiskurssien käyttö on taloudellisten voimavarojen aiheita perusteltaessa selkeästi vahvempaa sekä myönteisissä että kriittisissä suhtautumisissa.

Ne nuoret, jotka saavat jäädä maahan, eivät useinkaan saa tasavertaisia mahdollisuuksia elämään suomalaisnuoriin nähden. Jos nämä nuoret jäävät ilman tarvittavaa tukea, voi heidän olla vaikea hahmottaa suomalaisen yhteiskunnan toimintaa, omia velvollisuuksiaan, mahdollisuuksiaan ja oikeuksiaan. He tarvitsisivat 18 vuotta täytettyään, oleskeluluvan saatuaan ja kuntaan muutettuaan edelleen ohjausta, neuvontaa ja muita tukipalveluja siten kuin lastensuojelulain 75 §:ssä on jälkihuollosta määrätty. Tällä hetkellä näin ei kuitenkaan tapahdu, sillä kunnat eivät tee heidän osaltaan vastaanottopäätöksiä pelätessään sijoittamisesta aiheutuvia kustannuksia. Näiden nuorten syrjäytymisestä aiheutuneet kustannukset ovat yhteiskunnalle moninkertaiset jälkihuollon järjestämisestä aiheutuviin kustannuksiin verrattuna. (Pelastakaa Lapset 26.9.2008)

Taloudellisiin voimavaroihin liittyvissä myönteisten suhtautumisten perusteluissa järjestöt vetoavat vahvasti nimenomaan ennaltaehkäisevän työn tärkeyteen ja riskitekijöiden välttämiseen. Tämä on sopusoinnussa ongelmien ennaltaehkäisy -teeman perustelujen kanssa, jossa kustannustehokkuus nousee perusteluargumentiksi. Taloudellista näkökulmaa pidetään kansalaisjärjestönkin mielestä oikeutettuna juuri tulevaisuuden uhkien kartoittamisessa, sillä ennaltaehkäisevää toimintaa ja ongelmien välttämistä pidetään

kustannuksiltaan alhaisempina kuin korjaavaa työtä. Tästä syystä on ymmärrettävää, että kansalaisjärjestö voi nostaa taloudellisuuden esiin tässä yhteydessä, mutta ei kalliin lastensuojelutyön yhteydessä, sillä tällöin taloudellisen näkökulman esiin nostaminen ei ole järjestön tavoitteiden kannalta hyödyllistä. Korjaavaa lastensuojelutyötä perustellaankin nimenomaan lasten etujen ja oikeuksien sekä ihmisarvoisuuden avulla eli arvoargumenteilla.

Komitean suositus julkisen tuen lisäämiseksi Lasten ja nuorten puhelimelle on hyvin perusteltu, sillä palvelu on erittäin ruuhkainen. Lasten ja nuorten puhelimen numeroon 0800 120 400 soitettiin yhteensä 506 150 kertaa. Kaikista soittoyrityksistä pystyttiin vastaamaan 14 prosenttiin vuonna 2007. Lasten ja nuorten puhelimen ja netin vapaaehtoiset päivystäjät vastaanottivat 70 041 yhteydenottoa eri-ikäisiltä tytöiltä ja pojilta vuonna 2007. Yhteydenottojen määrä sisälsi 67 312 puhelinkeskustelua ja 2 729 nettiviestiä. Määrä on yli 14 000 enemmän kuin edellisenä vuonna. (MLL 29.2.2008)

Luonnoksessa todetaan lasten hyvinvoinnin huolestuttavan kehityksen saaneen kunnat lisäämään panostusta lasten hyvinvointipalvelujen ja yhteistyön kehittämiseen. Kaipaamme tämän väitteen tueksi ministeriötä perusteluja eli konkretiaa, missä tämä käytännössä näkyy. Kohdassa viitataan mm. uuteen lastensuojelulakiin, joka antaakin monenlaisia uusia välineitä lasten ja nuorten hyvinvoinnin suunnitelmalliseen edistämiseen. Mutta laki yksistään ei riitä turvaamaan lapsille tasa-arvoista pääsyä palveluihin asuinkunnasta riippumatta. (Pelastakaa Lapset 18.8.2008)

Taloudellisten voimavarojen selkeää tarvetta järjestöissä perustellaan määrällisesti ja nimenomaan tarpeilla, jonka järjestöt pystyvät paikantamaan. Järjestöissä halutaan osoittaa, ettei kyseessä ole mitään keksittyjä hankkeita, vaan todellisia avuntarpeita, jotka tulevat näkyväksi muun muassa määrällisissä luvuissa lasten ja nuorten avunpyynnöistä. Lisättävien voimavarojen avulla todellista apua on mahdollista antaa. Lisättäville voimavaroille löytyy perusteluja juuri siitä, että avuntarvitsijoita on selkeästi yhä enemmän ja järjestöt pystyvät osoittamaan ja paikantamaan näitä. Samoin kuin aiemmissakin osioissa, esimerkiksi elinympäristöjen ja kulttuurisen ilmapiirin kommentoinnissa, järjestöt tuovat jälleen esille huolensa valtiovallan tavoitteista ja ohjelmien toimivuudesta, mikäli toteuttamismahdollisuuksia ja – edellytyksiä ei luoda realistisesti.

Me, allekirjoittaneet suomalaiset järjestöt, vetoamme Teihin, valtiovarainministeri Katainen, että omalta osaltanne huolehditte siitä, että Suomi ei väistä globaalia vastuutaan muuttuvassa maailmassa. Suomi on sitoutunut kansainvälisen yhteisön jäsenenä YK:n vuosituhattavoitteiden toteuttamiseen vuoteen 2015 mennessä ja nostamaan kehitysyhteistyömäärärahoja 0,51 %:iin bruttokansantulosta vuoteen 2010 mennessä ja 0,7 %:iin vuoteen 2015 mennessä. (Pelastakaa Lapset 25.11.2008)

Taloudellisten voimavarojen kommentoinnissa kriittisiä suhtautumisia perustellaan lähinnä taloudellisen ajattelun haitallisuudella ja lain riittämättömällä tiukkuudella. Kriittistä

suhtautumista järjestöjen lausunnoissa ja kannanotoissa herättää enimmäkseen nimenomaan taloudellisten voimavarojen riittämättömyys. Kyseessä on myös ainoa aihepiiri, jossa perusteluargumentointiin nousee yhteiskunnan globaalin vastuun perääminen järjestöjen toimesta. Järjestöjen lausunnoissa ja kannanotoissa pyritään korostamaan taloudellisten voimavarojen riittävyttä ja tärkeyttä inhimillisten, arvokkaiden ja oikeudenmukaisten käytäntöjen toimivuudelle. Arvoargumentointi on vahvaa sekä myönteisissä että kriittisissä suhtautumisissa. Hyötyargumentointia käytetään ainoastaan vähän ja lähinnä tukemaan perusteluja.

4.5. Ongelmien ennaltaehkäisy

Ongelmien ennaltaehkäisyyn liittyvät kommentit koskevat pääsääntöisesti juuri ennaltaehkäisevää työtä ja varhaista puuttumista sekä lasten oikeuksia, etuuksia ja tasa-arvoa. Esimerkiksi lapsen edustus huoltoriitatilanteessa, seksuaalisista kuvista lasten tehokkaampien tunnistuskeinojen kehittäminen, vapaaehtoistyöntekijöiden ja ottovanhempien rikostaustaotteiden tarkistaminen ja adoptiovalmennus ovat aiheita, jotka liittyvät ongelmien ennaltaehkäisyyn. Perusteltaessa suhtautumista ennaltaehkäisevään toimintaan ja varhaiseen puuttumiseen järjestöt käyttävät argumentointikeinoina sekä arvo- että hyötydiskursseja. Lasten edut, oikeudet, inhimillisyys, oikeudenmukaisuus ja hyvinvointi ovat vahvimpia arvoargumentointeja. Kustannustehokkuus ja taloudellisuus sekä riittämättömyys nykytoiminnassa muodostavat perustelujen hyötydiskurssin. Kriittistä suhtautumista ongelmien ennaltaehkäisyä koskeviin esityksiin annettiin silloin, kun järjestöt kokivat, että rahoitus on liian lyhytnäköistä tai lasten oikeudet on unohdettu.

Parisuhde on perheen ydinsuhde, jonka tukeminen varhaisessa vaiheessa on lapsen hyvinvoinnin kannalta arvokasta ja yhteiskunnan kannalta kustannustehokasta ongelmia ehkäisevää perhetyötä. (MLL 18.9.2008)

Pelastakaa Lapset ry haluaa muistuttaa siitä, että varhainen puuttuminen ja ajoissa annettu tuki on paitsi kaikkein inhimillisintä myös talouden kannalta paras vaihtoehto. Perheille tarjottava kotiapu, riittävät tukiopetusresurssit sekä hyvin hoidettu neuvola ja kouluterveydenhoito ovat parempaa taloudenhoitoa kuin ajautuminen laitossijoituksiin, pitkäaikaiset terapiajaksot tai menetetyt veronmaksajat. (Pelastakaa Lapset 6.10.2008)

Ongelmien ennaltaehkäisyä koskevissa lausunnoissa järjestöt ottavat ensimmäistä kertaa selkeästi taloudellisen aspektin mukaan perusteluihin. Kustannustehokkuus ja yleensäkin

taloudellinen näkökulma ovat perusteluissa esillä ainoastaan tässä aihepiirissä. Ennaltaehkäisevää työtä on järjestöjen kannalta järkevää perustella kustannuksilla, sillä arviot korjaavan ja ennaltaehkäisevän työn kustannusten eroista ovat ehdottomasti ennaltaehkäisyn puolella. Lasten ja nuorten henkisen pahoinvoinnin ennaltaehkäiseviin toimiin on panostettava ja siihen on sijoitettava rahaa. Muun muassa Kajanoja (2005, 240) on tehnyt laskelmia syrjäytymisen kustannuksista yhteiskunnalle. Syrjäytymisen kustannukset ovat huomattavasti suuremmat kuin ne kustannukset, mitä sijoitettaisiin ennaltaehkäiseviin toimiin. Kustannukset, jotka syntyvät siinä vaiheessa, kun niistä on vielä lapselle tai nuorelle apua jäävät vähäisemmiksi kuin ne, joilla tilannetta yritetään korjata.

Vaikka varhaista puuttumista ja ennaltaehkäisevää työtä voi olla vaikea perustella sen tämän hetken ongelmattoman luonteen vuoksi, on mielenkiintoista, että tämä on ainoa aihepiiri, jossa kustannustehokkuus nousee perusteluargumentiksi. Järjestömaailman on omaksuttava taloudellista kieltä perustellessaan kantaansa jo sinänsä arvokkaihin asioihin. Ennaltaehkäisevä työ ja varhainen puuttuminen ovat myös arvo- ja norminäkökulmasta katsottuna tärkeitä. Eikö perusteluksi pitäisi riittää, että jokin asia on itsessään hyvää ja tärkeää hyvän elämän turvaamiseksi ilman kustannustehokkuuttakin? Tässä kulminoituu yhdeksi esimerkiksi nykypäivälle tyypillisen kaupallisuuden ilmapiirin ja markkinakielen etsiytyminen jopa omaa taloudellista voittoa tavoittelemattomaan järjestömaailmaan. MLL:n johtava asiantuntija Iivonen (sähköpostihaastattelu 17.2.2010) pitää kuitenkin valitettavana, jos yhteiskunnan eri sektoreiden kielet eriytyvät merkittävästi toisistaan, sillä yhteisen kielen puuttuminen vaikuttaa heikentävästi ymmärrykseen ja kokonaisnäkemykseen yhteiskunnan tilasta ja ongelmista. Hän painottaa, että myös järjestöjen on tarvittaessa kyettävä kertomaan toiminnastaan ja tavoitteistaan taloudelliset näkökulmat huomioiden. Järjestömaailmassakin on ymmärrettävä taloutta ja taloudellisuuden koukeroita. Eli toisaalta asian voi pyrkiä näkemään positiivisena järjestömaailman vaikuttavuuden kannalta. Julkisen ja kolmannen sektorin toimijat pystyvät tekemään parempaa yhteistyötä, mikäli molemmilla toimijoilla on hallussaan toisen käyttämä sanavarasto.

Ennaltaehkäisevän työn aihepiirissä runsaimpana perusteluargumenttina on kuitenkin käytetty arvoihin liittyviä teemoja, kuten lasten etujen ja oikeuksien näkökulmaa, inhimillisyyttä ja oikeudenmukaisuutta. Pelastakaa Lasten ja MLL:n tehtävä on auttaa heikossa asemassa olevia lapsia ja ohjata yhteiskunnan kehitystä lasten onnellisempaan ja tasapainoisempaan elämään. Siihen järjestöt näkevät yhdeksi selkeäksi keinoksi juuri ennaltaehkäisevän toiminnan.

Vanhemmuuden tuki ja ongelmien ehkäisytoimet ovat kunnallisissa lasten ja lapsiperheiden palveluissa ohentuneet. Lastenneuvoloiden käyntikertoja on harvennettu, kouluterveydenhoitajia, koulukuraattoreita ja koulupsykologeja on riittämättömästi ja perheneuvoloihin on monissa kunnissa pitkät jonot. Kuntien lastensuojelutyössä korjaava työ vie voimavarat eikä riittävän avun tarjoamiseen varhaisessa vaiheessa ole mahdollisuuksia. Nämä palvelujen puutteet ovat osaltaan johtaneet siihen, että lasten kasvuympäristössä olevia ongelmia ei ole havaittu ajoissa eikä niihin ole tarjottu apua ajoissa, minkä seurauksena on ongelmien vaikeuduttua ja kasauduttua jouduttu turvautumaan lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun palveluihin, vaikka ongelmat olisivat saattaneet olla ratkaistavissa jo ehkäisevän lastensuojelutyön piirissä. (MLL 29.2.2008)

Hyvistä suunnitelmista huolimatta ennaltaehkäisevä työ ei järjestöjen näkemysten mukaan välttämättä aina toteudu odotetulla tavalla. Rahoitusten lyhytnäköisyys nähdään suurimpana ongelmana ennaltaehkäisevän työn toteuttamisessa. Kriittisiä suhtautumisiaan ennaltaehkäisevien toimien esityksiin järjestöt perustelevat nimenomaan rahoitusten lyhytjänteisyydellä ja hankerahoitusten kääntöpuolella. Myös Iivosen (sähköpostihaastattelu 17.2.2010) näkemyksen mukaan sekä valtiovallan että kuntien toiminta on ollut aika ajoin varsin epäjohtonmukaista.. Valtiovallan ja kuntien korostaessa kansalaisjärjestöjen merkitystä ja myös toimintaedellytysten turvaamista, on tehty päätöksiä ja linjauksia, jotka ovat todellisuudessa heikentäneet kansalaisjärjestöjen toimintaedellytyksiä. Esimerkiksi julkinen valta siirtää koko ajan järjestöjen toimintoja kilpailuttamisen piiriin. Kansalaisjärjestöjen toimintamahdollisuuksia kavennetaan koko ajan, vaikka odotukset ja vaatimukset kansalaisjärjestöjä kohtaan kasvavat.

Ennaltaehkäisevä työ nähdään järjestöissä toteuttamiskelvottomana, mikäli lasten oikeudet unohtetaan. Järjestöt suhtautuvat kielteisesti sellaisiin esityksiin, jotka niiden näkemyksen mukaan unohtavat lasten edut ja oikeudet. Kriittinen suhtautuminen ennaltaehkäisevän työn käytäntöihin juontaa juurensa arvoargumentoinnin puolelle. Järjestöt eivät halua antaa tukeaan sellaiselle ennaltaehkäisevälle työlle, jonka ne katsovat toimimattomaksi tai kokevat työn polkevan lapsen oikeuksia. Hyötyargumentoinnissa vastaavasti juuri

projektuluontoinen lyhytaikainen rahoitus ennaltaehkäisevälle työlle nähdään järjestöissä riittämättömänä ja toimimattomana.

Tiedämme, että Suomen lastensuojelu on hyvin sijaishuoltopainotteista ja siinä vielä laitoshoitopainotteista. Kun muissa Pohjoismaissa perhehoidon osuus sijaishuollon sijoituksista on selvästi yli puolet, jopa 80 %, Suomessa vastaava osuus on reilu kolmannes. Suomi poikkeaa monista muista länsimaista mm. siinä, että meillä sijoitetaan muita Länsi-Euroopan maita useammin alle kolmevuotiaita lapsia laitoksiin perhehuollon sijaan. (Pelastakaa Lapset 28.2.2008)

Jotta lasten ja perheiden hyvinvoinnin tukemisessa saataisiin painopiste hiljalleen siirtymään korjaavasta työstä ennaltaehkäisevään, on seuraavien vuosien aikana panostettava huomattavasti nykyistä enemmän ennaltaehkäisevään työhön. Mutta tämä ei voi tapahtua sen kustannuksella, että jätämme auttamatta niitä lapsia, jotka tarvitsevat korjaavaa tukea. (Pelastakaa Lapset 6.10.2008)

Järjestöt yleensäkin pitävät ennaltaehkäisevää työtä ja varhaista puuttumista erittäin tärkeänä. Lähes kaikissa aihepiireissä osoitettiin ennaltaehkäisevän työn tärkeyttä ja siihen panostamista. Ennaltaehkäisevää toimintaa pidetään tärkeänä kaikessa toiminnassa sekä järjestöjen oman toiminnan että valtiovallan organisoimien toimintojen osalta. Järjestöt kuitenkin haluavat painottaa, ettei korjaavaa tukea saa unohtaa. On kyettävä huolehtimaan niistä, jotka jo ovat kokeneet vääryyttä, epäoikeudenmukaisuutta ja turvattomuutta ja silti pyrkimään ehkäisemään vastaavanlaisen tapahtumista tulevaisuudessa. Arvo- ja hyötyargumentointeja on ongelmien ennaltaehkäisyyn liittyvissä perusteluissa käytetty suhteellisen tasaisesti. Kustannustehokkuus nousee kuitenkin selkeästi esille ainoastaan ongelmien ennaltaehkäisyn perusteluissa.

4.6. Sosiaaliturva

Sosiaaliturvaan liittyviä kommentteja perustellaan järjestöjen lausunnoissa ja kannanotoissa erittäin vahvasti arvodiskursseilla, kuten lapsiperheiden köyhyyden vähentämisellä, lasten ja lapsiperheiden eduilla ja oikeuksilla sekä yhteiskunnan vastuulla. Myös hyötyargumentointia käytetään esimerkiksi perheen rakenteen ja maksukykyisyyden huomioimisena. Sosiaaliturvaan liittyvien aiheiden kriittistä kommentointia järjestöt perustelevat varhaisen puuttumisen tärkeydellä, korotusten kohtuuttomuudella sekä laatusuosituksen muistamisella, eli lähinnä arvodiskursseilla.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto (MLL) pitää hallituksen esitystä lasten päivähoitomaksujen korottamisesta ja indeksiin sitomisesta kohtuuttomana. MLL:n mielestä päivähoitomaksuja voidaan korottaa tai sitoa indeksiin vasta, kun lapsilisät on ensin sidottu indeksiin. Lapsilisien ostovoima on myös palautettava ennen 1990-luvun puolivälissä tehtyjä leikkauksia edeltävälle tasolle [...] Hallitus esittää, että ylin päivähoitomaksu nousisi nykyisestä 200 eurosta 233 euroon kuukaudessa. Toisesta lapsesta päivähoitomaksu nousisi nykyisestä 180 eurosta 210 euroon kuukaudessa. Toteutuessaan päivähoitomaksujen korotus olisi esimerkiksi kaksilapsiselle keskituloiselle perheelle 693 euroa vuodessa. (MLL 11.4.2008)

Vaikka pääsääntöisesti kielellinen ilmaisu on sekä lausunnoissa että kannanotoissa suhteellisen maltillista ja äärimmäisiä ilmaisuja välttelevää, joissain tapauksissa järjestöt ilmaisevat suhtautumistaan vahvemmallalla ja jopa tunteellisemmalla kielellä, esimerkiksi pitämällä jotakin *kohtuuttomana*. Kielellinen ilmaisu siirtyykin näin hieman hallinnollisen viralliskielen rajoille. Mukaan kielelliseen ilmaisuun tulee inhimillisempiä ja lähestyttävämpiä piirteitä. Esimerkiksi kohtuuttomuutta päivähoitomaksujen korotuksessa perustellaan kannanotossa laskutoimituksella, joka auttaa lukijaa ymmärtämään, kuinka suuresta korotuksesta ja arkeen vaikuttavasta asiasta on kysymys esimerkiksi kaksilapsiselle perheelle. Sosiaaliturvan ongelmallisuus herättää kriittistä suhtautumista, jota järjestöissä perustellaan varhaisen puuttumisen tärkeydellä, korotusten kohtuuttomuudella ja laatusuosituksilla. Arvoperusteinen argumentointi on vahvaa. Konkreettisesti korotusten kohtuuttomuudesta MLL:n lausunnossa osoitettu laskennallinen esimerkki tuo käytännön läheisyyttä päättäjille kansalaisten arjesta.

Yhteiskunnan osallistuminen lapsista aiheutuvien kustannusten kattamiseen on ohentunut ja vastuu on siirtynyt aiempaa suuremmalta osin perheille itselleen. Sosiaaliturvan kehitys on ollut lasten ja lapsiperheiden näkökulmasta epäoikeudenmukaista. (MLL 30.9.2008)

Lapsilisää maksetaan 0-16-vuotiaasta lapsesta. Myös 17-vuotiaat ovat vielä lapsia, joiden elatus- ja huoltovastuu kuuluu heidän vanhemmilleen. On kestävämpää, että yhteiskunta ei lainkaan osallistu 17-vuotiaiden lasten perheiden toimeentulon tukemiseen. 17-vuotiaan menot ovat suuret mm. koulu- ja harrastusmenojen vuoksi, joten on perusteltua, että lapsilisän maksaminen ulotetaan myös 17-vuotiaisiin. (MLL 30.9.2008)

Yhteiskunnan vastuu nostetaan selkeämmin esiin kuin aiemmissa perusteluissa. Sosiaalietuuksia perustellaan vastuulla, jonka hyvinvointivaltio on ottanut. Arvoargumentointi, eli lapsiperheiden köyhyyden vähentäminen, lasten ja lapsiperheiden edut ja oikeudet sekä yhteiskunnan vastuu ovat erittäin vahvoja perusteluteemoja sosiaaliturvan puolustamisessa ja sitä koskevien esitysten myönteisten suhtautumisten perusteluissa. Tämä seikka tukee käsitystäni taloudellisesti kuluttavien etuuksien puolustamisesta arvoilla. Hyötynäkökulmasta näitä etuuksia on vaikeampi perustella, vaikka hyödyllistä sekin voisi olla. Sosiaaliturva kuitenkin estää monia muita yhteiskunnan

rahoja kuluttavia skenaarioita. Muun muassa syrjäytyminen, pitkäaikaistyöttömyys, alkoholismi ja hoitamattomat mielenterveydelliset ongelmat aiheuttavat huomattavia kustannuksia. Järjestöjen lausunnoissa ja kannanotoissa pyritään korostamaan sosiaaliturvan tärkeyttä ja riittävyyttä inhimillisyydellä, oikeudenmukaisuudella ja vastuulla. Arvoargumentointi on vahvaa sekä myönteisissä että kriittisissä suhtautumisissa. Hyötyargumentointia käytetään vähän ja lähinnä tukemaan perusteluja.

4.7. Terminologia

Terminologian aihepiiri käsittää esimerkiksi laillisen lapsen määritelmän, sovellettavien lakien viittaukset, lakikäsitteistön uudistamisen ja eri termien valinnan. Terminologiaan liittyviä kommentteja järjestöt perustelevat selkeästi eniten hyötyargumenteilla, kuten ymmärrettävyydellä, selkeydellä, lakikielen ja yleiskielen yhtenäisyydellä sekä tiedon välittämällä. Kuitenkin myös lasten eduilla ja oikeuksilla perustellaan joitakin terminologian aihepiirin kommentteja. Kriittisissä suhtautumisissa terminologian aihepiirin esityksiin järjestöt käyttävät käsitteiden asenteellisuutta, epätarkkuutta ja riittämättömyyttä, mutta myös lapsen näkökulman muistamista. Eli myös arvoargumentointia on havaittavissa terminologian aihepiirin kommenttien perusteluista.

Arviomuistiossa esitetään, että lapseksiottamislain käsitteistö uudistetaan vastaamaan yleiskieltä siten, että termi "lapseksiottaminen" ja sen johdannaiset korvataan termillä "adoptio" ja sen johdannaisilla. Lakitekstin ja yleiskielen on oltava mahdollisimman yhtenäistä, joten esitys on kannatettava. (MLL 26.1.2008)

Terminologiaan liittyvissä aiheissa järjestöt perustelevat myönteistä suhtautumistaan käytettävien käsitteiden ja termien ymmärrettävyydellä sekä lakitekstin ja yleiskielen yhtenäisyydellä. Selkokieli on yksi erittäin tärkeä tekijä vuorovaikutuksellisen vaikuttamisen edellytyksistä, sillä ruohonjuuritason kansalaistoimijoiden on ymmärrettävä, mistä valtion päätöselimet puhuvat.

Samalla Pelastakaa Lapset haluaa kiinnittää huomiota termiin lapsiporno, jonka käytöstä tulisi pyrkiä pois ja korvata se ongelman vakavuutta paremmin kuvaavalla termillä. Pornografian on tarkoitus kiihottaa ja tuottaa seksuaalista mielihyvää kuvien kuluttajalle. "Lapsiporno" toimii siis lapsiin seksuaalista mielenkiintoa tuntevien näkökulmasta ja jopa arkipäiväistä sitä. Lapsen näkökulmasta ilmiössä kuitenkin on

kyse häikäilemättömästä seksuaalisesta hyväksikäytöstä, sen oikeudettomasta kuvaamisesta, sekä kuvien toimittamisesta julkiseen levitykseen lukemattomien ihmisten nähtäväksi. Kyse on vakavista rikoksista, jotka aiheuttavat lapsille suunnatonta inhimillistä vahinkoa ja kärsimystä. Termin valinta määrittää myös suhtautumista ilmiöön. Sillä voidaan todentaa pedofiilistä todellisuutta tai korvata se lapsen näkökulmaa paremmin esille tuovalla käsitteellä. (Pelastakaa Lapset 28.2.2008)

Järjestöissä nähdään myös erittäin ongelmallisena käsitteiden konstruoimat ja heijastamat asenteet lapsen etujen ja oikeuksien näkökulmasta. Muun muassa termi lapsiporno nähtiin aikuisten, lapsiin seksuaalista mielenkiintoa tuntevien näkökulmasta tuotettuna ja jopa arkipäiväistävän käsitettä. Tästä syystä esimerkiksi Pelastakaa Lapset suhtautuu myönteisesti termin korvaamiseen sellaisella, joka tuo esiin käsitteen todellisen luonteen lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä esittävistä kuvista.

Haluamme kiinnittää tässä yhteydessä huomiota yleisesti käytettyyn käsitteeseen kodin ulkopuolelle sijoitettu lapsi. Käsite luo mielikuvaa siitä, että lapsella voi olla vain yksi koti ja kun hänet on otettu tästä kodista huostaan ja sijoitettu muualle, hän elää kodin ulkopuolella. Emme voi hyväksyä näkemystä siitä, että sijoitetut lapset olisivat kodittomia lapsia. Minkälaista mielikuvaa luomme tämän käsitteen käytöllä sijoitetuille lapsille itselleen? (Pelastakaa Lapset 28.2.2008)

Asetusluonnoksen 8 §:n 1 momentin 2 kohdassa käytetään yleiskäsitettä lapsen kaltoinkohtelu. Lapsen kaltoinkohtelu käsite tulisi asetuksen tekstissä avata tarkemmin esimerkiksi seuraavasti: lapseen kohdistunut fyysinen ja psyykinen väkivalta ja lapsen laiminlyönti, mukaan lukien puutteet perushoivassa, huolenpidossa ja perheen keskinäisessä vuorovaikutuksessa sekä muu lapsen kaltoinkohtelu. (MLL 18.11.2008)

Käsitteiden riittämättömyys ja epätarkkuus taas ovat syinä sille, että termi on järjestöissä nähty torjuttavana. Lapsen näkökulma ja käsitteiden asenteellisuus ovat perusteluja kriittisille suhtautumisille. Järjestöt pyrkivät aktiivisesti ehdottamaan vaihtoehtoisia selityksiä ja käsitteitä omien näkemystensä mukaan huonoiksi havaittujen tilalle. Järjestöjen lausunnoissa ja kannanotoissa pyritään korostamaan terminologian sopivuutta tiettyihin tilanteisiin selkeästi enemmän hyötydiskurssien avulla. Yhdenmukaisuus kansankielen ja lakikielen välillä nähdään tärkeänä ja ymmärrettävyys nostetaankin perusteluissa vahvasti esiin.

4.8. Lasten edut ja oikeudet pääosassa

Kaikissa järjestöjen kannanottojen ja lausuntojen aihepiireissä yhtenä perusteluargumenttina käytetään lasten etujen ja oikeuksien näkökulmaa. Mikään muu perusteluargumentti ei noussut esiin jokaisessa aihepiirissä. Tämä on merkittävä havainto järjestöjen omien arvojen, päämäärien ja toimintakeinojen johdonmukaisuudesta. Tämä on täysin loogista ja odotettavaa ottaen huomioon järjestöjen tavoitteet. MLL ja Pelastakaa Lapset ovat lastensuojelujärjestöjä, joiden pääasiallinen tehtävä on nimenomaan puolustaa ja edistää lasten etuja ja oikeuksia ja pyrkiä tuomaan näiden näkökulmaa valtiolliseen päätöksentekoon. Tähän lähtökohtaan nähden lasten etujen ja oikeuksien arvoperusteinen näkökulma lausuntoihin ja kannanottoihin on odotettavaa.

Lasten asema ja hyvinvointi ovat Suomessa pitkälti julkisen sektorin toiminnan piirissä ja lastensuojelulliset palvelut ja -hoidot löytyvät julkisen sektorin kentältä, toisin kuin monissa muissa maissa. Julkisen sektorin ulkopuolelle jääviä lapsia ei Suomessa ainakaan periaatteessa pitäisi olla. Kuitenkin erityistä osaamista ja tietämystä lasten, nuorten ja lapsiperheiden tilanteeseen liittyen tarvitaan jatkuvasti ja tähän puoleen järjestökenttä voi omasta mielestään osallistua mitä huomattavimmissa määrissä. Järjestöt pystyvät tarjoamaan ”edunvalvontaa”, johon julkinen tai yksityinen sektori ei välttämättä pysty.

Myös lasten ja nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet nousevat vahvaksi perusteluteemaksi lähes kaikissa osioissa. Voiko osallistuminen olla jo sinänsä hyvää, itsensä toteuttamista ja oman identiteettinsä metsästämistä, kuten muun muassa Möttönen ja Niemelä (2005, 72–74) ehdottavat? Osallisuuden perimmäinen olemus kiteytyy hyvin osallisuuden määritelmässä, jonka mukaan osallisuus syntyy asteittain ja siihen tarvitaan niin sanottuja vastayhteisöjä ja osakulttuureita, jotka pystyvät tavoittamaan sosiaalisesti, taloudellisesti ja kulttuurisesti syrjäytyneet tai syrjäytetyt. Tulevaisuudessa sosiaalipolitiikka kohtaa tässä yhden haastavimmista ongelmistaan, jossa seurakunnilla ja kansalaisjärjestöillä on merkittävä rooli. Osallistumisen pitäisi lähteä nimenomaan mahdollisesta osallistujasta itsestään, eikä se saisi olla ylhäältä määrättyä ja pakotettua osallistamista. Kuitenkin joidenkin ryhmien voi olla mahdotonta luoda itselleen rakenteita, joiden kautta pystyy osallistumaan, vaikka halua olisikin. Esimerkiksi lapset eivät voi

useinkaan itse päättää mahdollisuudestaan osallistua johonkin päätösprosessiin, vaan aikuisten on luotava nämä väylät.

Ainoastaan aiheiltaan ennaltaehkäisevää työtä ja varhaista puuttumisesta koskevissa kommentteissa nostettiin esiin taloudellinen näkökulma perusteluargumenttina. Ennaltaehkäisevää työtä ei voi järjestöjen kommentoinnin perusteella samalla tavalla argumentoida ratkaisevana toimintana, vaan siinä on hyödynnettävä tulevaisuuden ongelmia arvuuttelemalla ja laskettava mahdollisia kustannuksia tulevaisuuden ongelmille, joita uskotaan voitavan välttää toimimalla etukäteen, vieläpä edullisemmin. MLL ja Pelastakaa Lapset perustelevat kannatustaan valtion ehdotuksille ongelmien ennaltaehkäisystä maalaamalla kuvaa vielä suuremmista kustannuksista tulevaisuudessa. Tämä on ymmärrettävää, mutta toisaalta on ongelmallista, että hyvän elämän tukeminen sellaisenaan ei riitä perusteluksi vaan kustannustehokkuus on tuotava myös järjestömaailmaan. Taloudellinen ajattelu yleensä, esimerkiksi laadunarvioinnit ja tulosohjaukset, ovat sinänsä järkevää myös järjestöissä, mutta toiminnan ei pidä perustua vain niihin, mikäli ajatellaan kansalaisjärjestöjen perimmäistä luonnetta. Markkinavetoinen logiikka ei näyttäisi olevan kuitenkaan perinteisen kansalaisjärjestön roolin kannalta kovin järkevää, sillä sitä erityisosaamista ja – laatusuutta, mitä järjestöillä on, ei voi ohjata taloudellisen ajattelun kautta. Kansalaisjärjestöt voivat olla hyvinvointivaltion tuottamien palveluiden täydentäjiä, mutta niiden toiminnan pitää perustua ytimeltään kansalaistoimintaan. Se on Niemelän (2003, 108–109) mukaan välttämätöntä koko yhteiskunnan kannalta, sillä järjestöt ovat osa kansalaisyhteiskuntaa ja kansalaisyhteiskunta on oleellinen osa koko yhteiskuntaa. Kuitenkin muun muassa MLL:n johtava asiantuntija Esa Iivonen (sähköpostihaastattelu 17.2.2010) totesi, että myös järjestöjen on tarvittaessa pystyttävä perustelemaan toimintaansa taloudellisin termein. Iivonen ei myöskään näe toivottavaksi yhteiskunnan eri sektoreiden kielen eriytyvän vahvasti toisistaan kokonaisuuden ymmärtämisen kannalta.

Lausunnoista ja kannanotoissa esillä olevissa aihepiireissä käytetään jokaisessa vahvasti arvoperusteista argumentointia. Hyötyargumentointi on selkeästi täydentämässä perusteluja, mutta lähes jokaisessa aihepiirissä arvoargumentointi on hiukan vahvempaa. Hyötyargumentointi on arvoargumentointia selvempää ainoastaan ennaltaehkäisevää työtä ja terminologiaa käsittelevissä lausunnoissa ja kannanotoissa. Tämä kertonee siitä, ettei

järjestöissä kuitenkin ole unohdettu arvoja, normeja ja asioiden itseisarvollaista hyvyyttä. Puutteellisuus- ja riittämättömyysargumentointi on selkeästi vahvimmin esillä oleva perustelutapa kriittisten suhtautumisten perusteluissa. Esitysten näkemyksiä ei varsinaisesti kiistetä vaan järjestöt pyrkivät toistuvasti huomauttamaan, ettei ehdotettu malli riitä tai se on puutteellinen. Järjestöissä myös kaivataan selkeyttä ja kriittistä palautetta annetaankin erityisen ahkerasti epäselvistä ja määrittelemättömistä tilanteista. Riittämätön selvitystyö saa myös negatiivista palautetta. Järjestöt arvostavat tunnollisuutta, vastuullisuutta ja perusteellista selvitystyötä toimintaesityksissä. Lapsen näkökulma, edut ja oikeudet ovat vahvasti esillä kaikissa kriittistenkin suhtautumisten perusteluissa.

Järjestöt pyrkivät lausunnoillaan selkeästi tuomaan esiin sitä, että julkisen vallan tahoja täytyy patistaa ja muistuttaa jatkuvasti lupauksista ja odotuksista. Pettymystä lupauslunastamiseen on havaittavissa kaikkien aihepiirien useissa kommentteissa. Valtiovallalle asetetaan järjestöjen kannanotoissa ja lausunnoissa velvoitteita valvoa ja velvoittaa vastuunkantajiksi eri yhteiskunnan instituutioita, kuten kouluja ja päiväkotia. Näihin teemoihin siirryn seuraavassa kappaleessa.

5. JÄRJESTÖJEN KOKEMUKSET VALTIOVALLAN ROOLEISTA

Useassa tapauksessa lausunnot ovat pyydettyjä lausuntoja. Pelastakaa Lapset on esittänyt suurimman osan lausunnoistaan pyynnöstä. Myös MLL on aiempina vuosina erikseen ilmoittanut, milloin lausunto on pyydetty. Vuoden 2008 lausunnoista tämä ei kuitenkaan MLL:n osalta käynyt ilmi. Joka tapauksessa lausunnon pyytäminen kansalaisjärjestöiltä kuvastaa erittäin selkeästi perinteistä julkisen vallan ja kansalaisyhteiskunnan kansainvälisesti vertaillen poikkeuksellista yhteistyöhakuisuutta Suomessa. Toinen asia sitten on, onko kyseessä näennäinen kuuleminen vai todellinen kuunteleminen.

Kuulemisen ja ymmärtämisen välinen tila on hyvin laaja. Voidaan kuulla, muttei ymmärtää toista osapuolta lainkaan. Eri lähtökohdat melkein pä takaavat erilaisen kielen, jolloin on vaikea päästä sisälle toisen sanoman sisältöön. Järjestöt luovat mahdollisuuden vaikuttaa ja osallistua, ne tavallaan toimivat välikäsinä, tiloina ja foorumeina kansalaisvaikuttamiselle (Särkelä 2007, 131–137). Kannanotoissa ja lausunnoissa järjestöt osallistuvat ilmaisultaan valtion hallinnolliseen kieleen. Järjestöt pyrkivät esittämään kommenttinsa kielellisesti niin, että valtion päättäjät ymmärtävät ja kuuntelevat järjestöjen näkemyksiä. Tämä voi olla yksi syy myös edellä tekemääni päätelmään, että järjestöjen on perusteltava suhtautumisiaan myös hyötyargumentoinnin avulla. Yhteistä kieltä pyritään selkeästi ja aktiivisesti etsimään, jotta keskusteleminen olisi mahdollista.

Yhteydet, joissa järjestöt käyttävät valtioon viittaavia käsitteitä, ovat suhteellisen selkeitä ja johdonmukaisia. Lausunnoissaan ja kannanotoissaan MLL ja Pelastakaa Lapset käyttävät käsitteitä valtiovalta, julkinen valta ja Suomen valtio harvoin ja selkeästi tarkoituksenmukaisesti painottaakseen erinäisiä seikkoja. Järjestöt käyttävät luettelemiani käsitteitä havaintojeni mukaan synonyymien tapaisesti ja itse olen päätenyt käyttämään käsitettä valtiovalta kuvaamaan järjestöjen tarkoittamaa valtiollista, päättävää tahoja. Järjestöjen käyttäessä käsitteitä, ne nostavat esiin kolmenlaista suhtautumista valtiovallan toimiin. Valtiovallan rooli on velvollinen, riittämätön tai vuorovaikutuksellinen ja toimiva. Järjestöt osoittavat huomiotaan valtiovallan vastuuseen ja velvollisuuksiin, epäonnistumisiin ja riittämättömyyteen, mutta myös vuorovaikutuksellisuuteen ja

onnistumisiin. Lisäksi järjestöt muistuttavat valtiovallan mahdollisuudesta käyttää hyväksi järjestökentän kokemuksellista tuntemusta ja tietoa. (Ks. taulukko 4.)

Taulukko 4. MLL:n ja Pelastakaa Lasten kannanotoista ja lausunnoista poimittujen valtiovallan toimintaan suhtautumista kuvaavien analyysiyksikköjen määrä.

Suhtautuminen valtiovaltaan	Analyysiyksikköjen määrä
Valtiovalta velvollisena	14
Valtiovalta riittämättömänä	11
Valtiovalta vuorovaikutuksellisenä ja toimivana	6
Yhteensä	31

5.1. Valtiovalta velvollisena

Järjestöjen toiveet ja vaatimukset vahvasta valvonnasta, tarkkailusta ja lainvoimaisuudesta ovat huomionarvoisia. Kyseessä ovat kuitenkin kansalaisjärjestöt, jotka ovat valtiosta erillisiä ja omaehtoisia toimijoita. Osa kannanottojen ja lausuntojen kommentteista antavat kuvan vahvan valtion ja jopa valvontayhteiskunnan kannattamisesta ja tukemisesta. Missä menee yksityisen ihmisen tai kansalaisyhteisöjen oma vastuu? Vaativatko järjestöt todellakin yksityisen vapauden kaventamista ja valtion vastuun lisäämistä huomattavissa määrin? Toisaalta historiallinen konteksti antaa tälle havainnolle pätevän tuen. Järjestöt olivat mukana hyvinvointivaltion rakennusurakassa ja siitä luopuminen voi myös järjestöjen puolelta tuntua luovuttamiselta ja perinteisesti hyväksi koettujen yhteistyökäytäntöjen rapautumiselta.

Vuoden 2008 alusta voimaan tullut lastensuojelulaki toi mukanaan paljon hyviä uudistuksia – ainakin teoriasolla. Lain käytännön toteuttamisessa on kuitenkin ollut puutteita. Vaikka lain toteuttaminen on pääosin kuntien tehtävä, ei valtio lainsäätäjänä voi vetäytyä vastuustaan lain toteutumisen seurannasta. Käytännössä tiedämme, että tälläkin hetkellä monissa kunnissa monet lastensuojelulain säädöksistä eivät toteudu tai niitä ei pystytä toteuttamaan. (Pelastakaa Lapset 6.10.2008)

Valtion on kannettava vastuunsa siitä, että syntymättömien ja vastasyntyneiden, päihderiippuvaisten äitien lasten mahdollisuus saada tarvitsemaansa hoitoa näissä ensikodeissa on tulevaisuudessakin turvattu. (Pelastakaa Lapset 28.2.2008)

Valtiovallan velvollisuutena on varmistaa se, että kaikissa kunnissa panostetaan lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin palveluihin ja hyvinvoinnin edistämistyöhön. (MLL 8.10.2008)

Vahvimmin esiin nousee kysymys valtiovallan vastuusta ja velvollisuudesta ohjata kuntien toimintaa. Järjestöt haluavat valtiovallan roolin vahvistamista eritoten ohjaukseen. Käsitteitä käytetään vedottaessa valtiovallan vastuuseen yhteiskunnan heikompiosaisista sekä pyrittäessä muistuttamaan valtiovaltaa sen velvollisuuksista. Järjestöt osoittavat sosiaalietuuksiin liittyvissä asioissa pettymystään hallituksen toteuttamattomiin lupauksiin. Järjestöt muistuttavat toistuvasti valtiovaltaa vastuustaan pitää tarkat lupauksensa. MLL näkee esimerkiksi lapsilisien indeksiin sitomisen erittäin tärkeänä askeleena lapsiperheiden toimeentulon parantamiseen. Järjestöt muistuttavat pitämättömistä lupauksista selkeimmin silloin, kun kyseessä on tarkka ja yksityiskohtainen kysymys.

Suomea oikeudellisesti velvoittavat ihmisoikeussopimukset, kuten lapsen oikeuksia koskeva YK:n yleissopimus, taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva YK:n yleissopimus ja uudistettu Euroopan sosiaalinen peruskirja edellyttävät julkiselta vallalta lapsiperheiden toimeentulon tukemista ja sosiaaliturvan kehittämistä. Suomen perustuslain 19 §:n 1 momentissa turvataan välttämätön toimeentulo, 2 momentissa perustoimeentulo ja 3 momentissa julkiselle vallalle asetetaan velvoite tukea perhettä ja muita lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kehitys. Lapsiperheiden sosiaaliturva ei ole viime vuosien aikana kehittynyt niin kuin julkista valtaa sitovat perus- ja ihmisoikeusvelvoitteet olisivat edellyttäneet. (MLL 30.9.2008)

Yksi keskeisimmistä huomioista on molempien järjestöjen toistuva valtiovaltaan vetoava muistuttaminen YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksesta ja sopimuksen toisen valinnaisen pöytäkirjan ratifioinnista. YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus on yksittäisenä sopimuksena herättänyt kaikista eniten kommentteja sekä MLL:n että Pelastakaa Lasten osalta, ne huomauttavat asiasta useassa lausunnossa. MLL mainitsee YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen kuudessa (6) lausunnossa ja sopimuksen ratifioimattoman valinnaisen pöytäkirjan myös kuudessa (6) lausunnossa. Pelastakaa Lapset tuo YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen esiin viidessä (5) lausunnossa ja sopimuksen ratifioimattoman valinnaisen pöytäkirjan kahdessa (2) lausunnossa. YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus edellyttää Suomelta lapsivaikutusten arviointia yleiseksi käytännöksi, mutta silti Suomi ei ole tehnyt asialle mitään. Kansalaisjärjestöjen todellinen vaikuttaminen nousee jopa kyseenalaiseksi, sillä jatkuvista huomautuksista huolimatta Suomen valtio ei ole selvästikään edennyt sopimusasiassa riittävästi järjestöjen näkemysten mukaan.

Pelastakaa Lapset haluaa nostaa esiin kysymyksen siitä, miten valtio on varmistanut, että näiden lasten etu sekä oikeus suojeluun ja kehitykseen toteutuvat vankilan olosuhteissa? (Pelastakaa Lapset 28.2.2008).

Lapsen huoltoa koskevien riitojen käsittelyajat ovat edelleen pitkiä. Valtiovallan suunnitelmat leikata satoja virkoja tuomioistuinlaitoksesta toteutuessaan heikentäisivät lasten oikeusturvaa käsittelyaikojen pitkittyessä edelleen. Eroperheiden lasten tukitoimet ovat edelleen puutteellisia. (MLL 29.2.2008)

MLL:n pitää välttämättömänä syrjinnän ehkäisemisen ja yhdenvertaisuuden edistämisen vahvistamista. Yhdenvertaisuusperiaate ja syrjinnän kielto sekä niiden toteutuminen ovat oikeusvaltion keskeisiä tunnusmerkkejä. (MLL 31.3.2008)

Yhdenvertaisuustoimikunnan välimietinnöstä antamassaan lausunnossa MLL muistuttaa oikeusvaltion tunnusmerkeistä. Hyvinvointivaltiossa perustuslain keskeinen tehtävä on järjestää valtionelinten väliset suhteet, mutta myös määritellä kansalaisten perustavanlaatuiset oikeudet. Perusoikeudet sisältävät ratkaisut, joilla pyritään turvaamaan kansalaisten oikeudet, demokraattinen päätöksenteko ja oikeudenmukaisuus yhteiskunnassa. (Sakslin 2008, 34.)

Valtiovalta on järjestöjen näkemyksen mukaan velvollinen pitäytymään lyhyen aikavälin suunnittelusta, sillä tänä päivänä tehdyt päätökset heijastuvat ja vaikuttavat kauas tulevaisuuteen, varsinkin kun kyseessä ovat lapset ja nuoret. Valtiovallalle nähdään voimakas vastuullinen ja velvollinen rooli, johon suomalaisessa hyvinvointivaltiokeskustelussa on totuttakin nojaamaan. Järjestöt selkeästi kokevat tämän roolin olevan edelleen tarpeellinen ja valtiovallan on niiden näkemyksen mukaan toteutettava ja noudatettava kyseistä rooliaan.

5.2. Valtiovalta riittämättömänä

Seuraavaksi järjestöt ilmaisevat pettymistään valtiovallan toimintaan. Valtiovallan suunnitelmia pidetään lyhytjänteisinä, asioista tiedottamista pidetään riittämättömänä ja valtiovalta ei ole järjestöjen mukaan noudattanut sitä sitovien perus- ja ihmisoikeusvelvoitteiden edellyttämiä toimia. Näin ollen valtiovallan toimintaan osoitetaan pettymystä ja kannanotoista ja lausunnoista nousee esiin juuri kokemus valtiovallan toiminnan epäonnistumisesta ja riittämättömyydestä. Erityisesti lasten oikeuksiin ja epätasa-arvoiseen kohteluun, suositusten riittämättömiin toimeenpanoihin ja asioista

tiedottamisen heikkouteen järjestöt osoittavat kriittisiä näkemyksiään korostamalla valtiovaltaan liittyviä käsitteitä.

Suomi ei ole vielääkään ratifioinut vuonna 2002 kansainvälisesti voimaantullutta lapsen oikeuksien yleissopimuksen valinnaista pöytäkirjaa koskien lasten myyntiä, lapsiprostitutiota ja lapsipornografiaa. [...] Suomi ei ole valitettavasti vielääkään saattanut valtiosisäisesti voimaan valinnaista pöytäkirjaa. (MLL 29.2.2008)

Olemme lausunnossamme ottaneet kantaa siihen, ettei Suomen valtio ole mielestämme pystynyt vähentämään saati poistamaan lasten epätasa-arvoa palveluiden saatavuuden suhteen eikä valtio pysty pelkällä informaatio-ohjauksella valvomaan sitä, miten kunnat toteuttavat lakeja käytännössä. Olemme tuoneet esiin myös vahvan huolestuksen niistä resursseista, jotka ovat tällä hetkellä käytettävissä sosiaali- ja terveysministeriössä lainsäädännön valmisteluun ja valvontaan samoin kuin kuntien ohjaukseen. (Pelastakaa Lapset 18.8.2008)

Luonnoksessa todetaan mm. Pelastakaa Lasten katsovan, että sopimuksesta tiedottamista on lisätty merkittävästi vuoden 2005 jälkeen. Tämän lisäksi olemme tuoneet esiin, ettei valtio ole riittävän aktiivisesti tiedottanut erityisesti yleissopimukseen liittyvästä raportointiprosessista, komitean antamista huomautuksista ja suosituksista ja mihin toimenpiteisiin valtion niiden pohjalta ryhtyy. Tämä tehtävä ei voi olla järjestöjen tiedottamisen varassa. (Pelastakaa Lapset 18.8.2008)

Samassa lausunnossa YK:n lapsen oikeuksien valinnaisesta pöytäkirjasta mainitaan useamman kerran, joka korostaa järjestöjen kokemusta sekä sopimuksen tärkeydestä että järjestöjen selkeän näkemyksen huomiotta jättämisestä valtiovallan osalta. Järjestöt osoittavat pettymystään valtiovallan toimintaan ja kokevat valtiovallan toiminnan asian suhteen olevan tietynlaista velvollisuuksista laistamista lupaustensa vastaisesti, sillä lausunnoissa käytetään ilmaisuja, kuten ”Suomi ei ole vielääkään” tai ”Suomi ei valitettavasti ole vielääkään”. YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus on molempien järjestöjen perustavanlaatuisen lähtökohta järjestöjen toiminnalle. Näin ollen on ymmärrettävää, että järjestöt toivoisivat saavansa oikeutusta, mutta myös kunnioitusta ja arvostusta omalle järjestötoiminnalleen valtiovallan toimijoiden osalta. Järjestöjen toiminnan ja olemassaolon oikeuttamiseen palaan yksityiskohtaisemmin kappaleessa 6.

Yleissopimuksen 42 artiklassa edellytetään, että sopimusvaltio sitoutuu saattamaan yleissopimuksen periaatteet ja määräykset laajalti niin aikuisten kuin lastenkin tietoon. Valtiovalta ei ole valitettavasti riittävällä tavalla huolehtinut yleissopimuksesta tiedottamisesta. Jonkin verran edistymistä on kuitenkin tapahtunut, mm. lapsiasiavaltuutettu on aktiivisesti tiedottanut yleissopimuksesta. (MLL 29.2.2008)

Järjestöjen näkemyksen mukaan valtiovalta ei riittävällä tavalla tavoita kansalaisia. MLL nostaa esiin oman toimintansa kanavallisuuden julkisen hallinnon ja kansalaisten välillä muun muassa lasten ja nuorten verkkoturvallisuuteen ja mediankäyttöön liittyvissä asioissa. Samoin järjestö tuo esille omaa näkemystään kansalaisjärjestöjen merkittävästä

roolista varsinkin tiedottamistehtävissä. Järjestöissä valtiovallan toiminta nähdään riittämättömänä etenkin tasa-arvoisuuden kehittämisessä, erilaisten suositusten riittämättömissä toimeenpanoissa ja todellisten ja konkreettisten toimintamahdollisuuksien luomisessa. Myös asioista tiedottamisessa nähdään paljon heikkouksia.

5.3. Valtiovalta vuorovaikutuksellisenä ja toimivana

Kolmanneksi järjestöt nostavat esiin valtiovallan ja kansalaisyhteiskunnan välisen vuorovaikutuksen kehittämispyrkimyksiä. Järjestöjen lausunnoissa ja kannanotoissa valtiovaltaa kohtaan osoitetaan myös myönteistä suhtautumista. Esimerkiksi valtiovallan toiminnan hyviä ajatuksia ja tavoitteita kiitetään, mutta samalla muistutetaan siitä, että kansalaisjärjestöjen yksi tehtävä on tukea valtiovaltaa sen toiminnassa, jota kannattaa käyttää hyväksi. Kiitettäessäkin tavoitteita, huomautetaan, etteivät nämä yksistään riitä, mikäli käytäntö ei toimi.

Kansalaisjärjestöt seuraavat hallinnon uudistusta, jossa maahanmuuttoasiat siirrettiin vuoden vaihteessa työministeriöltä sisäasiainministeriön alaisuuteen. Myönteistä on ollut se, että kansalaisjärjestöjä on kuultu hallintouudistuksen valmistelussa. Vielä on kuitenkin liian aikaista sanoa, miten muutos tulee vaikuttamaan turvapaikanhakija- ja maahanmuuttajalapsiin ja –perheisiin. (MLL 29.2.2008)

Pelastakaa Lapset pitää erittäin myönteisenä vahvistunutta vuorovaikutusta Ulkoministeriön ja kansalaisjärjestöjen kesken liittyen määräaikaisraportin valmisteluun [Suomen luonnos lapsen oikeuksien yleissopimuksesta]. Vuoropuhelu näkyy myös raporttiluonnoksessa, jossa järjestöjen näkemyksiä ja kannanottoja on referoitu. Ulkoministeriö on ollut valmis tuomaan esiin kansalaisjärjestöjen tietämystä, näkemystä ja kokemusta, joskaan se ei ota kantaa esimerkiksi järjestöjen esiin nostamiin epäkohtiin. (Pelastakaa Lapset 18.8.2008)

Järjestöt ovat valmiita kiittämään ja osoittamaan arvostusta toimivista käytännöistä ja valtiovallan avointen keskustelujen seurauksena syntyneiden päätösten suhteen. Järjestöt näkevät lausuntojen ja kannanottojen perusteella valtiovallan vuorovaikutuksellisuuden tärkeäksi ja yhteistyön kansalaisjärjestöjen kanssa merkitykselliseksi ja toivotuksi.

Tiivistetysti valtiovallan rooleista on huomattava se, ettei valtiovallasta puhuttaessa kyseessä ole monoliittinen kokonaisuus tai yhdenlainen rakenne, kuten Iivonen (sähköpostihaastattelu 17.2.2010) muistuttaa. Valtiovallan toiminta on moninaista, erilaisia

painotuksia, lähestymistapoja ja näkökulmia korostavaa ja se käsittää monentyypisiä instituutioita. Pääsääntöisesti valtiovallasta puhuttaessa järjestöjen lausunnoista ja kannanotoista nousee esiin tyytymättömyys valtiovallan toimintaan ja siihen, että toistuvista kannanotoista huolimatta järjestömaailman näkemyksiä ei huomioida riittävästi valtiovallan toimijoiden taholta. YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen täytäntöönpanosta koskevassa lausunnossa Pelastakaa Lapset huomauttaa aiemmista nykytilanteen heikkoon tasoon liittyvistä näkemyksistä, jotka jätettiin jo aiemmin huomiotta. Järjestöt tuovat esiin painotetusti ja toistuvasti näkemyksiään, mutta silti päädytään tilanteeseen, jossa esityksessä esiintyy ristiriitaisuuksia sekä vallitsevan lainsäädännön että nykytilanteen todellisuuden kanssa.

Valtiovallalla olisi loistava mahdollisuus hyödyntää järjestömaailman näkemyksiä, kokemuksia ja tietoa, mutta ei tee sitä järjestöjen kokemusten mukaan tarpeeksi. Tämä näkyy myös järjestöjen kokemuksissa valtiovallan toiminnasta ja rooleista. Ensisijaista on kuitenkin se, ettei kansalaisjärjestöjen tehtävänä ole ainoastaan torua tai kiittää vaan nimenomaan kehittää, ehdottaa, muistuttaa ja luoda uudenlaisia malleja. Tämä näkyy hyvin lähes kaikissa lausuntojen ja kannanottojen vallitsevassa hengessä. Tekstit ovat hyväksyviä, mutta kriittisiä, myönteisiä, mutta kehittäviä sekä torjuvia, mutta ehdottavia.

6. JÄRJESTÖJEN KOKEMUKSET OIKEUDESTAAN OLLA OLEMASSA

Järjestöt tuovat esiin omaa asiantuntijuuttaan lasten, nuorten ja lapsiperheiden tilasta nykyisessä Suomessa. Järjestöissä halutaan osoittaa valtiovallan toimijoille, mitä niiden pitäisi tehdä. Tästä löytyy järjestöjen näkemyksen mukaan yksi syy, miksi järjestöjä pitää olla olemassa, eli oikeus järjestöjen olemassaoloon löytyy nimenomaan niiden kokemuksellisesta tietämyksestä ja osaamisesta eli asiantuntijuudesta. Toinen lausunnoista ja kannanotoista esiin nouseva olemassaoloon oikeuttava seikka on järjestöjen kanavallisuus eli foorumina toimiminen valtiovallan ja kansalaisten välillä. Tämän lisäksi järjestöt näkevät eri sektoreiden välisen yhteistyön merkityksellisenä, toimivana ja toivottavana sekä järjestöjen intressien saavuttamiseksi että nimenomaan valtiovallan tavoitteiden kannalta hyödyllisenä. (ks. taulukko 5.)

Taulukko 5. MLL:n ja Pelastakaa Lasten lausunnoista ja kannanotoista poimitujen omaa olemassaoloansa oikeuttavien analyysiyksikköjen määrä.

Olemassaoloon oikeuttava seikka	Analyysiyksikköjen määrä
Asiantuntijuus	35
Kanavallisuus	31
Yhteistyökumppanuus	26
Yhteensä	92

6.1. Järjestöjen asiantuntijuus alalla

MLL on ollut aktiivisesti mukana toteuttamassa edellisen Safer Internet – ohjelman tavoitteita ja toteuttanut ohjelman aikaisemmin rahoittamia hankkeita. MLL on noussut aikaisempien ohjelmakausien aikana merkittäväksi asiantuntijaorganisaatioksi lasten ja nuorten nettiturvallisuuteen sekä mediankäyttöön liittyvissä kysymyksissä. (MLL 11.4.2008)

Tarjoamme mm. oppimateriaalia lasten tieto- ja viestintäteknikan käytön sekä mediataitojen edistämiseksi, sekä koulutamme sekä verkossa että reaali maailmassa lasten kanssa ja lasten hyväksi toimivia ammattilaisia. Edistämme luotettavien aikuisten läsnäoloa lasten ja nuorten verkkopalveluissa kehittämällä toimintamalleja ja tukipalveluja verkossa toimimiseen. (Pelastakaa Lapset 28.2.2008)

Näkökulmamme pohjaa lastensuojelun sosiaalityön kokemuksemme lisäksi lakimiespalvelustamme saatuun tietoon ja kokemukseen. Pelastakaa Lapset on vuodesta 1998 alkaen tarjonnut oikeudellista konsultaatiota lapsijuridiikkaan liittyvissä ongelmissa valtakunnan laajuisesti. (Pelastakaa Lapset 28.2.2008)

Tarkastelemani järjestöt kokevat asiantuntijuutensa laadun olevan vahvaan kokemukseen perustuvaa. Esimerkiksi lasten ja nuorten nettiturvallisuuteen ja mediankäyttöön liittyvät asiat ovat tulleet järjestöille tutuiksi kokemuksen kautta. Sekä MLL että Pelastakaa Lapset ovat ylläpitäneet monia hankkeita, jotka sekä pohjaavat että rakentavat ja lisäävät kokemuksellista tietoa lasten ja nuorten toiminnasta, tekemisestä ja ajatuksista.

Pelastakaa Lasten ylläpitämä Nettivihje sai internetin käyttäjiltä viime vuonna yli 9000 viihettä. Näistä puolet koski laitonta aineistoa sisältäviä sivustoja. Suomen lainsäädännön mukaan laitonta on sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasti lasta, väkivaltaa tai eläimeen sekaantumista esittävä kuvamateriaali, raakaa väkivaltaa esittävä kuvamateriaali, sekä jotakin kansanosaa vastaan kiihottava eli rasistinen aineisto. Lähes poikkeuksetta Nettivihjeelle ilmoitettu laiton aineisto koski lasten seksuaalista hyväksikäyttöä esittäviä kuvia Suomen ulkopuolella ylläpidettävillä sivustoilla. (Pelastakaa Lapset 28.2.2008)

Pelastakaa Lapset toteutti syksyllä 2007 kyselyn, jonka tarkoituksena oli mm. selvittää tukiperheessä käyvien lasten näkemyksiä ja kokemuksia tukiperhetoiminnasta. Vaikka enemmistö kyselyyn vastanneista lapsista koki, että he käyvät tukiperheessä vanhempaan liittyvän syyn vuoksi, lähes kolme neljästä kertoi käyvänsä tukiperheessä mielellään. Tämä kuvaa hyvin tukiperhetoiminnan kokonaisvaltaista tavoitetta tukea koko perhettä. Haasteena on, että lapsi ja hänen vanhempansa saavat tämänkin tukimuodon riittävän ajoissa eli silloin, kun tämänkaltaisella tuella voidaan turvata lapsen kasvu ja kehitys omassa perheessään. (Pelastakaa Lapset 28.2.2008)

Isien huomioon ottaminen perheille suunnatuissa palveluissa, myös neuvolassa, vaatii kehittämistä. Neuvolassa isä saattaa jäädä edelleen sivusta katsojaksi, kun huomio kiinnittyy kokonaan äitiin ja lapseen. MLL:n syksyllä 2008 toteuttaman Mitä kuuluu isä – kyselyyn vastanneista isistä yli puolelta ei ole neuvolassa koskaan kysytty mitään omaan hyvinvointiin liittyvää asiaa. (MLL 18.11.2008)

Järjestöjen oman näkemyksen mukaan järjestöissä yhdistyy kokemuksellinen tieto tieteelliseen tietoon, sillä järjestöissä myös tehdään selvityksiä ja kyselyitä sekä seurataan alan tutkimuksia. Järjestöt pystyvät olemaan tiedonvälittäjiä ja muistuttamaan niistä epäkohdista, joita yhteiskunnassamme on. Lausunnoissa ja kannanotoissa tuodaan esiin hyvinkin konkreettisia tilanteita, joilla pyritään osoittamaan arvokasta, hyödyllistä ja todellista arjen asiantuntijuutta. Asiantuntijuus nähdään järjestöissä nimenomaan poikkitieteellisenä ja useihin tahoihin nojaavana, sektoreita ylittävänä osaamisena.

6.2. Järjestöjen kanavallisuus

Vuoden 2006 toimintakertomuksessaan lapsiasiavaltuutettu toteaa yhteiskunnassamme olevan tarvetta lapsen oikeuksia koskevalle oikeudelliselle neuvonnalle ja sovittelutoiminnalle. Tarve tulee esiin myös niissä kymmenissä, ellei sadoissa yhteydenotoissa, joita kansalaisilta tulee Pelastakaa Lapsiin vuosittain. (Pelastakaa Lapset 28.2.2008)

Kansalaisjärjestöjen toimesta tyttöjen ympärileikkaukseen on kiinnitetty jatkuvasti huomiota. Ilmiötä on tutkittu sekä laadittu hyödyllistä tiedotusmateriaalia esimerkiksi SPR Daphne I vuonna 2002 ja Ihmisoikeusliiton tuottama Kokonainen projekti. [...] Tyttöjen ja naisten ihmisoikeuksia loukkaavaa käytäntöä ei ole Suomessa tähän mennessä pyritty aktiivisesti ehkäisemään valtakunnallisen ja paikallistason poikkihallinnollisesti koordinoituilla toimenpiteillä, vaikka terveydenhoidon ammattilaiset kohtaavat hoitotyössään tyttöjen ja naisten ympärileikkauksesta johtuvia terveydellisiä ongelmia vuosi vuodelta enemmän ja vaikka asia on vahvasti myös lastensuojelullinen. Pitkäjänteinen työ vaatii julkisen vallan panostusta sekä taloudellisia resursseja. (Pelastakaa Lapset 23.9.2008)

Järjestöjen oma kokemus niiden tarpeellisuudesta liittyy vahvasti järjestöjen olemukseen valtiovallan ja kansalaisten välissä. Järjestöissä näytetään lausuntojen ja kannanottojen perusteella uskovan vahvaan kanavallisuuteen ja areenaan, joka mahdollistaa kansalaisten näkemysten välittymisen valtiovallan päättäjille. Järjestöjen listauksessa demokratian mahdollistamiseen johtavista tehtävistä kärkipäässä on selkeästi tietynlaisena foorumina toimiminen. Esimerkiksi Pelastakaa Lapset tuo lausunnossaan esiin oman toimintansa tarpeellisuutta foorumina kansalaisten ja valtiovallan välillä kertomalla kansalaisilta tulleista sadoista yhteydenotoista lapsen oikeuksia koskevasta oikeudellisesta neuvonnasta ja sovittelutoiminnasta.

Kansalaisjärjestöillä on merkittävä rooli yleissopimuksesta tiedottamisesta. Esimerkiksi MLL on mm. vuosittain järjestänyt Lapsen oikeuksien päivän seminaarin, jakanut aktiivisesti yleissopimuksesta opettavaa Ota oikeus korttipeliä sekä julkaissut yleissopimuksen ja siitä kertovaa aineistoa internetsivuillaan. (MLL 29.2.2008)

Kanavallisuus toimii järjestöjen mukaan nimensä mukaisesti kanavana molempiin suuntiin. Järjestöt tiedottavat kansalaisia valtiovallan toimista ja suunnitelmista, kansalaisten oikeuksista, velvollisuuksista sekä valtiovallan että järjestöjen luomista mahdollisuuksista. MLL:lla ja Pelastakaa Lapsilla on kuitenkin kokemus siitä, että ajoittain tiedottamistehtävä langetetaan ainoastaan kansalaisjärjestöjen tehtäväksi ja valtiovalta unohtaa oman vastuunsa juuri kansalaisten tiedottamistehtävissä. Tässä kulminoituu osoitus järjestöjen tarpeellisuudesta kanavallisuutensa vuoksi, mutta myös toimivan demokratian vahtijana ja mahdollistajana muistuttamalla valtiovaltaa sen velvollisuuksista.

Media on 2000-luvun lasten leikki- ja elämysympäristö. Lapset eivät ole vain median viestien vastaanottajia, he ovat myös median sisältöjen tuottajia ja aktiivisia toimijoita. Lasten mediakasvatusta ei järjestetä riittävästi, mikä altistaa lapsia median haitallisille vaikutuksille (lapsen kasvulle ja kehitykselle haitalliset mediasisällöt ja liiallinen mediakulutus). Järjestöt ovat kehittäneet mediakasvatusta. MLL on mukana mediakasvatustyössä ja on toteuttanut useita hankkeita kansallisten ja kansainvälisten toimijoiden kanssa sekä ottanut aktiivisesti kantaa mediakasvatukseen liittyviin kysymyksiin. Työn keskeinen painopiste on lasten ja nuorten osallistaminen ja kohtaaminen median arjessa, turvallisten mediataitojen ja media lukutaidon edistäminen sekä vanhempien ja kasvattajien tietoisuuden lisääminen median myönteisistä ja kielteisistä vaikutuksista lasten ja nuorten elämässä. MLL on tuottanut runsaasti mediakasvatukseen liittyviä materiaaleja lasten ja nuorten sekä kasvattajien käyttöön. MLL ylläpitää lisäksi lapsille ja nuorille suunnattua Nuortennetti-verkkopalvelua, jonka keskeisenä taustavoimana ovat lapset ja nuoret itse. MLL:n Lasten ja nuorten puhelin ja netti tukevat lapsia ja nuoria myös mediaan ja erityisesti internetiin liittyvissä kysymyksissä. [...] Viestintäviraston resurssit televisio-ohjelmia koskevien lapsia suojelevien säännösten valvontaan ovat riittämättömät. (MLL 29.2.2008)

Lastensuojelujärjestönä otamme asiaan kantaa nimenomaan lasten ja nuorten osallisuuden näkökulmasta. (Pelastakaa Lapset 16.6.2008)

Järjestöillä on myös mahdollisuus toimia lasten ja nuorten oman asiantuntijuuden kanavana. Järjestöt saavuttavat nykypäivää lasten ja nuorten osalta ja ne pystyvät helpommin saavuttamaan lapset ja nuoret toisin kuin valtiolta. Ne pystyvät tarjoamaan tukea valtiovallan toiminnalle sellaisilla elämän osa-alueilla, kuten media- ja verkkoympäristö. Pelastakaa Lapset huomauttaa oman asemansa luomasta tilanteesta, jossa se ottaa kantaa sähköisen kuulemisen kehittämiseen nimenomaan lasten ja nuorten osallisuuden näkökulmasta.

Tarkastelemani järjestöt ovat lastensuojelujärjestöjä, joten ne pyrkivät tuomaan esiin juuri tätä tiettyä näkökulmaa. Järjestöt eivät kielläkään, etteikö muita tärkeitä näkökulmia olisi. Järjestöt kuitenkin tuovat esille rehellisesti oman lähtökohtansa lausuntoihin, eli nimenomaan pyrkimyksestä tuoda lasten ja nuorten näkökulmaa esiin kaikessa mahdollisessa toiminnassa ja vaikuttamisessa. Järjestöt itse haluavat muistuttaa omista vaikuttimistaan, eikä muiden eturyhmien oikeuksia ja tavoitteita kielletä, vaan kannanotoista ja lausunnoista nousee esiin pyrkimys täydentää näkökenttää laajemmalla, näiden järjestöjen tapauksessa lasten ja nuorten perspektiivistä.

6.3. Yhteistyökumppanuus

Sosiaali- ja terveydenhuollon tutkimus- ja kehittämistoiminnassa tulee ottaa vahvasti huomioon myös kolmas sektori ja sen monipuolinen työ. Kansalaisjärjestöillä on merkittävä rooli hyvinvoinnin ja terveyden edistämässä, vertaistoiminnassa ja palveluiden järjestämisessä, joten laitoksen tulee tehdä aktiivista yhteistyötä kansalaisjärjestöjen kanssa. (MLL 28.1.2008)

Kansalaisjärjestöillä on monenlaisia vanhemmuuden tuen toimintoja ja palveluita. MLL:lla on Vanhempainpuhelin ja -netti, joka tarjoaa vertaistukea vanhemmalta vanhemmalle. Palvelussa kohdataan vanhempia, jotka ovat vasta harkitsemassa ammattiavun hakemista ja toisaalta vanhempia, jotka ovat käyttäneet useita julkisia palveluja ja ovat niihin tyytymättömiä. Vanhempainpuhelimessa ja netissä toteutuva vertaistuki vähentää oikea-aikaisesti toteutuessaan tarvetta julkisten palvelujen käytölle ja toisaalta rohkaisee vanhempia niiden piiriin. Vuonna 2007 Vanhempainpuhelimien ja -nettien tuli 1567 yhteydenottoa. (MLL 29.2.2008)

Pitkään niin kotimaista kuin kansainvälistä adoptiotyötä tehneenä järjestönä Pelastakaa Lapset on käytettävissä lakiuudistuksen jatkotyöskentelyssä. (Pelastakaa Lapset 8.2.2008)

Järjestöillä on näkemyksensä mukaan mahdollisuus toimia tukena valtiovallan toiminnalle. Järjestöjen toiminta edesauttaa julkisten palvelujen käyttöä, mutta samalla myös tehostaa seulaa siitä, ketkä julkisia palveluja tarvitsevat ja lopulta käyttävät. Järjestöt ovat oman kokemuksensa mukaan samassa veneessä valtiovallan kanssa ja pyrkivät kaikkien kannalta parhaimpaan loppuratkaisuun. Yhteistyötä järjestöissä halutaan muun muassa siksi, että siitä saatava hyöty koetaan tukevan sekä järjestökentän että valtiovallan tavoitteita. Järjestöt pystyvät toimimaan palvelevasti, edistävästi ja auttaen, mutta samalla tehokkaasti. Valtiovallan ottaessa järjestökenttää mukaan jo suunnittelu- ja kehittämisvaiheen päätöksentekoon, hyödyttää se järjestöjen mukaan molempia osapuolia sekä ennen kaikkea lapsia, nuoria ja lapsiperheitä. Järjestöt haluavat korostaa niiden yhteistyöhaluisuutta ja –hakuisuutta. Suomessa perinteinen ja poikkeuksellinen valtiovallan ja kolmannen sektorin yhteistyöhakuisuus koetaan siis järjestökentän puolelta mielekkääksi ja toivotuksi myös jatkossa.

6.4. Järjestöjen erityisosaamisen hyödyntäminen valtion osalta

Järjestöt pyrkivät osoittamaan, että valtion on sekä hyödyllistä että arvokasta käyttää järjestöjen tietämystä hyväksi. Asiantuntijuudellaan järjestöt voivat luoda kanavan valtion

päättäjien, ruohonjuuritason vaikuttajien ja kansalaisten välille. Järjestöt toistuvasti pyrkivät tuomaan esiin omaa osaamistaan ja tietoaan painotetusti, jotta valtiovalta pystyisi hyödyntämään päätöksissään järjestöjen tietoa.

Järjestöt tuovat esiin lähes kaikessa asiantuntijuutensa ja kanavallisuutensa lisäksi sen, että järjestöt ovat käytettävissä oman osaamisensa keinoin. Järjestöt haluavat lisää yhteistyötä sekä kokevat pystyvänsä auttamaan valtiovaltaa sille yhteiskunnallisten normien, arvojen ja sääntöjen mukaan määritellyissä tehtävissä. Järjestöt haluavat sekä tukea että haastaa valtiovaltaa parempaan, pikemminkin kuin korvaamaan sitä tai saavuttamaan valtaa valtiovalalta pois. Järjestöt haluavat olla mukana siinä prosessissa, jossa valtaa käytetään yhteisesti päättäen.

7. TARVE JÄRJESTÖILLE SÄILYY KEINOJEN MUUTTUESSA

Haluan tutkimuksellani muistuttaa järjestöjen omaehtoisuuden puolestapuhujista. Yhteiskunnallinen järjestelmä tarvitsee ja vaatii toimiakseen demokraattisten perusteiden pohjalta vastarannan kiiskejä niin yhden asian liikkeenä kuin järjestäytyneenä yhdistystoimintana. Elämme entistä epävarmemmaksi muuttuvassa yhteiskunnassa ja on vaikea ennustaa kansalaisjärjestöjen aseman muutoksen mukanaan tuomia vaikutuksia. Selvää kuitenkin on, että järjestötoimijoiden on oltava mukana vaikuttamassa moninaistuvan yhteiskunnan sosiaali- ja hyvinvointipolitiikan reunaehtojen laatimisessa eli siinä prosessissa, jossa määritellään millaista, miten ja kenen ehdoilla yhteiskuntapolitiikkaa harjoitetaan. (Murto 2003, 80–82.)

MLL ja Pelastakaa Lapset kokevat arvoperusteisen lähtökohdan lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin luomisessa tärkeäksi. Järjestöt tuovat lausunnoissaan ja kannanotoissaan esiin sekä arvo- että hyötyargumentaatiota eritellessään ja perustellessaan suhtautumisiaan valtiovallan esityksiin. Ne myös tuovat toistuvasti esiin erityislaatuisen asiantuntijuutensa ja kanavallisuutensa valtiovallan ja kansalaisten välillä sekä luomansa yleisen kentän kansalaisten osallistumismahdollisuuksille. Järjestöt kannustavat valtiovaltaa sekä ennaltaehkäisevän työn että lasten vaikuttamis- ja osallistumismahdollisuuksien parantamiseen ja kehittämiseen sekä näkevät voivansa itse toimia areenana näiden mahdollistamisessa. Lausunnoissaan ja kannanotoissaan järjestöt antavat erittäin selkeän kuvan kokemuksestaan olevansa toimivan demokratian mahdollistajia.

Lähes kaikissa aihepiireissä järjestöt perustelevat kommentteissaan myönteistä suhtautumistaan arvodiskursseilla ja kriittistä suhtautumistaan hiukan vahvemmin hyötydiskursseilla. Taloudellisiin voimavaroihin suhtautumisiaan järjestöt kuitenkin perustelevat sekä myönteisissä että kriittisissä kommentteissaan vahvemmin arvodiskursseilla. Järjestöjen lausunnoissa ja kannanotoissa pyritään korostamaan taloudellisten voimavarojen riittävyttä ja tärkeyttä inhimillisten, arvokkaiden ja oikeudenmukaisten käytäntöjen toimivuudelle. Samoin järjestöjen lausunnoissa ja

kannanotoissa pyritään korostamaan sosiaaliturvan tärkeyttä ja riittävyttä inhimillisyydellä, oikeudenmukaisuudella ja vastuulla, eli arvoargumentointi on vahvaa sekä myönteisissä että kriittisissä suhtautumisissa. Kuitenkin taloudellinen kieli elää myös järjestömaailmassa. Asian itseisarvo ei aina riitä perusteluksi, jolloin taloudellisuus ja kustannustehokkuus otetaan avuiksi argumentoinnissa. Arvoargumentaatio on kuitenkin yleisesti vahvempaa. Havainnot ovat osoituksia siitä, että järjestömaailma ei ole unohtamassa arvoperusteisia juuriaan, vaikka muuttuvassa ympäristössä joutuukin toimimaan ja omaksumaan muun muassa nykyisen vallalla olevan taloudellisen kielen keinoja.

MLL:n ja Pelastakaa Lasten tehtävä on auttaa heikossa asemassa olevia lapsia ja ohjata yhteiskunnan kehitystä suuntaan, jossa lapsilla on paremmat mahdollisuudet onnellisempaan ja tasapainoisempaan elämään. Siihen järjestöt näkevät yhdeksi selkeäksi keinoksi juuri ennaltaehkäisevän toiminnan. Järjestöt todentavat lausunnoissaan ja kannanotoissaan omakuvassaan luoman väitteensä. Ne kannustavat valtiovaltaa ennaltaehkäisevään toimintaan sekä vahtivat valtion toimijoiden laillisuutta ja osoittavat pettymystään valtion toteutumattomiin lupauksiin. Järjestöt vaativat ja muistuttavat valtiota todellisten toimintaedellytysten luomisesta, mikäli todellisia tuloksia halutaan. Hyvät tavoitteet eivät yksinään riitä, vaan toimintaedellytyksiin on panostettava. Tällöin rahoituksen ja toiminnan pitäisi olla nykyistä pitkäjänteisempää.

Järjestöt tuovat esiin korostetusti toivetta valtiovallan ja kansalaisyhteiskunnan välisen vuorovaikutuksen ja yhteistyön lisäämisestä ja kehittämisestä. Järjestöjen ja kuntien yhteistyön vahvistaminen ja siihen suunnattavien resurssien lisääminen, yhdenvertaisuuden ja yleisemmin perus- ja ihmisoikeuksien edistäminen, ehkäisevä lastensuojelutyö, systemaattinen suunnittelu, hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen, vertaistoiminta sekä palveluiden järjestäminen ovat järjestöjen mukaan erityisen tärkeitä aihepiirejä julkisen hallinnon ja kansalaisjärjestöjen yhteistyön kentällä. Suomessa poliittisen osallistumisen äänestämisen muodossa voidaan katsoa heikenneen. Rosanvallanin (2008) mukaan kansalaiset eivät enää tyydy äänestämään ja luovuttamaan avointa valtakirjaa kansanedustajille edustuksellisen demokratian oppien mukaan. Kansan näkemykset ja edut olisikin otettava huomioon jatkuvasti, joka vaatii jatkuvan vuorovaikutuksen ja keskustelun

ylläpitämisen kansalaisten ja valtaapitävien välillä. Järjestöt kokevat oikeutuksensa toimia valtiovallan rinnalla syntyvän muun muassa juuri tästä, eli molemmin puoleisesta kanavallisuudesta ja välillisyydestä kansalaisten ja päättäjien välillä. Järjestöjen kokemusten mukaan niillä on mahdollisuus välittää kansan näkemyksiä päättäjien korviin.

Tarkastelemani järjestöt siis kokevat vahvana mahdollisuutensa toimia areenana lasten ja nuorten vaikuttamis- ja osallistumismahdollisuuksien kehittämiseen valtiovallan toimijoiden rinnalla. Osallisuuden tematiikkaan tutustuessani huomasin, kuinka paljon osallistumisesta ja osallistamisesta kirjoitetaan nimenomaan poliittisessa ja perinteisessä mielessä. Myös koulumaailmassa näytettäisiin tähtäävän juuri perinteisen poliittisen osallistumisen kasvattamiseen, vaikka osallistuminen voisi jo itsessään olla arvokasta. Uudenlaisilla osallistumisen keinoilla voidaan saavuttaa päämääriä, joita poliittinen osallistuminen perinteisessä mielessä ei kata. Esimerkiksi nykynuoret ovat kasvaneet maailmassa, jossa media on osa heidän elämäänsä eri tavalla kuin ennen. Puoluejärjestäytyminen vastasi nuorison tarpeita ehkä vielä parikymmentä vuotta sitten, muttei samalla tavalla enää. Nuorten näkökulmasta myös osallistuminen voi olla toisenlaista kuin aikuisten, joten aikuiset eivät välttämättä aina edes onnistu näkemään osallistumista siellä, missä sitä onkin. (Kotilainen & Rantala 2008, 36–37.)

Lapset ja nuoret oppivat vaikuttamisen mahdollisuuksia muun muassa verkkomaailman kautta. Lehdissä ja televisiossa nuoret näytetään usein ryhmittyminä ja ongelmallisina, vaikka he itse toivoisivat yksilöllisempää, positiivisempaa ja kunnioittavampaa kohtelua. Nuoret myös toivoisivat keskustelun yhteiskunnallisista asioista olevan ymmärrettävämpää. Kotilainen & Rantala (2008, 16–31) huomauttavatkin, että aktiivisuus erilaisissa medioissa on osa lasten ja nuorten arkea, joten miksei sitäkin voisi nimittää kansalaisvaikuttamiseksi ja osallistumiseksi. Lopulta voi olla aika pienistä seikoista kiinni aktiivisen osallistumisen saavuttaminen, myös nuorison osalta, mikäli heitä pyrkii ymmärtämään, kuuntelemaan sekä näkemään heidät nuoruuden asiantuntijoina. Tähän sekä MLL että Pelastakaa Lapset omien näkemystensä mukaan toiminnallaan vaikuttavat pyrkivän. Samoin järjestöt uskovat, että ne pystyvät luomaan kanavia, joita pitkin lasten ja nuorten asiantuntijuus lopulta löytää tiensä myös valtiovallan päättäjien korviin.

Rosanvallonin (2008) mukaan edustuksellinen vaalidemokratian ja perinteisen osallistumisajattelun ongelmallisuudet antavat kansalaisille mahdollisuuden vastademokratian käytölle. Kansalaisilla on oikeus valvoa, tuomita ja torjua valtiovallan päättäjien toimintaa. Valvonnan, tuomitsemisen ja torjunnan oikeudesta syntyy Rosanvallonin (2008) mukaan hänen vastademokratiaksi nimittämäänsä kansalaislähtöistä poliittista toimijuutta. Vastademokratia ei ole demokratiavastaista, vaan pikemminkin osa sitä. Valvonta taas on yksi kansalaisyhteiskunnan perustehtävistä. Valppaus, ilmianto ja arviointi ovat valvonnan muotoja, jotka koettelevat valtaa. Näiden yhteiskunnallisen läsnäolon ja tarkkaavaisuuden muotojen ollessa vahvoja syntyy hajautunutta demokratiaa, jossa yksikään vallan voima ei voi toimia yksin. MLL ja Pelastakaa Lapset toteuttavat valppauden eli yhteiskunnallisen tarkkaavaisuuden roolia valvomalla ja arvioimalla, mutta myös kiittämällä ja tunnustamalla valtiovallan toimintaa. Näin ollen ne vahvistavat demokratiaa ja sen toimivuutta. Järjestöt pystyvät toimimaan oman näkemyksensä mukaan juuri siinä välittävässä työssä, joka on yksi kansalaisjärjestön perustehtävistä eli mahdollistaa toimiva demokratia.

Kansalaisjärjestöjen nykyiseen asemaan vaikuttaa kuitenkin ratkaisevasti suomalaisen yhteiskunnan järjestäytyminen etenkin järjestöjen rahoituskäytäntöjen osalta. Raha-automaattiyhdistys (RAY) vaikuttaa kokonaisvaltaisesti suomalaiseen kansalaisyhteiskunnan toimintaan. Mikäli tämä muuttuu, kukaan ei voi varmuudella tietää, millaisia seurauksia sillä on. RAY mahdollistaa kolmannen sektorin toimintatilan, mutta käytäntöjen muuttuessa, myös rahoitusjärjestelmä on luotava uudelleen. Nykyään RAY mahdollistaa järjestöjen aatteellisen ja arvoperustaisen toiminnan. Miten RAY pystyy jatkossa toimimaan ja millaisia vaikutuksia tällä kehityksellä on koko yhteiskunnalliseen kenttään? Paineita järjestökentällä on nimenomaan sekä markkinoiden että valtiovallan puolelta. RAY:llä onkin näin ollen ollut tärkeä asema nimenomaan suomalaisessa kansalaisyhteiskuntatoiminnassa ja tämän aseman muuttuessa, muuttuu koko järjestökentän toimintatila. Tällöin kolmas sektori todellakin on puristuksessa kahden voiman, valtion ja markkinoiden, välissä. Mille puolelle järjestömaailma kallistuu vai onnistuuko se säilyttämään oman asemansa ja toimintatilansa erityislaatuisuuden? Mikäli valtio alkaa järjestötoiminnan suoraksi rahoittajaksi, järjestöjen toiminta muuttunee määritellymmäksi, säännöstellymmäksi ja poliittiselle pelille alttiimmaksi. Mikäli taas valtio ei ota rahoitusvastuuta, järjestöt joutuvat hakemaan rahoitusta yksityisen

markkinasektorin puolelta. Järjestöistä tulee yritysmäisempiä ja voittoa tavoittelevia organisaatioita, sosiaalisia yrityksiä. Järjestöistä voi muun muassa Romppaisen (2007, 67) mukaan tulla aatteellinen järjestö, joka toimii edunvalvojana sekä tukihenkilöstö- ja vapaaehtoistoiminnan organisoijana tai vaihtoehtoisesti niin sanottu yritys, joka tuottaa sosiaali- ja terveystalvet markkinaehtoisesti tai sitten kunta tai kuntayhtymä. Kansalaisjärjestön olennainen omaehtoisuus ja demokraattisen yhteiskunnan mahdollistavuus katoaa kahdessa viimeisessä skenaariossa. Tällöin kansalaisjärjestöstä ei voitaisi enää puhua käsitteen perinteisessä merkityksessä.

Tutkielmani johtopäätökset osoittavat järjestöjen oman elintilan määrittelyjä, joihin järjestökenttä pyrkii suhteessa valtioon ja markkinoihin. Silti kiinnikkeitä molempiin ympärillä oleviin voimiin halutaan säilyttää ja rakentaa. Kritiikki, arvostelu ja kehitysajat ovat osa perusteltua määrittelyä valtiosta ja markkinoista erillisestä toimijasta, joilla pystytään osoittamaan tätä erillisyyttä. Myönteinen ja maltillinen kommentointilinja kuitenkin osoittaa myös kiinnikkeiden tarpeellisuuden ja erityisesti Suomessa perinteikkään ja pääsääntöisesti onnistuneen yhteistyöhakuisuuden valtiovallan toimijoiden ja kansalaisyhteiskunnan toimijoiden välillä.

Järjestöillä on lausuntojensa, kannanottojensa, hyvinvointiohjelmiensa, toimintakertomustensa ja vuosikertomustensa perusteella positiivinen kuva omasta tilastaan. Positiivinen ei välttämättä tarkoita liioittelua, mutta jossain määrin järjestöistä on havaittavissa ehkäpä epärealistista käsitystä omista resursseistaan. Rosanvallonin (2008) mukaan valtaa ei pitäisikään pyrkiä havittelemaan, kuten aiemmin, vaan kansalaisten olisi otettava osansa vallasta valvomalla hallitsijoita. Järjestöt kokevat, että niillä on tähän mahdollisuus eli välittää osa vallasta kansalaisille. Väite hampaattoman vaikuttajan roolista ei näyttäisi pitävän paikkaansa ainakaan järjestöjen oman uskomuksen osalta. Kahdella tarkastelemallani järjestöllä on vahva usko omaan osaamiseensa, vaikuttamismahdollisuuksiinsa sekä lasten ja nuorten elämänlaadun parantamiseen. Ajoittain järjestöjen kommentaiteista on havaittavissa pettymystä ja kärsimättömyyttä, mutta silti lausuntojen pääsääntöinen sävy on myönteinen. MLL:n johtava asiantuntija Esa Iivonen (sähköpostihaastattelu 17.2.2010) pitää kuitenkin tällaista kärsivällisyyttä hyvänä keinona vaikuttaa ja työ nähdään pitkäjänteisenä. Pettymyksiäkin on opittu ottamaan

vastaan. Huomattavaa on järjestöjen maltillinen kriittisyys valtion toiminnan suhteen. Järjestöjä vaivaa enemmänkin valtion toiminnan riittämättömyys ja puutteellisuus, eikä niinkään itse toiminnan vääränlaisuus. Eli toiminnallisesti valtion menettelyn kanssa ei olla täysin ristiriidassa, vaan jokseenkin erimielisiä. Järjestöt pyrkivätkin yhä suurempaan yhteistyön määrään kansalaisyhteiskunnan toimijoiden ja valtiovallan välillä.

Kaiken kaikkiaan tietynlaista uusiutumista näytetään kaipaavan varsinkin yhteistyön rintamalla. Järjestöt kaipaavat selkeästi valtiovallan antamaa oikeutusta, arvostusta ja hyväksyntää järjestökentän työlle, asiantuntemukselle, näkemyksille ja sisukkuudelle. Uusien toimintamallien etsiminen pitäisi olla jo käynnissä ja vaikka vanhat keinot on todettu hyväksi, ei se silti tarkoita sitä, etteikö uusiakin voisi kehittää. Jatkossa voisi olla antoisaa tutkia, mitä järjestöjen kommentoimille laeille ja esityksille on käynyt. Onko esityksiä muutettu järjestöjen näkemykset huomioiden? Onko järjestöillä todellista vaikuttavuutta näennäisvaikuttamisen sijaan? Tässä tutkimuksessa ei kuitenkaan ole ollut mahdollista tutkia jatkotoimenpiteitä vaan ainoastaan järjestöjen omia kokemuksia valtiovallan ja järjestöjen suhteesta ja yhteistyöstä. Suomalainen yhteiskunta on muuttunut viimeisten kymmenen vuoden aikana, jolloin on vain ymmärrettävää, että myös kolmas sektori toimijoinen ottaa uusia askeleita. Nähtäväksi jää, mihin suuntaan nämä askeleet kantavat ja kallistuuko kansalaisjärjestöjen tila enemmän julkiseen vai yksityiseen puoleen. Vai onnistuisiko järjestömaailma pitämään ohjat omissa käsissään ja pitämään oman liikkuvan tilansa joustavana ja mukautuvana, mutta elinvoimaisena?

LÄHTEET

Arajärvi, Pentti (2007:4). Valtioneuvoston periaatepäätös kansalaisjärjestöjen toimintaedellytysten edistämisestä. Hallituksen politiikkaohjelmat, kansalaisvaikuttaminen. Oikeusministeriö: Helsinki.

Arajärvi, Pentti & Särkelä, Riitta (toim.) (2008). Leipää ja lämpöä: näkökulmia sosiaaliturvan uudistamiseksi. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto: Helsinki.

Avustusinfo (maaliskuu 2005). RAY:n avustustoiminnan asiakaslehti. RAY: Helsinki.

Baker, Gideon (2002). *Civil Society and Democratic Theory: Alternative voices*. Routledge: Lontoo.

Borg, Sami (2005:3). Kansalaisena Suomessa: kansalaisvaikuttaminen Pohjoismaissa ja European Social Survey 2002. Hallituksen politiikkaohjelmat, kansalaisvaikuttaminen. Oikeusministeriö: Helsinki.

Dufva, Virpi (2003). Sosiaali- ja terveysturvaorganisaatiot kuvassa. s. 11–29. Teoksessa Niemelä, Jorma & Dufva, Virpi (toim.) *Hyvinvoinnin arjen asiantuntijat, sosiaali- ja terveysturvaorganisaatiot uudella vuosituhannella*. PS-kustannus: Juva.

Ehrenberg, John (1999). *Civil Society, the Critical History of an Idea*. New York University Press: New York ja Lontoo.

Eskola, Jari. & Suoranta, Juha (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Vastapaino: Tampere.

Hann, Chris & Dunn, Elizabeth (toim.) (1996). *Civil society: challenging western models*. Routledge: Lontoo.

Harju, Aaro (2005). *Järjestön kehittäminen*. SKAF ry: Vantaa.

Harju, Aaro (2007). Lyhyt oppimäärä kansalais- ja järjestötoiminnan historiaa. s. 184–191. Teoksessa Harju, Aaro. (toim.) *Kansalaistoimintaan kätkeyty aarre*. SKAF ry: Espoo.

Helander, Voitto (1998). *Kolmas sektori: käsitteistä, ulottuvuuksista ja tulkinnoista*. Gaudeamus: Helsinki.

Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (2003). *Tutki ja kirjoita*. Tammi: Helsinki.

Hirst, Paul (1994). *Associative Democracy: New Forms of Economic and Social Governance*. Polity Press: Cambridge.

Iivonen, Esa, Mannerheimin Lastensuojeluliiton johtava asiantuntija (17.2.2010). Sähköpostihaastattelu. Haastattelu tekijän hallussa.

Jeppsson Grassman, Eva & Svedberg, Lars (1995). *Frivilligt socialt arbete i Sverige – både mer och mindre*. Teoksessa Amnå, Erik. (toim.) *Medmänsklighet att hyra? Åtta forskare om ideell verksamhet*. Libris: Örebro.

Julkunen, Raija (2001). *Suunnanmuutos*. Vastapaino: Tampere.

Kajanoja, Jouko (2005). Hyvä lapsuus – avain menestyvään kansantalouteen? s. 234–247. Teoksessa Takala, Pentti (toim.) *Onko meillä malttia sijoittaa lapsiin?* Edita: Helsinki.

Kangas, Olli (2008). Pohjoismaisen mallin vahvuudet ja heikkoudet. s. 139–145. Teoksessa Arajärvi, Pentti & Särkelä, Riitta (toim.) Leipää ja lämpöä, näkökulmia sosiaaliturvan uudistamiseksi. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry. Gummerus: Vaajakoski.

Kari, Matti & Saari, Juho (2005). Sosiaalinen Eurooppa: Euroopan unionin sosiaalipolitiikka. Ulkoasiainministeriö, Eurooppa-tiedotus: Helsinki.

Konttinen, Esa, Litmanen, Tapio, Nieminen, Matti & Ylönen, Marja (1999). All Shades of Green. The Environmentalization of Finnish Society. SoPhi 33: Jyväskylä.

Kotilainen, Sirkku & Rantala, Leena (2008). Nuorten kansalaisidentiteetit ja mediakasvatus. Nuorisotutkimusverkosto. Hakapaino: Helsinki.

Lahti, Pirkko (2003). Järjestöjen edunvalvonta. s. 86–93. Teoksessa Niemelä, Jorma & Dufva, Virpi (toim.) Hyvinvoinnin arjen asiantuntijat, sosiaali- ja terveysjärjestöt uudella vuosituhanella. PS-kustannus: Juva.

Laitinen, Raimo (1998). Sosiaalitalous, palkkatyö ja kansalaisuus. Julkaisematon käsikirjoitus. Teoksessa Hokkanen, Liisa, Kinnunen, Petri & Siisiäinen, Martti (toim.) (1999) Haastava kolmas sektori, pohdintoja tutkimuksen ja toiminnan moninaisuudesta. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry. Gummerus: Jyväskylä.

Lappalainen, Pertti (2005). Verkolla valtaa. Internet ja poliittisen kansalaistoiminnan näkymät. SoPhi 98: Jyväskylä.

Matthies, Aila-Leena (1997). Kolmas sektori länsimaisten hyvinvointivaltioiden murroksessa. Teoksessa Nylund, Marianne (toim.) Hyvinvointivaltio ja kolmas sektori. Kansalaisareena ry: Helsinki.

Metsämuuronen, Jari (2005). Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Gummerus: Jyväskylä.

Metsämuuronen, Jari (2008). Laadullisen tutkimuksen perusteet. Gummerus: Jyväskylä.

Micheletti, Michele (1994). Det civila samhället och staten: Medborgarsammanslutningarnas roll isvensk politik. Fritzes: Göteborg.

Miles, Matthew B. & Huberman A. Michael (1994). Qualitative Data Analysis. Sage: Kalifornia.

Murto, Lasse (2003). Sosiaali- ja terveysjärjestöt hyvinvointipalvelujen tuottajina. s. 64–85. Teoksessa Niemelä, Jorma & Dufva, Virpi (toim.) Hyvinvoinnin arjen asiantuntijat, sosiaali- ja terveysjärjestöt uudella vuosituhanella. PS-kustannus: Juva.

Myllymäki, Arvo & Tetri, Eija (2001). Raha-automaattiyhdistys kansalaispalvelujen rahoittajana. Kunnallisan kehittämissäätö: Helsinki.

Möttönen, Sakari (2005). Kunnat, järjestöt ja paikalliset verkostot. s. 112–135. Teoksessa Ruuskanen, Petri (toim.) Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi. Näkökulmia sosiaali- ja terveysaloille. PS-Kustannus: Keuruu.

Möttönen, Sakari & Niemelä, Jorma (2005). Kunta ja kolmas sektori, yhteistyön uudet muodot. PS-Kustannus: Keuruu.

Niemelä, Jorma (2003). Järjestöt ajan hengen uudistajina. s. 108–131. Teoksessa Niemelä, Jorma & Dufva, Virpi (toim.) Hyvinvoinnin arjen asiantuntijat, sosiaali- ja terveysjärjestöt uudella vuosituhanalla. PS-kustannus: Juva.

Niemelä, Jorma & Dufva, Virpi (toim.) (2003). Hyvinvoinnin arjen asiantuntijat, sosiaali- ja terveysjärjestöt uudella vuosituhanalla. PS-kustannus: Juva.

Putnam, Robert D. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. Simon & Schuster: New York.

Raha-automaattiyhdistys (2005). Raha-automaattiyhdistyksen rahoituksen muutokset eri sisältöalueilla. Raha-automaattiyhdistyksen julkaisematon muistio 2005. Teoksessa Särkelä, Riitta, Vuorinen, Marja & Peltosalmi, Juha. Sosiaali- ja terveysjärjestöjen mahdollisuudet palveluiden ja tuen tuottamisessa. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry: Helsinki.

Raninen, Anna, Raninen, Tarja, Toni, Ilpo & Tornaesus, Göran (2007). *Mathildan muodonmuutos. Kansalais- ja vapaaehtoistoiminnan uudet kasvot*. WSOY: Helsinki.

Rifkin, Jeremy (1997). *Työn loppu, Teknologia, työpaikat, tulevaisuus*. WSOY: Porvoo.

Romppainen, Esko (2007). Sosiaali- ja terveysjärjestön oikeudellinen asema hyvinvointipalvelujen järjestämisessä: tutkimus julkista avustusta saavan yhdistyksen asemasta hankintasääntöjen näkökulmasta. Suomalainen lakimiesyhdistys: Helsinki.

Rosanvallon, Pierre (2008). *Vastademokratia. Poliittika epäluulon aikakaudella*. Vastapaino: Tampere.

Rothstein, Bo (1998). *Just institutions matter: The moral and political logic of the universal welfare state*. Cambridge University Press: Cambridge.

Ruohonen, Marita (2003). Järjestöt vapaaehtoistoiminnan areenoina ja mahdollistajina. s. 40–55. Teoksessa Niemelä, Jorma & Dufva, Virpi (toim.) *Hyvinvoinnin arjen asiantuntijat, sosiaali- ja terveysturvan järjestöt uudella vuosituuhannella*. PS-kustannus: Juva.

Rönning, Leif (1999). Eriytynyt ja moniulotteinen kolmas sektori. s. 78–100. Teoksessa Hokkanen, Liisa, Kinnunen, Petri & Siisiäinen, Martti (toim.) *Haastava kolmas sektori, pohdintoja tutkimuksen ja toiminnan moninaisuudesta*. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry. Gummerus: Jyväskylä.

Saastamoinen, Kari (1998). *Eurooppalainen liberalismi*. WSOY: Juva.

Sakslin, Maija (2008). Toimeentuloturvan uudistaminen ja perusoikeudet. s. 34–45. Teoksessa Arajärvi, Pentti & Särkelä, Riitta (toim.) *Leipää ja lämpöä, näkökulmia sosiaaliturvan uudistamiseksi*. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry. Gummerus: Vaajakoski.

Salamon, Lester M., Sokolowski S. Wojciech & Associates (2004a). *Global civil society. Dimensions of the nonprofit sector*. Kumarian Press, Inc: USA.

Salamon, Lester M., Sokolowski S. Wojciech and List, Regina (2004b). *Global civil society: an overview*. s. 3–60. Teoksessa Salamon, Lester M., Sokolowski S. Wojciech & Associates. *Global civil society. Dimensions of the nonprofit sector*. Kumarian Press, Inc: USA.

Salamon, Lester M. & Sokolowski Wojciech (2004c). *Measuring civil society: The Johns Hopkins global civil society index*. s. 61–92. Teoksessa Salamon, Lester M., Sokolowski

S. Wojciech & Associates. Global civil society. Dimensions of the nonprofit sector. Kumarian Press, Inc: USA.

Selle, Per & Øymyr, Bjarne (1995). Frivillig organisering och demokrati: Det frivillige organisasjonssamfundet endrar seg 1940-1990. Samlaget: Oslo.

Siisiäinen, Martti (1996a). Mihin yhdistyksiä tarvitaan? s. 13–34. Teoksessa Riikonen, Virve & Siisiäinen, Martti (toim.) Yhdistys: 2000. Opintotoiminnan keskusliitto: Helsinki.

Siisiäinen, Martti (1996b). Yhteiskunnalliset liikkeet, yhdistykset ja hyvinvointivaltio. s. 33–48. Teoksessa Matthies, Aila-Leena, Kotakari, Ulla & Nylund, Marianne (toim.) Välittävät verkostot. Vastapaino: Jyväskylä.

Siisiäinen, Martti (1999). Sosiaalinen pääoma, valta ja kolmas sektori. s. 10–39. Teoksessa Hokkanen, Liisa, Kinnunen, Petri & Siisiäinen, Martti (toim.) Haastava kolmas sektori, pohdintoja tutkimuksen ja toiminnan moninaisuudesta. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry. Gummerus: Jyväskylä.

Siisiäinen, Martti (2002). Yhdistyslaitos vuosituhannen vaihteessa. s. 94–111. Teoksessa Ruuskanen, Petri (toim.) Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi. Näkökulmia sosiaali- ja terveysaloille. PS-Kustannus: Keuruu.

Siisiäinen, Martti (2005). Sosiaali- ja terveysalan järjestöjen kehityssuuntia Suomessa. s. 244–251. Teoksessa Leppänen, Airi (toim.) Kansalaisyhteiskunta liikkeessä yli rajojen: sosiaali- ja terveysalan järjestöt lähialueyhteistyössä. Palmenia-kustannus: Helsinki.

Sosiaali- ja terveysministeriö (2005:5). Lapsille sopiva Suomi. YK:n yleiskokouksen lasten erityisistunnon edellyttämä Suomen kansallinen toimintasuunnitelma ISSN 1236–2050. Sosiaali- ja terveysministeriö: Helsinki.

Särkelä, Riitta (2003). Järjestöt kansainvälistyvässä maailmassa. s. 94–107. Teoksessa Niemelä, Jorma & Dufva, Virpi (toim.) Hyvinvoinnin arjen asiantuntijat, sosiaali- ja terveysjärjestöt uudella vuosituhannella. PS-kustannus: Juva.

Särkelä, Riitta, Vuorinen, Marja & Peltosalmi, Juha (2005). Sosiaali- ja terveysjärjestöjen mahdollisuudet palveluiden ja tuen tuottamisessa. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry: Helsinki.

Särkelä, Riitta (2007). Järjestöt vaikuttamisen foorumeina. s. 128–141. Teoksessa Harju, Aaro (toim.) Kansalaistoimintaan kätkeyty aarre. SKAF ry: Espoo.

Tocqueville, Alexis de (2006). Demokratia Amerikassa. Gaudeamus: Helsinki. Alkuperäispainokset 1835 ja 1840.

Trägårdh, Lars (toim.) (2007). State and civil society in Northern Europe: the Swedish model reconsidered. Berghahn Books: New York, Oxford.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2009). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi: Helsinki.

Uusitalo, Hannu (2002). Tiede, tutkimus ja tutkielma. Johdatus tutkielman maailmaan. WSOY: Juva.

Vertio, Harri (2003). Järjestöt asiantuntijoina. s. 56–63. Teoksessa Niemelä, Jorma & Dufva, Virpi (toim.) Hyvinvoinnin arjen asiantuntijat, sosiaali- ja terveysjärjestöt uudella vuosituhannella. PS-kustannus: Juva.

Vilkka, Hanna (2005). Tutki ja kehitä. Tammi: Helsinki.

Vuorinen, Marja, Särkelä, Riitta, Perälähti, Anne, Peltosalmi, Juha & Londen, Pia (2004). Paikkansa pitävät. Sosiaali- ja terveysjärjestöt paikallisina toimijoina. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry: Helsinki.

Wijkström, Filip (1995). Den svenska ideella sektorn i kronor och ören. Teoksessa Aléx, Peder, Andersson, H., Schörlin, Y. S. & Wikström, Berith. Världen & omvärlden. Föreningen Kooperativa Studier: Tukholma.

Internet

Finlex. Yleissopimus lapsen oikeuksista:

<http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060> Katsottu 13.1.2010

Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry:

<http://www.mll.fi> Katsottu 2.8.2009

<http://www.mll.fi/mll/historia/mannerheim/> Katsottu 2.12.2009

<http://www.mll.fi/mll/toiminta/> Katsottu 3.12.2009

<http://www.mll.fi/mll/vaikuttaminen/> Katsottu 5.12.2009

Pelastakaa Lapset ry:

<http://www.pelastakaalapset.fi> Katsottu 2.8.2009

<http://www.pelastakaalapset.fi/fi/jarjesto/historia> Katsottu 3.11.2009

<http://www.pelastakaalapset.fi/fi/jarjesto/keita-olemme> Katsottu 2.11.2009

<http://www.pelastakaalapset.fi/fi/jarjesto/lapsen-oikeudet> Katsottu 3.11.2009

<http://www.pelastakaalapset.fi/fi/jarjesto/missiojavisio> Katsottu 5.11.2009

<http://www.pelastakaalapset.fi/fi/toiminta/vaikuttamistyo> Katsottu 5.12.2009

Raha-automaattiyhdistys ry:

<http://www.ray.fi/> Katsottu 3.2.2010

<http://www.ray.fi/avustustoiminta/> Katsottu 12.2.2010

<http://www.ray.fi/avustustoiminta/avustuskohteet/avustuskohteet.php> Katsottu 15.2.2010

LIITTEET

Liite 1. Mannerheimin Lastensuojeluliiton ja Pelastakaa Lasten lausuntojen ja kannanottojen tarkat tiedot

Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry

15.1.2008. Luonnos ”Parempaan elinympäristöön – elinympäristön kehittämistarpeet” – raportti (2 sivua), osoitettu ympäristöministeriölle.

26.1.2008. Arvomuistio koskien lapseksiottamisesta annetun lain uudistamistarpeita (3 sivua), osoitettu oikeusministeriölle.

28.1.2008. Selvityshenkilöiden raportti sosiaali- ja terveysministeriön alaisten virastojen ja laitosten voimavarojen uudelleen suuntaamisesta (4 sivua), osoitettu sosiaali- ja terveysministeriölle.

29.2.2008. Lapsen oikeuksien yleissopimuksen Suomen neljännen määräaikaisraportin valmistelu (26 sivua), osoitettu ulkoasiainministeriölle.

31.3.2008. Yhdenvertaisuustoimikunnan välimietintö (3 sivua), osoitettu oikeusministeriölle.

11.4.2008. Esitys päivähoitomaksujen korotuksesta on kohtuuton (1 sivu), osoitettu Suomen hallitukselle.

11.4.2008. Komission ehdotus uudeksi Safer Internet – ohjelmaksi (2 sivua), osoitettu liikenne- ja viestintäministeriölle.

23.4.2008. Hallituksen esitys eduskunnalle sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksulain muuttamiseksi (2 sivua), osoitettu eduskunnan sosiaali- ja terveysvaltiokunnalle.

15.5.2008. MLL:n kunnallisvaaliohjelma 2008. (7 sivua).

15.6.2008. Mannerheimin Lastensuojeluliiton hyvinvointiohjelma. (14 sivua).

15.6.2008. Mannerheimin Lastensuojeluliiton liittokokous: Lapsiperheiden hyvinvointipalveluiden rapautuminen pysäytettävä (2 sivua).

16.6.2008. Sähköisen kuulemisen kehittäminen valtionhallinnossa, II vaihe (3 sivua), osoitettu oikeusministeriölle.

27.8.2008. Työryhmän mietintö perheen sisäisestä adoptiosta rekisteröidyn parin perheessä (2 sivua), osoitettu oikeusministeriölle.

18.9.2008. Parisuhdetyön vaikuttajaverkoston kannanotto: Parisuhteen hyvinvoinnin tukeminen on tehokasta ongelmia ennaltaehkäisevää työtä (2 sivua).

30.9.2008. Lapsiperheiden sosiaaliturvan kehittäminen (8 sivua), osoitettu sosiaaliturvan uudistamiskomitealle.

3.10.2008. MLL ja ADHD-liitto: Perusopetus ja opetuksen tuki tarvitsevat lisää voimavaroja (2 sivua).

8.10.2008. MLL:n lausunto eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle valtion vuoden 2009 talousarvioesityksestä (3 sivua), osoitettu eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle.

18.11.2008. MLL:n lausunto neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskelijaterveydenhuollosta sekä suun terveydenhuollosta (4 sivua), osoitettu sosiaali- ja terveysministeriölle.

8.12.2008. Lausunto eduskunnan lakivaliokunnalle koskien alkoholimainontaa (2 sivua), osoitettu eduskunnan lakivaliokunnalle.

Pelastakaa Lapset ry

8.2.2008. Arviomuistiosta koskien lapseksiottamisesta annetun lain uudistamistarpeita (10 sivua), osoitettu oikeusministeriölle.

28.2.2008. YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen täytäntöönpano; Suomen neljännen määräaikaissraportin valmistelu (21 sivua), osoitettu ulkoasiainministeriölle.

9.4.2008. Kehitysyhteistyö- ja rauhanjärjestöjen kannanotto: Globaalien kehityskysymysten huomioiminen turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa selonteossa (5 sivua).

11.4.2008. Lausuntopyyntö koskien komission ehdotusta Euroopan parlamentin ja neuvoston päätökseksi internetiä ja muita viestintäteknologioita käyttävien lasten suojelua koskevan monivuotisen yhteisön ohjelman perustamisesta (Safer Internet-ohjelma), (3 sivua), osoitettu Euroopan komissiolle.

16.6.2008. Sähköisen kuulemisen kehittäminen valtionhallinnossa, II vaihe (2 sivua), osoitettu oikeusministeriölle.

18.8.2008. Pelastakaa Lapset ry:n kommentteja Suomen luonnokseen LOS-määräaikaissraportiksi (2 sivua), osoitettu ulkoministeriölle.

5.9.2008. Perheen sisäinen adoptio rekisteröidyn parin perheessä (3 sivua), osoitettu oikeusministeriölle.

23.9.08 Vetoamus: Tyttöjen ja naisten ympärileikkausten (Female Genital Mutilation, FGM = tyttöjen sukuelinten silpominen) torjumista koskevan kansallisen toimintasuunnitelman laatiminen Suomessa pikaisesti (2 sivua), osoitettu Suomen hallitukselle.

26.9.2008. Vetoamus pakolaisten vastaanottoon ja maahanmuuttajien kotouttamiseen kohdennettujen määrärahojen nostamiseksi valtion talousarviossa vuodelle 2009 (3 sivua), osoitettu eduskuntaryhmille.

6.10.2008. Pelastakaa Lapset ry:n lausunto valtion tulo- ja menoarviosta vuodelle 2009/HE 116/2008 (3 sivua), osoitettu Suomen hallitukselle.

28.10.2008. Lasten adoptiota koskevan uudistetun eurooppalaisen yleissopimuksen allekirjoittaminen (2 sivua), osoitettu oikeusministeriölle.

30.10.2008. Rikostaustan selvittämistä koskevan lain ja rikosrekisterilain muutostarpeet (3 sivua), osoitettu oikeusministeriölle.

25.11.2008. Vetoamus valtiovarainministeri Jyrki Kataiselle: Suomen globaali vastuu (1 sivu).

Liite 2. Esimerkkejä analyysivaiheista: aihepiirit.

Esim. 1

alkuperäisilmaus	pelkistetty ilmaus	alaluokka	yläluokka	pääluokka	yhdistetty luokka
"Jos Terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen (TEO) tehtäviä laajennetaan sosiaalihuollon alueelle, voidaan sitä pitää perustelluimpana viranomaisena ratkaisemaan adoptiolupa-asiat." (MLL, 28.1.2008)	TEO:n tehtävien laajennus	viranomaistehtävien laajennus	viranomaiset	lait ja päätöksenteko	aihepiirit
"MLL pitää tärkeänä perus- ja ihmisoikeuksien edistämisen vahvistamista niin, että myös Suomeen perustetaan YK:n nk. Pariisin periaatteiden mukainen kansallinen ihmisoikeusinstituutio, jolla on laaja itsenäinen ja riippumaton asema ja laaja tehtävä edistää ja suojella ihmisoikeuksia." (MLL, 31.3.2008)	kansallisen ihmisoikeusinstituution perustaminen Suomeen	instituution perustaminen	instituutio	lait ja päätöksenteko	aihepiirit
"Pelastakaa Lasten mielestä adoptiolain muutostarpeesta laadittu arviomuistio on erittäin hyvä. Siinä on ansiokkaasti tuotu esiin niitä lukuisia seikkoja, jotka osoittavat lakimuutoksen tarpeellisuuden ja ajankohtaisuuden. On äärimmäisen tärkeää, että otollapsilain muutostarpeita arvioidaan kokonaisuudessaan eikä pelkästään yksittäisen kysymyksen osalta." (Pelastakaa Lapset, 8.2.2008)	adoptiolain muutostarpeen arviomuistio	adoptiolaki	laki	lait ja päätöksenteko	aihepiirit
"Komitean viimeksi antamista huomautuksista ja suosituksista huolimatta Suome ei ole vielä ratifioinut valinnaita pöytäkirjaa, joka koskee lapsikauppaa, lapsiprostitutiota ja lapsipornografiaa. Pelastakaa Lapset pitää erittäin tärkeänä, että pöytäkirjan ratifiointi tapahtuu viipymättä." (Pelastakaa Lapset, 28.2.2008)	YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen valinnaisen pöytäkirjan ratifiointi	valinnainen pöytäkirja	kansainvälinen sopimus	lait ja päätöksenteko	aihepiirit
"Allekirjoittaneiden järjestöjen mielestä suomalaisen kriiseihin, rauhaan, kehitykseen ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen liittyvän lähestymistavan eteenpäin vieminen tulee tehdä turvallisuuspoliittisen selonteon yhteydessä. Siksi turvallisuuden ja kehityksen keskinäinen riippuvuus täytyy huomioida entistä selkeämmin uudessa turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa selonteossa." (Pelastakaa Lapset, 9.4.2008)	uudessa turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa selonteossa huomioitava turvallisuuden ja kehityksen keskinäinen riippuvuus	turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko	poliittinen ohjelma	lait ja päätöksenteko	aihepiirit

Esim. 2

alkuperäisilmaus	pelkistetty ilmaus	alaluokka	yläluokka	pääluokka	yhdistetty luokka
"Pelastakaa Lapset kannattaa laissa käytetyn käsitteistön uudistamista. Tässä yhteydessä esitetään myös, että termi kotiselvitys esimerkiksi STM:N adoptioneuvontaoppaassa ja lakitekstissä käytetty selostus hakijoiden olosuhteista korvataan termillä lausunto hakijoiden olosuhteista kansainvälistä/kotimaista adoptiota varten." (Pelastakaa Lapset 8.2.2008)	laissa käytetyn käsitteistön uudistaminen adoptionhakijoiden olosuhteista	lakikäsitteistön uudistaminen	lakikäsitteistö	terminologia	aihepiirit
"Samalla Pelastakaa Lapset haluaa kiinnittää huomiota termiin lapsiporno, jonka käytöstä tulisi pyrkiä pois ja korvata se ongelman vakavuutta paremmin kuvaavalla termillä." (Pelastakaa Lapset 28.2.2008)	huomion kiinnittäminen käytettyyn termiin lapsiporno ja sen korvaaminen	termin lapsiporno korvaaminen	käytetyn termin korvaaminen	terminologia	aihepiirit
"Arviomuistiossa esitetään, että lapseksiottamislain käsitteistö uudistetaan vastaamaan yleiskieltä siten, että termi "lapseksiottaminen" ja sen johdannaiset korvataan termillä "adoptio" ja sen johdannaisilla." (MLL 26.1.2008)	lapseksiottamislain käsitteistön uudistaminen vastaamaan yleiskieltä termistä "lapseksiottaminen"	termin lapseksiottaminen korvaaminen	käytetyn termin korvaaminen	terminologia	aihepiirit
"Adoption mahdollistaminen rekisteröidyssä parisuhteessa muuttaisi oikeudellisen äitiyden ja isyyden käsitteitä. Lapsella voisi tällöin olla kaksi oikeudellisesti määriteltyä äitiä tai isää, joten asia on periaatteellisesti merkittävä." (MLL 27.8.2008)	äitiyden ja isyyden oikeudelliset käsitteet muuttuisivat	oikeudellisten käsitteiden merkittävyys	oikeudelliset käsitteet	terminologia	aihepiirit

Liite 3. Esimerkkejä analyysivaiheista: arvo- ja hyötydiskurssien muotoutuminen

Esim.1. Hyötydiskurssin muotoutuminen.

alkuperäisilmaus	pelkistetty ilmaus	alaluokka	yläluokka	pääloukka	yhdistetty luokka
"MLL pitää tärkeänä yhdenmukaisen ratkaisukäytännön turvaamista adoptiolupa-asioissa. Tämä turvataan MLL:n käsityksen mukaan parhaiten niin, että adoptioluvat myöntää valtakunnallisesti yksi viranomainen." (MLL 26.10.2008)	yhdenmukaisen ratkaisukäytännön turvaaminen adoptiolupa-asioissa	yhdenmukaisuus	yhden- ja tarkoituksenmukaisuus	hyötydiskurssi	perusteludiskurssi
"Stakesin ja KTL:n yhdistämisestä todennäköisesti seuraisi monia raportissa esille tuotuja etuja. Terveysteen ja hyvinvointiin vaikuttavat tekijät ovat usein samoja ja terveys ja hyvinvointi kytkeytyvät toisiinsa. Näin ollen on erittäin perusteltua, että tutkimuksen ja kehittämisen asiantuntemus yhdistyy ja tehdään poikki- ja monitieteellistä tutkimusta." (MLL 28.1.2008)	terveys ja hyvinvointi kytkeytyy toisiinsa, joten tutkimuksen ja kehittämisen asiantuntemus on järkevää yhdistää	voimavarojen yhdistäminen	yhden- ja tarkoituksenmukaisuus	hyötydiskurssi	perusteludiskurssi
"Eriolaisia perusteita punnittaessa vaikuttaisi selkeimmältä, ettei lakia sovellettaisi takautuvasti." (Pelastakaa Lapset 5.9.2008)	lain takautuva sovellettavuus epäselkeää	selkeys	yhden- ja tarkoituksenmukaisuus	hyötydiskurssi	perusteludiskurssi
"Pelastakaa Lasten käsityksen mukaan on ristiriitaista, että rikosrekisterilaki ja myös rikostaustan selvittämistä koskeva laki mahdollistavat rikosrekisteriotteen pyytämisen sijaisvanhemmiksi ryhtyvien henkilöiden osalta, mutta ei otovanhemmiksi ryhtyvien henkilöiden osalta." (Pelastakaa Lapset 30.10.2008)	rikosrekisterilaki ja rikostaustan selvittämisen laki ristiriidassa	Lakien johdonmukaisuus	yhden- ja tarkoituksenmukaisuus	hyötydiskurssi	perusteludiskurssi
"Parisuhde on perheen ydinsuhde, jonka tukeminen varhaisessa vaiheessa on lapsen hyvinvoinnin kannalta arvokasta ja yhteiskunnan kannalta kustannustehokasta ongelmia ehkäisevää perhetyötä." (MLL 18.9.2008)	yhteiskunnan kannalta kustannustehokasta ongelmia ehkäisevää perhetyötä	kustannustehokkuus	taloudellisuus	hyötydiskurssi	perusteludiskurssi
"Viime vuosina on käynnistetty useitakin lasten ja nuorten hyvinvointi – teemaan liittyviä ohjelmia ja hankkeita myös valtion taholta. Yhtenä esimerkkinä tästä ovat lastensuojelun kehittämissyksiköt, jotka ovat osa Sosiaali- ja terveysministeriön sosiaali-alan kehittämissuunnitelmaa ja joiden tuleva rahoitus käsityksemme mukaan kanavoituu Kaste-hankkeen kautta. [...] Näiden yksiköiden tulevaisuus ja rahoitus on kuitenkin ollut hyvin lyhytjänteistä, kahden - kolmen vuoden rahoituksia. Asiat puetaan ”hankeasuun” ja samalla kun vielä päätetään entistä hanketta, joudutaan jo miettimään miten tämä hanke puetaan uuden politiikkaohjelman mukaisesti hankekieleksi, jotta sille saataisiin rahoitusta." (Pelastakaa Lapset 6.10.2008)	ohjelmien pukeminen hankeasuun rahoituksen saamiseksi	rahoituksen lyhytnäköisyys	taloudellisuus	hyötydiskurssi	perusteludiskurssi
"Arviomuistiossa esitetään, että lapseksiottamislain käsitteistö uudistetaan vastaamaan yleiskieltä siten, että termi ”lapseksiottaminen” ja sen johdannaiset korvataan termillä ”adoptio” ja sen johdannaisilla. Lakitekstin ja yleiskielen on oltava mahdollisimman yhtenäistä, joten esitys on kannatettava." (MLL 26.1.2008)	lakikielen ja yleiskielen on oltava mahdollisimman yhtenäistä	yhtenäisyys ja selkeys	yhtenäisyys	hyötydiskurssi	perusteludiskurssi
"Komitean suositus julkisen tuen lisäämiseksi Lasten ja nuorten puhelimelle on hyvin perusteltu, sillä palvelu on erittäin ruuhkainen. Lasten ja nuorten puhelimen numeron 0800 120 400 soitettiin yhteensä 506 150 kertaa. Kaikista soittoryityksistä pystyttiin vastaamaan 14 prosenttiin vuonna 2007. Lasten ja nuorten puhelimen ja netin vapaaehtoiset päivystäjät vastaanottivat 70 041 yhteydenottoa eri-ikäisiltä tytöiltä ja pojilta vuonna 2007. Yhteydenottojen määrä sisälsi 67 312 puhelinkeskustelua ja 2 729 nettiviestiä. Määrä on yli 14 000 enemmän kuin edellisellä vuonna." (MLL 9.2.2008)	resurssien lisääminen lasten ja nuorten puhelimen ruuhkaisuuden vuoksi	palvelun ruuhkaisuus	palvelun laatu	hyötydiskurssi	perusteludiskurssi

Esim. 2. Arvodiskurssin muotoutuminen.

alkuperäisilmaus	pelkistetty ilmaus	alaluokka	yläluokka	pääloukka	yhdistetty luokka
"Arviomuistion ehdotukset itsenäisiä ulkomaisten adoptiota koskeviksi säännöksiksi ovat perusteltuja, koska ne parantavat mahdollisuuksia varmistaa, että adoptio on lapsen edun mukainen." (MLL 26.1.2008)	lapsen edun mukainen	lapsen etu	lasten edut ja oikeudet	arvodiskurssi	perusteludiskurssi
"MLL:n mielestä eri vaihtoehtojen arviointia samaa sukupuolta olevien parikumppanien perheissä elävien lasten aseman ja oikeuksien parantamiseksi on syytä jatkaa lapseksiottamislain kokonaisuudistusta valmistelevassa toimikunnassa tai työryhmässä." (MLL 26.1.2008)	lasten aseman ja oikeuksien parantamiseksi	lasten asema ja oikeudet	lasten edut ja oikeudet	arvodiskurssi	perusteludiskurssi
"Yhteiskunnan osallistuminen lapsista aiheutuvien kustannusten kattamiseen on ohentunut ja vastuu on siirtynyt aiempaa suuremmalta osin perheille itselleen. Sosiaaliturvan kehitys on ollut lasten ja lapsiperheiden näkökulmasta epäoikeudenmukaista." (MLL 30.9.2008)	lasten ja lapsiperheiden näkökulmasta epäoikeudenmukaista	lasten ja lapsiperheiden näkökulma	lasten edut ja oikeudet	arvodiskurssi	perusteludiskurssi